

h. Thull

Eesti Tarbijate Kooperatiivide Vabariiklik Liit

J. S. GLIKIN, I. A. DUEL

**KAUPADE HANKIMINE
TARBIJATE
KOOPERATSIOONILE**

Tallinn 1964

A-25891

Eesti Tarbijate Kooperatiivide Vabariiklik Liit

J. S. GLIKIN, I. A. DUEL

**KAUPADE HANKIMINE
TARBIJATE
KOOPERATSIOONILE**

Tallinn 1964

Originaali tiitel:

Я. С. Гликин, И. А. Дуэль

Поставка товаров потребительской кооперации
Издательство Центросоюза
Москва, 1961

Tõlkinud U. Pullmann

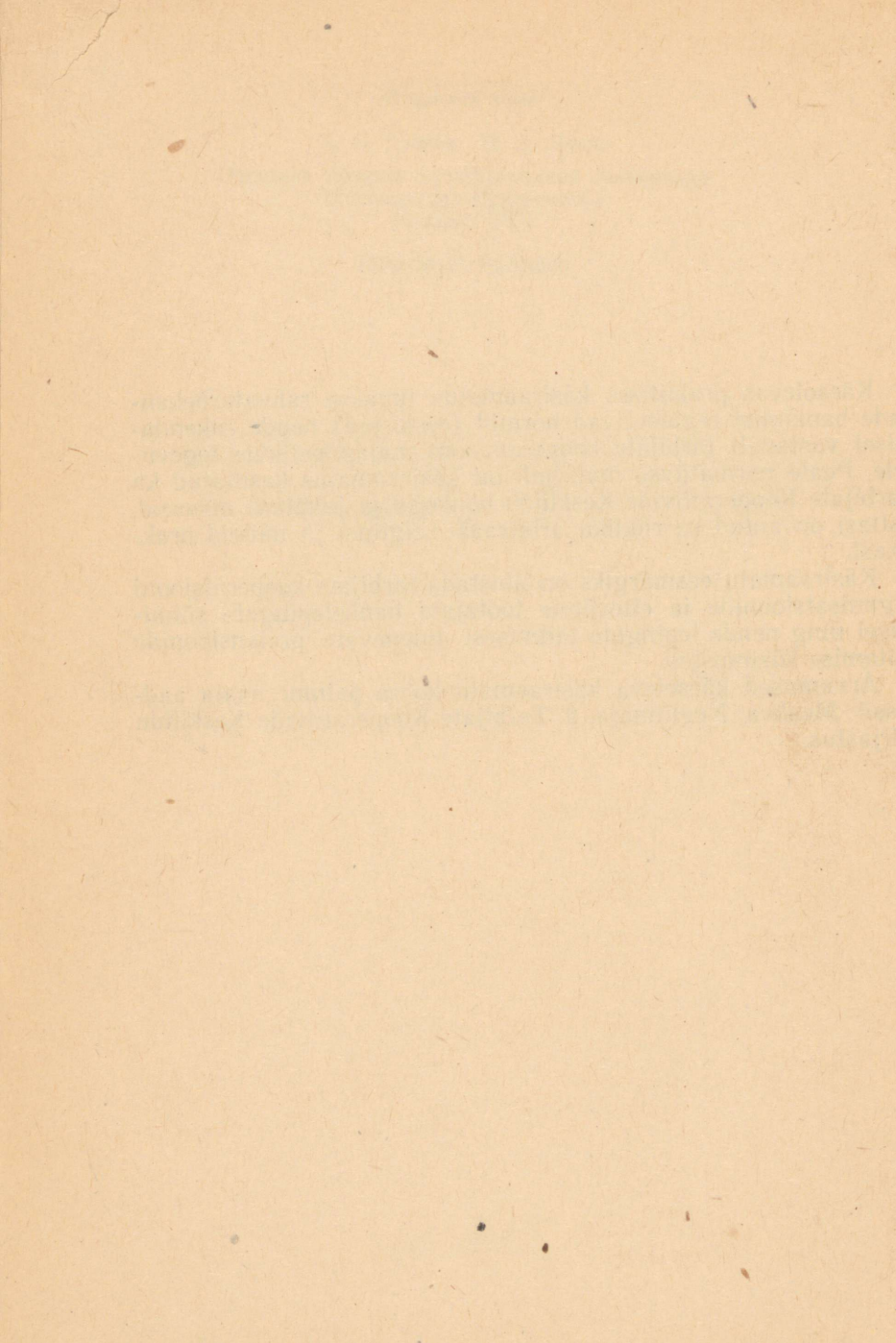
TARTU ÜLIKOOLI

RAAMATUKOGU

Käesolevas praktilises käsiraamatus tuuakse rahvatarbekaupade hankimist reguleerivad normid (eeskirjad) nende rakendamisel vastavalt tarbijate kooperatsiooni majanduslikule tegevusele. Peale normatiivse materjali on käsiraamatus kasutatud ka Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu nõukogu ja juhatuse otsuseid, ühtlasi on antud ka riikliku arbitraaži selgitusi ja näiteid praktikast.

Käsiraamatu eesmärgiks on abistada tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide ja ettevõtete töötajaid hankelepingute sõlmimisel ning nende lepingute täitmisest tulenevate pretensioonide esitamise küsimustes.

Arvamused käesoleva käsiraamatu kohta palume saata aadressil: Moskva, Neglinnaja, 9. Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu Kirjastus.

E E S S Ö N A

Tarbijate kooperatsioon on peamine kaubandusorganisatsioon maal; kooperatiivsel kaubandusel on tähtis koht meie maa sotsialistlikus majanduses.

Üheks tarbijate kooperatsiooni põhiülesandeks on sellise kaubakäibe kasvu saavutamine, mis tagaks maaelanikkonna materiaalse ja kultuurialaste vajaduste kõige täielikuma rahuldamise.

Nende ülesannete täitmise käigus tekivad ja arenevad laialdaselt tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide majanduslikud sidemed sotsialistliku tööstusega. Need sidemed kujunevad hankelepingute vahendusel, mis tarbijate kooperatsiooni majanduslikus tegevuses omavad määratu suurt praktilist tähtsust.

Lepingud ei ole üksnes majanduslike sidemete vormistamise vahendiks, vaid nad võimaldavad ühtlasi kaupade hankimisest tulenevaid poolte vastastikuseid suhteid ehitada üles õigesti, isemajandamise alusel.

Tööstusettevõtete, varustusorganisatsioonide ja riikliku kaubanduse ning tarbijate kooperatsiooni hulgiorganisatsioonide ja ettevõtete poolt kaubandusorganisatsioonidele rahvatarbekaupade hankelepingute sõlmimise ja täitmisega seotud põhiküsimusi reguleeritakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 22. maist 1959. a. kinnitatud ja alates 1. juulist 1959. a. kehtestatud «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega.»¹

Põhimäärusega määratakse kindlaks rahvatarbekaupade hankimise üldkord ja selle rakendamine on kohustuslik lepingute sõlmimisel, tellimuste andmisel ning nende täitmisel.

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu, 1959, nr. 11; art. 68; „Eesti NSV Teataja“ 1959, nr. 35.

«Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse», üksikute spetsiaalsete iseärasustega kaupade hankimise eritingimuste ja muude meie maal kaupade hankeid reguleerivate eeskirjade õige rakendamise tagab majanduslepingute õige sõlmimise ja täitmise. See soodustab omakorda lepingulise distsipliini tugevdamist, parandades tarbijate koöperatsiooni organisatsioonide tegevust töötajate tarviduste rahuldamisel mitmesuguste kaupadega.

I. RAHVATARBEKAUPADE HANGETE ÕIGUSLIK KORRALDUS

NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 22. maist 1959. a. nr. 539 kinnitatud «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärus» asendas nende kaupade osas niihästi NSV Liidu valitsuse poolt kinnitatud kui ka omal ajal hankijate-ministeeriumide poolt Tarbijate Kooperatiivide Keskliiduga ja teiste kaubandussüsteemide keskustega kooskõlastatud rohkearvulised hanke põhitingimused.

«Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» eesmärgiks on tagada õigete majandussuhete loomine ettevõtete ja organisatsioonide vahel, sealjuures selliste suhete loomine, mis soodustaksid kaubakäibeplaani täitmist, kvaliteetsete kaupade hankimist niisuguses koguses ja sortimendis, mis kõige täielikumalt rahuldaks nõudmist ja lähtudes nõudmise hooajalisusest, elanikkonna rahvuslikest ning elukondlikest iseärasustest, soodustaks kaupade õigeaegset ja häireteta hankimist.

Põhimäärus sisaldab kõigi rahvatarbekaupade liikide hankimise põhieeskirju, ühiseid kõigile hankijaile ja ostjaile.

Põhimäärusega reguleeritakse kaupade hankimist nii ühe administratiivse majanduspiirkonna piires kui ka hangete puhul teistesse majanduspiirkondadesse ja liiduvabariikidesse ning üleliidulisteks vajadusteks, olenemata hankijate ja ostjate alluvusest. Põhimääruse normid laienevad täiel määral ka süsteemisestele hangetele, s. o. kui hankijaiks ja ostjaiks on tarbijate koöperatsiooni organisatsioonid (ettevõtted).¹

¹ Põhimäärust ei laiendata eksportkaupade hangetele ja turuvälise iseloomuga hangetele sõjaväeorganisatsioonidele.

Tootmistehnilise otstarbega toodangu hankeid reguleeritakse NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 22. maist 1959. a. nr. 539 kinnitatud selle toodangu hangete põhimäärusega.

Rahvatarbekaupade ja tootmistehnilise otstarbega toodangu hangete põhimäärused ühtuvad oma õigusliku olemuse, reguleerimise iseloomu ja ulatuse poolest. Erinevus nende vahel seisneb selles, et nad reguleerivad mõnevõrra erinevalt üksikuid tingimusi, mis kajastavad hangitava toodangu ja selle otstarbe spetsiifikat. Tootmistehnilise otstarbega toodangu (näiteks metsamaterjalide, söe, ehitusmaterjalide jms.) hankimine turufondi jaoks aga, s. o. müügis elanikkonnale, toimub „Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse“ järgi. Vastavalt samale põhimäärusele toimub rahvatarbekaupade hankimine turuväliseks otstarbeks (näiteks suhkru hankimine kondiitribrikutele, köögi- ja püüvilja hankimine konservitehastele jne.).

Lähtudes leninlikust demokraatliku tsentralismi põhimõttest ühendab põhimäärus hangete tingimuste tsentraliseeritud reguleerimise nende täitmise detsentraliseerimisega, andes hankijaile ja ostjaile laialdase võimaluse ilmutada lepingute sõlmimisel ja täitmisel operatiivset iseseisvust.

Põhimääruse erisus seisneb selles, et paljud selle normid (eeskirjad) on dispositiivsed (täiendavad), s. t. nad kehtivad ainult neil juhtudel, kui pooled ei leppinud kokku mingisugustes küsimustes või jätsid midagi vahele oma vastastikuste õiguste ja kohustuste kindlaksmääramisel (näiteks juhul, kui lepingus ei ole ette nähtud, et kaubad hangitakse saajatele kaubanduse hulgiorganisatsioonide ladudest, rakendatakse põhimääruse 24. punkti: kaubad hangitakse saajatele vahetult tootjate-ettevõtete ladudest). See põhimääruse iseärasus soodustab poolte initsiatiivi arendamist vastavalt nende majanduslikele ülesannetele ja lepinguliste suhete kehtestamist olenevalt kohalikest tingimustest.

Põhimäärus omistab erilise tähtsuse lepingule kui dokumendile, millega määratakse kindlaks kaupade hankimise konkreetset tingimused, sealjuures kasutatakse otselepingu vormi.

Otselepingud sõlmitakse vahetult kaupade ostjate ja nende hankijate vahel (tavaliselt kauba valmistaja ja saaja vahel). Otselepingu sõlmimisele ei eelne mingi teine ostja ja hankija kõrgemalseisvate organisatsioonide vahel sõlmitud leping. Samuti ei sõlmita otselepingu täiendamiseks muud lepingut. Otselepingu pooled võtavad endale õigused ja kohustused lepingu täitmiseks.

Kõik kaupade hanked peavad olema vormistatud lepingute või tellimustega. Viimased on oma juriidiliselt tähtsusest lepingu kõige lihtsamaks vormiks.

Tellimustega võib vormistada hankeid kuni 7500 rubla suuruses summas, ühekordseid hankeid olenemata summast (näit. konkreetse kaubapartii hankimine üheks tähtjaks) ja kaupade hankeid, mis ei vaja spetsifikatsiooni kooskõlastamist sortimendi järgi (näit. teatud marki televiisorite hange).¹

Erandina võib kaupu hankida ilma lepingute või tellimusteta ainult kuni lepingute sõlmimiseks ja tellimuste esitamiseks keh-

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaz selgitas, et kui müügikorraldustes, jaotuskavades ja muudes lepingute sõlmimise aluseks olevates dokumentides on märgitud ostjale hankimisele kuuluvate kaupade laiendatud sortiment, on küllaldane teatada hankijale oma nõusolekust saada müügikorralduses (jaotuskavas) nimetatud kaupu. Sellist ostja kirja tulebki lugeda tellimuseks toodangu hankimisel (NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraazi juhendite kogumik, köide XII, lk. 24).

testatud tähtaja möödumiseni, samuti ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogude otsustega kindlaksmääratud erandjuhtudel.

Näiteks aastalepingu sõlmimise tähtaeg möödub 1. veebruaril. Vastava jaotusplaaniga jaanuarikuuks eraldatud kaupu võidakse hankida ka enne lepingu sõlmimist. Hankijate ja ostjate vahekorrad kaupade hankimisel ilma lepinguteta aga reguleeritakse ka neil juhtudel põhimäärusega, kui valitsuse otsuses pole ette nähtud teisi viise.

NSV Liidu majanduslikku elu suunab riiklik rahvamajandusplan. Iga sotsialistliku majanduse lüli plaan on ühtse riikliku rahvamajandusplaani koostisosa. Vastavalt sellele kehtestab põhimäärus, et rahvatarbekaupu hangitakse NSV Liidu valitsuse ja liiduvabariikide valitsuste poolt kehtestatud korras kinnitatud jaotusplaanide alusel. Sealjuures peab esmajärjekorras toimuma kaupade hankimine teistesse liiduvabariikidesse ja üleliiduliseks vajaduseks, olenemata vastavate kaupade tootmisplaani täitmise tasemest. Seega isegi tootmisplaani mittetäitmise puhul tervikuna peab hankija esmajoonel ja täies koguses hankima kaubad teistesse liiduvabariikidesse ja üleliidulisteks vajadusteks ning alles pärast seda kohalikuks tarbimiseks.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium kehtestas seadlusega 24. aprillist 1958. a. («NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja», 1958. a., nr. 9, art. 202), et toodangu teistesse administratiivsetesse majanduspiirkondadesse või liiduvabariikidesse ja üleliiduliseks vajaduseks hankimise plaanide ning ülesannete täitmata jätmise rahvamajanduse nõukogude, ministeeriumide ja ametkondade ettevõtete, majandusorganisatsioonide juhatajate või teiste ametiisikute poolt on raske riikliku distsipliini rikkumine ja toob kaasa distsiplinaarse, materiaalse või kriminaalvastutuse.

Rahvamajanduse nõukogude, ministeeriumide ja ametkondade ettevõtete, majandusorganisatsioonide juhatajaid ja teisi ametiisikuid, kes on süüdi nende hangete osas plaanide ja ülesannete täitmata jätmises mõjuva põhjuseta, karistatakse rangelt distsiplinaarkorras või tasendusmaksega kuni 3-kuulise kuupalga ulatuses liiduvabariikide seadusandlusega kehtestatud korras.

Teistesse administratiivsetesse majanduspiirkondadesse või liiduvabariikidesse ja üleliiduliseks vajaduseks toodangu hankimise plaanide ja ülesannete korduva täitmata jätmise puhul mõjuva põhjuseta võetakse tähendatud isikud kriminaalvastutusele ametialase kuriteo eest.

Kaubakäibes on suur kogus mitmesuguseid kaupu, mida plaanilises korras ei jaotata. Neid kaupu võivad hankijad reali-

seerida vastavalt nende majandusplaanidele, lepingute alusel ostjatega või nende tellimuste järgi.

Neile lepingutele ja tellimustele laienevad samuti «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» eeskirjad, tänu millele meie maal saavutatakse kaupade hankimise ühtne õiguslik korraldus.

Üksikute kauba liikide hankimisel on oma spetsiifilised iseärasused. Kangaskaupade ja valmisriiete hankimine erineb paljuski puu- ja köögivilja, marjade või leivasaaduste hankimisest. Põhimäärus, kehtestades ühtsed hankimise eeskirjad kõigi kauba liikide jaoks, näeb ette, et üksikutele kauba liikidele (või kaupade hanketingimuste osas üheliigilistele gruppidele) omaseid spetsiifilisi hankimise iseärasusi peavad kajastama NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt põhimääruse alusel kinnitatavad hanke eritingimused.¹ Kohaliku tööstuse ettevõtetes toodetavatele kaupadele võib tarbekorral kinnitada hanke eritingimusi liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt kehtestatud korras.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt kinnitatud hanke eritingimused on kohustuslikud hankijaile ja ostjaile hankelepingute sõlmimisel ning täitmisel. Nad ei asenda vaid täiendavad «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärust». Hanke eritingimustes nähakse ette hangitavate kaupade laiendatud sortimendi kindlakstegemise kord, üksikutele juhtudel aga ka selle sisu ja hankimise kord, kui see antud kaupade osas erineb põhimäärusega kehtestatud üldisest korras; minimaalsed laadimisnormid, taara kasutamise ja tagastamise kord ning rida teisi, konkreetsele kaupade hankimise paremaks organiseerimiseks vajalikke eeskirju.

Lepingute sõlmimisel ja tellimuste vormistamisel peavad pooled juhinduma niihästi põhimäärusest kui ka hanke eritingimustest. Lepingute (tellimuste) tekstis aga ei korrata vastavaid põhimääruse eeskirju ja hanke eritingimuste punkte. On küllaldane, kui lepingus viidatakse põhimääruse ja hanke eritingimuste üksikutele eeskirjadele ja punktidele või neile tervikuna. Näiteks: «... kõiges muus, mis pole käesolevas lepingus ette nähtud, on

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt on kinnitatud hanke eritingimused järgmistele rahvatarbekaupadele: teraviljasaadused, kangaskaupad, jalatsid, õmblustooted, karusnaha- ja trikootooted, klaasitooted, mööbel, kosmeetika- ja parfümeeriakaupad, porselan-, fajanss- ja sordinõud, majapidamismasinad, grammofoniplaadid, liha ja lihasaadused, piimasaadused, või ja margariin, kala ja kalasaadused, vein, viin, mineraalvesi, õlu ja karastusjoogid, kondiitritooted, suhkur, puu- ja köögiviljakonservid, kellad, raamatud, kartul, puu- ja köögivili, munad.

pooled kohustatud juhinduma «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusest», samuti ka kaupade hanke eritingimustest.»

Põhimääruse norme tuleb rakendada kõigis rahvatarbekaupade hankelepingutes. Samuti tuleb rakendada ka eritingimusi kõigi lepingute kohta, mis sõlmitakse nende kaupade hankimiseks, millele suhtes on kehtivad eritingimused.

Peab silmas pidama, et kehtetuiks tunnistatakse lepingud või nende üksikud tingimused, mis on vastuolus seadusega, «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega», NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogude määruste ning korraldustega, kinnitatud plaaniga või hanke eritingimustega.

Lepingu- (tellimuste) järgsete kohustuste täitmata jätmise kaupade hankimisel on jäme distsipliini rikkumine.

Põhimäärusega on kehtestatud lepingud sõlminud organisatsioonide ja ettevõtete varaline vastutus hankekohustuste mitte-täitmise eest. Peale selle ettevõtete ja organisatsioonide juhatajad ning muud ametiisikud vastutavad isiklikult seadusega ettenähtud korras lepinguliste kohustuste täitmata jätmise eest.

Kontroll lepingute õigeaegse ja õige sõlmimise ning täitmise üle alluvate organisatsioonide ning ettevõtete poolt on pandud liiduvabariikide rahvamajanduse nõukogudele, ministeeriumidele, ametkondadele, kooperatiivkeskustele, varustus- ja turustusorganitele, liiduvabariikide ministrite nõukogudele, autonoomsete vabariikide ministrite nõukogudele ja tööraha saadikute nõukogudele.

Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatus nõudis kooperatiivsete organisatsioonide ja ettevõtete juhatajailt ja töötajailt pöörata kõige tõsisemat tähelepanu majanduslepingute sõlmimisele ning täitmisele «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» põhjal.¹

¹ Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatuse määrus 27. maist 1959 (istungi protokoll nr. 24, p. 4).

II. HANKELEPING JA SELLE SÖLMIMISE KORD

Peamiseks õiguslikuks vormiks, milles väljenduvad rahvatarbekaupade hankimise majanduslikud sidemed, on otseleping. Hankelepingu järgi kohustub hankija poolte majanduslike plaanide (tootmisplaani, kaubakäibeplaani) täitmiseks ostjale kokkulepitud tähtjaks üle andma (saatma, kätte andma) kindlaksmääratud sortimendis ja vastava kvaliteediga kaubad, ostja aga kohustub kaubad vastu võtma ja tasuma nende eest kehtestatud hinna.

Plaaniliselt jaotatavate kaupade hankelepingute sõlmimise aluseks on:

a) hankijaile ja ostjaile kohustuslikud, kehtestatud korras kinnitatud kaupade jaotusplaanid. Näiteks liiduvabariikide ministrite nõukogude või nende korraldusel autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude, kraide, oblastite tööraha saadikute nõukogude täitevkomiteede poolt kinnitatud peamiste toidu- ja tööstuskaupade turufondide jaotus;

b) NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee juures asuvate peavalitsuste vabariikidevaheliste hangete plaanid. Näiteks NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee juures asuva Üleliidulise Kaubanduspeavalitsuse poolt antavad sisseveo- ja väljaveoplaanid kaupade hankimiseks ühest liiduvabariigist teise. Need plaanid on kohustuslikud täitmiseks niihästi hankijaile (rahvamajanduse nõukogudele, liiduvabariikide kaubandusministeriumide väljabaasidele ja teistele) kui ka ostjaile (rahvamajanduse nõukogudele, kaubandusorganisatsioonidele ja teistele);

c) liiduvabariikide hulgikaubandus- või turustusorganisatsioonide müügikorraldused ja neid asendavad dokumendid. Näiteks liiduvabariigi ministrite nõukogu poolt kinnitatud kaupade jaotusplaani järgi eraldati vastavad kaubad liiduvabariigi tarbijate kooperatiivide liidule. Antud vabariikliku tarbijate kooperatiivide liidu poolt oblasti- ja rajooniliitudele või baasidele kaupade hankimiseks antavad müügikorraldused või muud dokumendid (väljavõtted tarbijate kooperatiivide liidu juhatuse poolt kinnitatud jaotusplaanist, fonditeated jms.) on kohustuslikud nende kaupade ostjaile ja hankijaile.

Lepingud mitteplaneeritavate kaupade hankimiseks sõlmitakse hankijate ja ostjate äranägemisel. Nende sõlmimise aluseks on ainult poolte kokkulepe, mille eesmärgiks on oma majandusplaanide täitmine. Mõlemale poolele kohustuslikke planeerimisakte, müügikorraldusi või muid neid asendavaid dokumente selliste lepingute sõlmimiseks ei nõuta.

Lepingud jagunevad kehtivuse tähtaja järgi aastalepinguteks, lühiajalisteks, hooajalisteks (tähtajaga alla ühe aasta, kvartal) ja ühekordseteks lepinguteks (kui kaupu saadetakse või antakse üle ühekorraga).

Lepingute sõlmimise tähtaegu planeeritavate kaupade kohta arvutatakse vastava jaotusplaani kinnitamise momendist.

Nii sõlmitakse aastalepingud 60 päeva jooksul pärast kaupade jaotusplaani kinnitamist antud aastaks. Lühiajalised ja hooajalised lepingud, samuti ka ühekordsete hangete lepingud sõlmitakse 20 päeva jooksul pärast seda, kui pooltele sai teatavaks kaupade hankimise vajadus.

Alaliste majanduslike sidemete puhul hankijate ning ostjate vahel, s. t. siis, kui kaupu hangitakse aastast aastasse sama hankija poolt samale ostjale, võivad hankijad ja ostjad uute lepingute sõlmimise asemel pikendada (prolongeerida) järgmiseks aastaks eelmisel aastal sõlmitud hankelepingute kehtivuse. Näiteks hangib Samarkandi Teevabrik pikemat aega teed Samarkandi Oblasti Tarbijate Kooperatiivide Liidule ja oblasti rajooniliitudele, kes lepingus esinevad osalepinglastena. Selle asemel, et sõlmida uus leping tee hankimiseks 1962. aastal, võivad pooled pikendada 1961. aastaks sõlmitud lepingu kehtivust. Lepingu kehtivuse pikendamise peavad pooled vormistama kirjaliku kokkuleppega või kirjade, telegrammide vahetamise teel; spetsifikatsioon aga tuleb vormistada uuesti. Arusaadavalt pole lepingu pikendamisel pooltelt võetud õigust muuta või täiendada üksikuid varem kehtinud lepingu tingimusi.

Kaupadele, mida ei jaotata plaanilises korras, pole kehtestatud lepingute sõlmimise kohustuslikke tähtaegu. Need lepingud sõlmitakse tavaliselt momendil, kui pooled saavutasid kokkuleppe kaupade hankimiseks ja leppisid kokku hanketingimuste suhtes. Selliseid lepinguid on otstarbekohane sõlmida ühel ajal lepingutega plaanilises korras jaotatavate kaupade kohta sellepärast, et kiiremini lõpetada lepingute sõlmimine antud aastaks ja kindlaks määrata kehtestatud kaubakäibeplaanide täitmiseks vajalikud kaupade laekumise allikad.

Leping loetakse sõlmituks, kui pooled saavutasid kokkuleppe selle kõigi oluliste punktide (tingimuste) kohta. Tsiviilseadusandlusega (Vene NFSV TsK § 130 ja liiduvabariikide TsK vas-

tavad paragrahvid) on kehtestatud, et olulisteks lepingu tingimusteks loetakse lepingu objekti, hinda, tähtaega ja kõiki muid tingimusi, millede kohta ühe poole eelneva avalduse põhjal peab saavutatama kokkulepe poolte vahel. «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega» (p. 14) on laiendatud tingimuste loetelu, mis pooled peavad kooskõlastama lepingu sõlmimisel ja on konkretiseeritud hankelepingu sisu. Lepingu kohustuslikeks tingimusteks on: hangitavate kaupade täpne nimetus, nende kogus, vajalikel juhtudel aga ka kaubasaadetise (partii) suurus ja koostis ning üksikasjalik sortiment¹; lepingu kehtivuse üldtähtaeg ja hanketähtajad; kaupade kvaliteeti ja sordilisust, mõningatel juhtudel aga ka kaupade kompleksus; mittekvaliteetsete kaupade asendamise kord; komplekti puuduvate osade järeleasaatmise kord; tehniliste tingimuste või retseptide eksemplaride arv, mis tuleb ostjale üle anda, et varustada nendega kaubandusorganisatsioonide; kaupade hankimise (üleandmise, ärasaatmise) kord; kaubandusorganisatsioonide poolt kaupade väljavõtmise kord hankijate baasides ning ettevõtetes; taara ja pakkimise kohta esitatavad nõuded; kauba hinnad ja lepingu üldsumma; arvelduste kord; arveldus- ja muude dokumentide (näiteks saadetavate kaupade kvaliteeti tõendavate dokumentide) hankija poolt ostjale saatmise kord ning tähtajad; poolte aadressid ja neid teenindavate pankade nimetused ning asukohad, arveldusarvete numbrid.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata hangitavate kaupade üksikasjalikule sortimendile, mis olenevalt kaupade iseloomust peab lepingus olema märgitud tarbijate soo, liikide, artiklite, tegumoodide, mudelite, kasvude, suuruste, värvuste, muustrite, pakkimise ja muude erinevuste järgi.

Kaupade hanke põhimäärus ei piira poolte tahtväljendust ülalnimetatud tingimustega. Hankijail ja ostjail on õigus võtta lepingusse ka muid tingimusi, mida nad peavad vajalikuks.

Hankelepingute sõlmimise kord mõlemale poolele kohustuslike plaaniülesannete, müügikorralduste või neid asendavate dokumentide alusel on kehtestatud «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega».

Selle korra olemus seisneb järgnevas:

Hankija on kohustatud hiljemalt 15 päeva jooksul, arvates kaupade jaotamise kinnitatud plaani saamisest, saatma ostjale tema (hankija) poolt allakirjutatud lepingu projekti kahes eksemplaris koos spetsifikatsiooniga.

Ostja kirjutab lepingu alla hiljemalt 10 päeva jooksul hankijalt lepingu projekti saamise päevast arvates, kui ta nõustub le-

¹ üksikasjalik sortiment — развернутый ассортимент (Тоим.).

pingu ja sellele lisatud spetsifikatsiooni sisuga. Arvates lepingu allakirjutamise momendist ostja poolt loetakse see sõlmituks ühes kõigi sellest tulenevate õiguslike järeldustega. Moment, millest arvates algab lepingu kehtivuse kulg, võib ka mitte ühte langeda selle allakirjutamise kuupäevaga ostja poolt. Näiteks võib ostja poolt 15. jaanuaril allakirjutatud lepingu kehtivuse tähtaja kulg alata 1. jaanuarist, kui kaupade jaotamise plaani järgi peab nende hankimine toimuma alates aasta esimesest päevast, või kui pooled nägid ette mitteplaanitavate kaupade hankelepingus, et selle kehtivus laieneb mingisugusele, selle allakirjutamise kuupäevale eelnenud ajajärgule.

Kui ostja ei nõustu lepingu projekti mingi osaga või spetsifikatsiooni projektiga, koostab ta sama 10-päevase tähtaja jooksul, hankijalt lepingu projekti saamise päevast arvates, lahkkelide protokoll, mille kohta teeb märke lepingusse (tavaliselt lepingu teksti viimasel lehel oma allkirja kõrval), ja saadab selle protokolliga hankijale koos allakirjutatud lepinguga.

On soovitatav ühel ajal lahkkelide protokolliga koostamisega astuda vahetult läbirääkimistesse hankijaga, eriti kui ostja ning hankija asuvad ühes asustatud punktis. Läbirääkimiste käigus võib ostja esitada oma nõudmisi hankijale ja leida tee lahkkelide reguleerimiseks arbitraaži poole pöördumata. Kokkuleppe saavutamise korral pooled kannavad vajalikud muudatused hankija poolt saadetud lepingu ja spetsifikatsiooni projekti või vormistavad vaidlusaluste küsimuste kooskõlastamise protokolliga, mis lisatakse lepingule ja moodustab selle lahutamatu osa.

Hankija on kohustatud 10 päeva jooksul, arvates ostjalt lahkkelide protokolliga saamise päevast, selle läbi vaatama, võtma lepingusse kõik vastuvõetud ostja ettepanekud. Vaidlusalused küsimused aga, millele kohta ostjaga kokkulepet ei saavutatud, tuleb anda sama 10-päevase tähtaja jooksul arutamiseks vastavale arbitraažile (olenevalt poolte alluvusest — riiklikule või ametkondlikule arbitraažile). Lahkkelide protokolliga arbitraažile arutamiseks andmisest on hankija kohustatud teatama ostjale.

Seega on pandud lepingu sõlmimisel tekkinud lahkkelide arbitraažile arutamiseks andmise kohustus hankijale. Kui hankija 10 päeva jooksul, arvates ostjalt lahkkelide protokolliga saamise päevast, ei anna reguleerimata jäänud lahkkelisid arbitraažile arutamiseks, loetakse ostja ettepanekud hankija poolt vastuvõetuiks. Teiste sõnadega: sel juhul loetakse leping sõlmituks ühes ostja poolt ettepanekud ja hankija poolt kehtestatud korras vaidlustamata parandustega. Selline leping on kohustuslik täitmiseks hankijale ja ostjale.

Praktikas kerkivad tihti järgmised küsimused:

Millised on tagajärjed, kui ostja, saanud hankijalt lepingu projekti, viivtab lepingu allakirjutamisega? Kas leping ei jõustu hankija poolt esitatud redaktsioonis? Sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt. Sellisel juhtumil ei või lugeda lepingut sõlmituks hankija redaktsioonis. Kui ostja tagastab hankijale lepingu koos lahkkelide protokolliga, lastes mööduda kehtestatud 10-päevase lepingu allakirjutamise tähtaja, pole hankijal õigus sel põhjusel tagasi lükata ostja ettepanekuid, mis on viimase poolt väljendatud lahkkelide protokollis. Ka sel juhul on hankija kohustatud reguleerima vaidlusalused küsimused ostjaga või andma vaide arutamiseks arbitraažile. Lepingu tagastamisega viivitamise eest on aga hankijal õigus nõuda ostjalt kehtestatud suuruses trahvi.

Millised tagajärjed on ostja keeldumisel või kõrvalehoidmisel temale hankija poolt saadetud lepingu allakirjutamisest, jättes tagastamata niihästi lepingu kui ka lahkkelide protokollid? Kas seejuures jõustub leping hankija redaktsioonis? Lepingut ei loeta sõlmituks. Hankijal on sel puhul õigus pöörduda arbitraaži poole palvega kohustada ostjat lepingut sõlmima. Ostja, kes aluseta keeldus või hoidus kõrvale lepingu sõlmimisest, peab maksma kehtestatud trahvi.

Kui hankija hoidub kõrvale lepingu sõlmimisest ja ei saada ostjale lepingu projekti selleks ettenähtud tähtaja jooksul, on ostjal samuti õigus pöörduda arbitraaži poole palvega kohustada hankijat esitama temale (ostjale) lepingu projekt ja tasuma trahvi kõrvalehoidmise eest.

Kas hankijal on õigus lepingu sõlmimise puhul plaanilises korras mittejaotatavate kaupade (s. o. ostja poolt iseseisvalt realiseeritavate kaupade) hankimisel anda lepingu sõlmimisel tekkinud lahkkelid lahendamiseks arbitraažile? See on võimalik juhul, kui pooled leppisid kokku, et nende vahel tekkivad lahkkelid kuuluvad lahendamisele arbitraažis. Vastasel korral reguleeritakse lahkkelid ainult poolte kokkuleppel.

Tellimuste andmisel plaanilises korras jaotatavate kaupade hankimiseks kehtib järgmine kord:

Ostja peab andma hankijale tellimuse 10 päeva jooksul, arvestes teate saamise päevast temale (ostjale) kaupade eraldamise kohta. Tellimus loetakse täitmiseks vastuvõetuks, kui 10 päeva jooksul pärast selle saamist hankija ei teata ostjale tellimuse vastuvõetust keeldumisest. Kaupade hankimiseks tellimuse vormistamisel hankija ja ostja vahel tekkivad vaidlused võidakse lahendada arbitraaži poolt.

Tellimusi võib vormistada ka plaanilises korras mittejaotatavate kaupade hangetele. Tuleb aga silmas pidada, et selline telli-

mus jõustub ainult sel juhul, kui see on hankija poolt kinnitatud. Kui aga hankija ei kinnitanud ostja tellimuse täitmiseks võtmist plaanilises korras mittejootatavate kaupade hankimise kohta, ei loeta niisugust tellimust vastuvõetuks ja poolte vahekorrad pole vormistatud tellimusega, s. o. hankija ei ole kohustatud kaupu hankima, ostja aga pole õigustatud nõudma tellimuse täitmist.¹

Selgitame öeldut näite varal. Kaubafondide plaanilise jaotuse korras eraldati rajoonidevahelisele baasile teatud marki mootorrattaid ja näidati ära konkreetne hankija. Võttes arvesse, et mootorrattaste hankimine ei nõua sortimendi spetsifikatsiooni kooskõlastamist hankijaga, andis rajoonidevaheline baas ettevõttele, kes oli kohustatud selle kauba valmistama ning hankima, vastava tellimuse. Ettevõtte ei vastanud rajoonidevahelise baasi tellimusele. Kümne päeva möödumisel, arvates tellimuse saamisest ettevõtte poolt loetakse tellimus täitmisele võetuks.

Sama rajoonidevaheline baas andis samale ettevõttele tellimuse tema poolt toodetava, plaanilises korras mittejootatavale toodangule. Ettevõtte jättis rajoonidevahelise baasi tellimusele vastamata. Antud juhul ei saa lugeda rajoonidevahelise baasi tellimust täitmisele võetuks.²

Hankelepingu aluseks on rahvamajandusplaanist tulenev plaaniline ülesanne. Ühel juhul on kaupade hankimine kehtestatud vastavate kaupade jaotusplaanidega, mis on kohustuslikud nii hankijale kui ka ostjale, teisel juhul on see kindlaks määratud ainult ühele pooltest kohustuslike plaanidega.

¹ Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži kiri nr. И—52 16. jaanuarist 1960.

² Käesoleva teose kirjastamise käigus ilmus NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus 22. augustist 1963 nr. 902 — „Kaubandusettevõtetele ja -organisatsioonidele rahvatarbekaupade hankimise lepingute sõlmimise korra edasisest parandamisest“ (vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu nr. 36, 1963), mis muuhulgas määras kindlaks, et nendel juhudel, kui lihtsama sortimendiga kaupade hankimiseks antud müügikorraldustes (või neid asendavates dokumentides) on hankimiseks vajalikud andmed (kogus, laiendatud sortiment, kvaliteet, hanketähtajad jt.) ning ei ole vajadust kooskõlastada mistahes täiendavaid tingimusi, võivad pooled vormistada lepinguliselt suhteid müügikorralduste täitmiseks võtmisega.

Müügikorraldus loetakse täitmiseks võetuks, kui huvitatud pool 10 päeva jooksul pärast müügikorralduse saamist ei tee teisele poolele ettepanekut täiendavate hanketingimuste kooskõlastamiseks või ei teata müügikorralduse väljaandnud organile ning teisele poolele oma mittenõustumisest müügikorraldusega.

Täitmiseks võetud müügikorraldused omandavad lepingu jõu ja selliste müügikorralduste alusel kaupade hankimisel poolte vahel kujunevaid omavahelisi suhteid reguleeritakse rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega ning vastavate kaubaliikide hanke eritingimusega.

Sellepärast moodustab hankelepingu täitmine mitte ainult poolte vastastikuse kohustuse vaid ka nende kohustuse riigi vastu.

«Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega» on ette nähtud, et ühepoolne keeldumine lepingu täitmisest ja ühepoolne selle tingimuste muutmine on keelatud. See tähendab, et kumbki, hankija ega ostja, pole õigustatud omal äranägemisel lõpetama lepingu kehtivust või muutma selle tingimusi.

Lepingu tühistamine või selle tingimuste muutmine on lubatud ainult lepingu sõlminud poolte kokkuleppel, sealjuures on tarvilik, et selline kokkulepe oleks kooskõlas kinnitatud plaaniga. Pooled võivad kokkuleppel muuta varem kokkulepitud kaupade hankimise eritähtaegu, nende sortimenti, kohaletoimetamise tingimusi jms., kuid ei või muuta hangitavate kaupade kogust, kui see on kindlaks määratud vastavate plaaniliste ülesannetega.

Kui pooled ei jõua kokkuleppele lepingu tühistamise või selle tingimuste muutmise osas, lahendatakse poolte vahel tekkinud vaidlus arbitraaži poolt.

Igasugune lepingu tingimuste muutmine poolte kokkuleppel tuleb vormistada täiendavate kokkulepetega lepingu kohta või lepingule lisatavate kirjadega (telegrammidega).¹

Nagu ülal märgitud, lahendatakse lepingute sõlmimisel tekkinud vaidlused (ellepingulised vaidlused), sealhulgas lahkkelid kaupade sortimendi osas, vastava arbitraaži poolt.

Kui vaidlevateks poolteks on erinevate majandussüsteemide organisatsioonid (näit. oblasti tarbijate kooperatiivide liit ja rahvamajanduse nõukogu ettevõte), kuulub vaidlus arutamisele riiklikus arbitraažis. Kui aga vaidlused tekivad ühe ministeeriumi (ametkonna), rahvamajanduse nõukogu või kooperatiivse keskuse alluvuses olevate ettevõtete, organisatsioonide ja asutuste (näiteks rajoonidevahelise baasi ja rajooni tarbijate kooperatiivide liidu) vahel, arutatakse asja vastavas ametkondlikus või süsteemisiseses arbitraažis.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž võtab arutusele lepingute sõlmimisel tekkivaid vaidlusi ainult summale üle ühe miljoni rubla,² kui vaidlusest võtavad osa eri liiduvabariikide ettevõtted, organisatsioonid ja asutused või üleliidulise alluvusega ettevõtted, organisatsioonid ning asutused. Näiteks Ukraina Tarbijate Kooperatiivide Vabariikliku Liidu eellepingulist vaidlust Novosibirski linnas asuva riikliku vabrikuga lepingu kohta 1,5 miljoni rubla suuruses summas arutatakse NSV

¹ „Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse“ p. 16.

² Summad siin ja edaspidi on märgitud 1961. a. hindade mastaabist lähtudes.

Liidu Ministrite Nõukogu juures asuvas Riiklikus Arbitraažis.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž võib teha ülesandeks temale alluvate eellepinguliste vaidluste arutamise liiduvabariikide riiklikele arbitraažidele, kui pooled asuvad ühe liidu- või autonoomse vabariigi (krai, oblasti) territooriumil.¹

Liiduvabariikide ministrite nõukogude juures asuvad riiklikud arbitraažid arutavad üldreeglina eellepingulisi vaidlusi summale üle 500 000 rubla lepingu summat piiramata, kui poolteks on antud liiduvabariigi vabariikliku või kohaliku alluvusega, kuid eri autonoomsete vabariikide, kraide ning oblastite ettevõtted, organisatsioonid ja asutused, ning eellepingulisi vaidlusi lepingu summa puhul üle 500 000 rubla kuni ühe miljoni rublani, teiste liiduvabariikide või üleliidulise alluvusega ettevõtete, organisatsioonide ja asutuste osavõtul.

Näiteks Rostovi Oblasti Tarbijate Kooperatiivide Liidu eellepinguline vaidlus Kiievi Rahvamajanduse Nõukoguga lepingu summa puhul 700 000 rublale kuulub arutamisele Vene NFSV Ministrite Nõukogu juures asuvas Riiklikus Arbitraažis; sama riiklik arbitraaž peab arutama Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu Metallitoodete ja Majapidamistarvete Kaubanduse Peavalitsuse eellepingulist vaidlust Vene NFSV Metsasaaduste Varustuse ja Turustuse Peavalitsusega lepingu summa puhul 900 000 rublale.

ANSV-de ministrite nõukogude ja kraide ning oblastite täitevkomiteede juures asuvad riiklikud arbitraažid arutavad eellepingulisi vaidlusi üldises korras lepingu summat piiramata antud ANSV, krai ja oblasti ettevõtete, organisatsioonide ning asutuste vahel, samuti ka eellepingulisi vaidlusi lepingu summa puhul kuni 500 000 rubla vabariikliku või üleliidulise alluvusega või teiste liiduvabariikide ettevõtete, organisatsioonide ja asutuste osavõtul.

Näiteks Kuibõševi riikliku tehase eellepinguline vaidlus Kuibõševi Oblasti Tarbijate Kooperatiivide Liiduga lepingu summale vaatamata kuulub arutamisele Kuibõševi Oblasti TSN Täitevkomitee juures asuvas Riiklikus Arbitraažis; samas riiklikus arbitraažis kuulub arutamisele Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu

¹ Vaidluste alluvus riikliku arbitraaži organitele on kindlaks määratud nende põhimäärustega, ka NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 27. juulist 1959. a. („NSV Liidu Ülemnõukogu Teataja“, 1959, nr. 30) ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 23. juulist 1959. a. nr. 824 (NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu 1959. a., nr. 15, art. 105). Vt. ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži kiri 24. septembrist 1959. a., nr. И—1—46 ja 24. maist 1961. a., И—1—22.

Kultuurikaupade Kaubanduse Peavalitsuse vaidlus sama tehasega lepingu summa puhul 400 000 rubla.

Oblastilise jaotuseta liiduvabariikides (näiteks Eesti NSV), või kus pole loodud riiklikke arbitraaže, täitevkomiteede juures (näiteks Tadžiki NSV), arutavad liiduvabariikide ministrite nõukogu juures asuvad riiklikud arbitraažid ühtlasi autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude, krai, oblasti töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede juures asuvate riiklike arbitraažide alluvusse kuuluvaid eellepingulisi vaidlusi.

Eellepinguliste vaidluste alluvus tarbijate kooperasiiooni süsteemi arbitraažidele on kehtestatud alljärgnevalt.

Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu Arbitraaž arutab eellepingulisi vaidlusi lepingute sõlmimisel summale vähemalt 50 000 rubla, kui poolteks on eri liiduvabariikide tarbijate kooperasioidid ja ettevõtted, või kui üheks pooleks on Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu oma majandi organisatsioon või ettevõte.

Liiduvabariikide vabariiklike tarbijate kooperatiivide liitude arbitraažid arutavad eellepingulisi vaidlusi:

lepingu summale vaatamata, kui poolteks on antud liiduvabariigi eri autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite tarbijate kooperasiiooni organisatsioonid ning ettevõtted; samuti kui kas või üheks vaidluse pooleks on antud liiduvabariigi tarbijate kooperatiivide liidu oma majandi organisatsioon või ettevõte;

lepingu puhul summale alla 50 000 rubla, kui poolteks on eri liiduvabariikide organisatsioonid ja ettevõtted, või üheks pooleks on Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu oma majandi organisatsioon, ettevõte.

Eellepingulised vaidlused lepingu puhul igasugusele summale antud tarbijate kooperatiivide liitu kuuluvate tarbijate kooperasiiooni organisatsioonide ja ettevõtete vahel arutatakse tarbijate kooperatiivide vabariiklike (ANSV), krai- ja oblastiliitude arbitraažides.

Liiduvabariikides, kus puuduvad oblasti (krai), vabariikide (ANSV) tarbijate kooperatiivide liitude arbitraažid (näiteks Valgevene NSV), täidavad eellepinguliste vaidluste arutamisel nende funktsioone liiduvabariikide tarbijate kooperatiivide liitude arbitraažid.¹

Riiklikus arbitraažis arutatavatelt eellepingulistelt vaidlustelt makstakse riigilõivu: avalduse esitamise puhul NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuvale Riiklikule Arbitraažile — 50 rbl.

¹ 27. jaanuaril 1955. a. Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatuse määrusega nr. 106 kinnitatud tarbijate kooperasiiooni süsteemi arbitraaži põhimäärus.

lepingu summast olenemata, liiduvabariikide ministrite nõukogude juures asuvatele riiklikkudele arbitraažidele esitamise puhul 30 rubla ja ülejäänud riikliku arbitraaži organitele esitamise puhul 10 rubla.

Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu ja tarbijate kooperatiivide liitude vabariiklike (krai-, oblasti-) liitude arbitraažides arutatavatelt avaldustelt eellepinguliste vaidluste kohta arbitraažilõivu ei maksta.

III. LEPINGULISTE SIDEMETE STRUKTUUR

Lepingulisi sidemeid tuleb luua selliselt, et vältides liigseid lülisid tagada kauba kiire ja kõige odavam liikumine tootjalt tarbijani. Lepinguliste sidemete ühe või teise vormi valik plaanist tulenevate majanduslike operatsioonide õigsuse tagamiseks on olnud mitmesugustest tingimustest. Selliste tingimuste hulka tuleb muuhulgas arvata kaupade jaotamise ja kaubafondide eraldamise moodus, kauba iseärasused ja tähtsus, varustamise ja turustamise organiseerimine vastavas majandusharus, vajadus siduda lepingulisi sidemeid kaupade veoga ja arveldustega.

Igal juhul tuleb lepingud sõlmida nende organisatsioonide (ettevõtete) vahel, kes on omavahel operatiivselt seotud ja faktiliselt tegelevad kaupade hankimisega.

Seadusandlus lepingutest sotsialistlike organisatsioonide vahel lähtub sellest põhilisest organisatsioonilisest põhimõttest, et lepingulised suhted rajatakse nende majandusorganite vahel, kes vahetult lepingut täidavad.

Juba 1955. aastal tunnistati NSV Liidu valitsuse poolt vajalikuks majandusettevõtete ja -organisatsioonide initsiatiivi edasiarendamiseks lihtsustada lepinguliste suhete süsteemi tööstustoodangu hankimisel, eriti rahvatarbe toidu- ja tööstuskaupade hankimisel, pidades silmas üldreeglina vahetute sidemete loomist ettevõtete ja kaubandusorganisatsioonide vahel kohapeal otselepingute sõlmimise teel.

Administratiivse majanduspiirkonna rahvamajanduse nõukogu põhimäärus¹ näeb ette, et rahvamajanduse nõukogu üheks põhiülesandeks on hankijate ettevõtete ja tarbijate vaheliste otsesidemete arendamine ja tegevdamine.

Ettekandes NSV Liidu Ülemnõukogu neljanda koosseisu VII istungjärgul märkis N. S. Hruštšov, et «otselepinguliste suhete arendamine ettevõtete vahel võimaldab kõrvaldada tõsised puudused varustuse organiseerimise alal ametkondlike varustus- ja turustusorganites.»

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu, 1957, nr. 12, art. 121.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruses 8. augustist 1960. a. «Kaubanduse edasise parandamise abinõudest»¹ märgitakse, et paljud tööstusettevõtted ei arvesta muutusi kaubanduse olukorras ja tootmise suurendamise tagaajamisel lasevad välja kaupu, sealjuures arvesse võtmata kaubandusorganisatsioonide nõudeid ja elanikkonna nõudmisi, lasevad pikemat aega välja vananenud tegumoe ning mudelitega kaupu, hoolitsevad vähe uute kaubaliikide tootmisse juurutamise, nende sortimendi ja kvaliteedi parandamise eest.

Tähendatud puudused rahvatarbekaupade tootmisel nõukogude inimeste materiaalse heaolu ja kultuurilise taseme pideva tõusu tingimustes pidurdavad kaubanduse arengut ja kahjustavad elanikkonna teenindamist.

Üheks tõsisemaks abinõuks selliste puuduste kõrvaldamisel on kaubandusorganisatsioonide ja tööstuse vaheliste otselepinguliste sidemete laiendamine, mis võimaldab tugevdada nende organisatsioonide mõju tööstusele kaupade tootmiseks sellises koguses ja sortimendis ning niisuguse kvaliteediga, mis kõige täielikumalt rahuldaks elanikkonna nõudmisi. Seepärast on NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruses 8. augustist 1960 koos teiste kaubanduse parandamise abinõudega ette nähtud riikliku ja kooperatiivkaubanduse organisatsioonide ja tööstusettevõtete vaheliste otsesidemete laiendamise vajadus otselepingute abil, mis üldreeglina sõlmitakse linna, oblasti, krai või ka oblastilise jaotuseta vabariigi ulatuses.

«Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega» on kehtestatud kaubandusorganisatsioonide, sealhulgas tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide õigus viia ellu partei ja valitsuse direktiivi otselepinguliste sidemete laiendamise alal.

Selle põhimäärusega (p. 8) on ette nähtud, et tööstusettevõtted hankijatena sõlmivad otselepinguid: jaekaubandusorganisatsioonidega ja -ettevõtetega kaupade hankimiseks kohalikuks tarbimiseks üldreeglina linna, oblasti, krai või oblastilise jaotuseta vabariigi ulatuses; riikliku kaubanduse ja tarbijate kooperatsiooni hulgikaubandusorganisatsioonide ning -ettevõtetega, kes teostavad kaupade sisse- ja väljavedu teistesse oblastitesse, krais ja vabariikidesse, ning kaupade hankimist üleliiduliseks vajadusteks, samuti kohalikuks tarbimiseks määratud kaupade sorteerimist ja tsentraliseeritud kohalevedu.

Olenevalt sellest võivad tarbijate kooperatsiooni süsteemis esineda ostjatena otselepingutes tööstusettevõtetega: jaekauban-

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu, 1960, nr. 14, art. 114.

dusorganisatsioonid ja -ettevõtted — tarbijate kooperatiivid, rajooni tarbijate kooperatiivide liidud, isemajandavad kauplused (rajooni universaalkauplused jm.); hulgikaubandusorganisatsioonid ja -ettevõtted — tarbijate kooperatiivide liidud, nende kaubanduslikud peavalitsused ja koondised (kontorid), samuti ka baasid (universaalbaasid, rajoonidevahelised jm. baasid).

Tarbijate kooperatsioonid on õigustatud, niihästi majanduslikult kui ka õiguslikult, sõlmima rahvatarbekaupade hankimiseks otselepinguid tööstusettevõtetega ja kajastama nendes lepingutes maaelanikkonna nõudmiste erisusi.

Erinevalt kujunevad kooperatiivsete organisatsioonide lepingulised suhted oma hankijate ja ostjatega.

Mitmesuguste rahvatarbekaupade, peamiselt tööstuskaupade osas, on tarbijate kooperatsiooni organisatsioonidele hankijaiks liiduvabariikide kaubandusministeeriumide hulgibaasid (kontorid). Selliste kaupade hulka kuuluvad näiteks kangaskaubad, trikootaž, parfümeeria, tualettseep, jalatsid, suhkur, sool, kondiitritooted ja mõned muud kaubad.

Mitte kõiki liiduvabariikide kaubandusministeeriumide hulgibaaside poolt hangitavaid kaupu ei toodeta sama oblasti, krai, vabariigi (oblastilise jaotuseta) tööstusettevõtetes, kus asub ostja — vastav tarbijate kooperatsiooni organisatsioon. Palju kaupu veetakse vabariikidevaheliste hangete korras teistest oblastitest ja vabariikidest (näiteks suhkrut veetakse neisse oblastitesse ja vabariikidesse, kus puuduvad suhkruvabrikud).

Sellistes tingimustes tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide jaoks pole alati otstarbekohane otselepingute sõlmimine tööstusettevõtetega.

Sageli tarbijate kooperatsiooni organisatsioonid ei kasuta neile antud õigusi ja jätkavad traditsiooniliste lepingute sõlmimist kaubandusministeeriumide baasidega siis, kui on reaalne võimalus ja seaduslik alus astuda lepingulistesse suhetesse vahetult tööstusettevõtetega. Tuleb arvesse võtta, et kulude katteks, mis on seotud kaupade vastuvõtmise, sorteerimise, hoidmise ja edasiisaatmisega tarbijate kooperatsiooni vabariiklike, krai, oblasti ja rajoonidevahelistes hulgibaasides, annavad hankijad-tööstusettevõtted alates 1. jaanuarist 1960. a. neile hulgibaasidelekaubasaajatele täiendavat mahahindlust tööstuselt saadud turustuse mahahindluse arvel.

Leivasaaduste, taimeõli, veini-viinatoodete, söötade, naftasaaduste, metsamaterjalide, ehitusmaterjalide, standardmajade, kivisöe ja mõnede teiste kaupade hankijaiks tarbijate kooperatsioonile on vahetult tööstusettevõtted, rahvamajanduse nõukogude vastavad valitsused või liiduvabariikide riiklike plaanikomi-

teede ja muude organisatsioonide turustusorganisatsioonid. Näiteks on metsamaterjalide hankijaiks Vene NFSV Riikliku Plaanikomitee juures asuva Vene NFSV Metsamaterjalide Varustuse ja Turustuse Peavalitsuse kra- ning oblastivalitsused, leivasaaduste hankijaiks — varumisministeeriumide realiseerimisbaasid ja realiseerimispunktid ning veskid-ettevõtted.

Tunduva osa rahvatarbekaupade hankeist tarbijate kooperasiiooni organisatsioonidele moodustavad riikliku kohaliku tööstuse ettevõtete ja tarbijate kooperasiiooni kõrgemalseisvate lülide hulgiorganisatsioonide poolt teostatavad hanked (rajoonidevahelised baasid hangivad kaupu rajoonide tarbijate kooperasiivide liitudele ja tarbijate kooperasiividele; vabariiklike tarbijate kooperasiivide liitude ja Tarbijate Kooperasiivide Keskliidu peavalitsuste baasid hangivad kaupu oblastite, kraide, rajoonide tarbijate kooperasiivide liitude baasidele jne.).

Üldreeglina sõlmivad ostjad otselepinguid kohaliku tööstuse vastavate ettevõtetega — rajooni tööstuskombinaatidega, süsteemiseseid lepinguid aga — tarbijate kooperasiivide vastavate liitude baasidega, Tarbijate Kooperasiivide Keskliidu, vabariiklike tarbijate kooperasiivide liitude peavalitsuste ja muude baasidega.

Tarbijate Kooperasiivide Keskliidu kaubanduslikel peavalitsustel ja nende baasidel on välja kujunenud otselepingulised sidemed tööstusettevõtetega üksikute majatarvete ja kultuurilise-olustikulise sihitusega kaupade vabariikidevaheliste hangete alal. Rida kaupu (näiteks kange, labidaid, saage, vikateid, fotoaparaate, nõõri, vatti ja muid) eraldatakse Tarbijate Kooperasiivide Keskliidu kaubanduslikele peavalitsustele NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee juures asuva Üleliidulise Kaubanduse Peavalitsuse (Sojuzglavtorg) poolt tsentraliseeritud korras. Mõned tarbijate kooperasiivide liitudele kohapeal eraldatavad kaubad ostetakse kokku nende ülesandel Tarbijate Kooperasiivide Keskliidu kaubanduslike peavalitsuste ja muude baaside poolt otselepingute alusel, mis tähendatud peavalitsused ning nende baasid sõlmivad peamiselt tööstusettevõtetega.

Tarbijate kooperasiivide liitude õigus anda Tarbijate Kooperasiivide Keskliidu kaubanduslikele peavalitsustele ja nende baasidele ülesandeid on ette nähtud tarbijate kooperasiivide liitude ja Tarbijate Kooperasiivide Keskliidu põhikirjas. Tarbijate Kooperasiivide Keskliidu kaubanduslike peavalitsuste ja nende baaside õigus sõlmida otselepinguid tööstusettevõtetega on kindlaks määratud «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega».

Rahvatarbekaupade hankimisel rakendatakse laialdaselt osalepinguid. Osalepinguks nimetatakse sellist lepingut, millest

üheaegselt võtab osa mitu ostjat või mitu hankijat. Lepingulise töö praktikas esineb ka niisuguseid lepinguid, milles osalepinglased esinevad nii hankija kui ka ostja poolel. Osalepingu isearasus seisneb selles, et lepingu igal osalisel (osalepinglasel) on kõik õigused (ostjana või hankijana), ja iga osalepinglane vastutab vastavalt lepingu tingimustele oma osa piires täielikult.

«Rahvatärbekaupade hangete põhimäärusega» on kehtestatud poolte õigus tõmmata lepingusse osalistena kaasa teisi isemajandavaid ettevõtteid ja organisatsioone. Tarbijate koöperatsiooni isemajandavate organisatsioonide (ettevõtete) hulka, keda sageli tõmmatakse osalistena lepingutesse, mis sõlmitakse tarbijate koöperatiivide vabariiklike, krai- ja oblastiliitude poolt, kuuluvad rajooni tarbijate koöperatiivide liit, rajooni tarbijate koöperatiiv, muud suured tarbijate koöperatiivid (sovhooside tööliste tarbijate koöperatiivid, tarbijate koöperatiivid linnades), rajoonikauplused ja -baasid. Vabariiklike, krai ja oblasti tarbijate koöperatiivide liitude poolt Tarbijate Koöperatiivide Keskliiduga ja vabariiklike tarbijate koöperatiivide liitude peavalitsustega sõlmitavais lepinguis tõmmatakse osalepinglastena ostja poolel universaalbaasid ja rajoonidevahelised baasid. Otstarbekohane on tõmmata lepingutesse osalistena neid koöperatiivseid organisatsioone ja ettevõtteid, kellel on võimalus (lähtudes hanke suuruse ja väljakujunenud operatiivsete ja arveldusalaste suhete seisukohalt) kaupu hankijailt vastu võtta (valida) iseseisvalt.

Osalepinglased peavad kohustuslikult osa võtma lepingu kõigi tingimuste väljatöötamisest vahetult ja sellele alla kirjutama. Nad võivad volitada lepingu vormistamise ning allakirjutamise kõrgemalseisvatele organisatsioonidele. Tarbijate koöperatiivide ja rajooniliitude osavõtt osalepinglastena kõrgemalseisvate tarbijate koöperatiivide liitude poolt sõlmitud lepingute tingimuste väljatöötamisest võib muuhulgas seisneda: iga lepingu arutamises eraldi, mitme lepingu projekti arutamises nõupidamistel, kirjalike arvamuste koostamises eelnevalt tutvumiseks väljasaadetud lepingute projektide kohta. Volitus osalepingu vormistamiseks ning allakirjutamiseks peab olema antud eraldi iga osalepinglase poolt kirjalikult kõrgemalseisva organisatsiooni nimele või erivolituse (volikirja) näol.

Osalepingud loovad tunduvald eeliseid majanduslike sidemete õigeks organiseerimiseks. Esiteks astuvad osalepinglased lepingulistesse suhetesse vahetult hankijatega mitte üksikult vaid koos samasuguste organisatsioonidega, ning põhiostja — kõrgemalseisva lüli (tarbijate koöperatiivide liidu) kõrval, kellel on võimalusi operatiivselt reguleerida mitmesuguseid lepingute sõlmimisel ja täitmisel tekkivaid majanduslikke küsimusi. Tei-

seks vähendavad osalepingud lepingute arvu ja lihtsustavad lepinguliste suhete struktuuri ennast, kuna lepingute sõlmimisel osalepinglaste osavõtul langeb ära vajadus süsteemisiseste lepingute sõlmimiseks.

Tarbijate kooperasiiooni organisatsioonide lepingulised sidemed tööstus- ja kaubandusorganisatsioonidega neile põllumajandussaaduste hankimisel seisnevad üldiselt järgmises.

Osalepingud sõlmivad hankijatena oblasti, krai, vabariiklikud (ANSV-des ja oblastilise jaotuseta liiduvabariikides) tarbijate kooperatiivide liidud või nende spetsialiseeritud koondised (näiteks Gruusia Tarbijate Kooperatiivide Vabariikliku Liidu trust «Sakkoophilbostani»). Lepingute sõlmimise aluseks on tavaliselt liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt kinnitatud toodangu jaotamise plaanid (näiteks munade jaotamise plaanid) või liiduvabariikide ning autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude ja oblasti (krai) täitevkomiteede poolt kinnitatavad kasutamise plaanid (näiteks puu- ja köögivilja toodangu kasutamise plaanid).

Tarbijate kooperatiivide liitude poolt sõlmitavais lepinguis esinevad sageli osalepinglastena rajooni tarbijate kooperatiivide varumiskontorid.

IV. KAUPADE KOGUSE MÄÄRAMINE LEPINGUS

Üheks kõige olulisemaks tingimuseks hankelepings on kaupade kogus, mille hankija on kohustatud ostjale hankima.

Sotsialistlikus riigis on plaan majanduselu seaduseks. Plaaniga nähakse ette, kuipalju ja missuguseid kaupu suunatakse müügiks elanikkonnale (nn. turufondid) ja muudeks eesmärkideks.

42 kaubanimetuse turufondid, mis moodustavad 65% kogu kaubakäibest,¹ määratakse kindlaks NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee poolt.

Liiduvabariikide ministrite nõukogud või nende volitusel liiduvabariikide plaanikomiteed kinnitavad mõnede kaupade jaotamise plaanid; nende kaupade loetelu kinnitatakse liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt. Suur kogus neis loeteludes puuduvaid kaupu hangitakse hulgemüügi korras.

NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee, liiduvabariikide ministrite nõukogude ja liiduvabariikide riiklike plaanikomiteede poolt plaanitavate kaupade hangete maht määratakse kindlaks nende kaupade jaotamise plaaniga, ülejäänud kaupade hangete maht aga poolte kokkuleppel. Eraldi kinnitatakse rahvatarbekaupade vabariikidevaheliste hangete plaanid NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee poolt kehtestatud nomenklatuuri järgi.

Jaotusplaanid kaupadele, millele turufondid kinnitatakse ülalnimetatud korras, tehakse teatavaks neid kinnitanud organite poolt liiduvabariikide vastavatele organisatsioonidele.

Liiduvabariikides jaotatakse plaanilises korras kohalikuks tarbimiseks määratud kaupade turufondi kaupade kogus ja grupiviisiline sortiment riikliku kaubanduse ja tarbijate koöperatsiooni vahel liiduvabariikide kaubandusministeeriumide poolt või nende volitusel kohalike organite ja vastavate tarbijate koöperatiivide liitude poolt.

¹ V. S. Tjukov, Jaekaubakäibe plaanimine, *Riikliku Plaanikomitee Kirjastus, 1960.

Sellisel kehtestatud jaotusplaanide alusel määratakse kaupade hankeplaan oblastilise jaotuseta liiduvabariigi, krai või oblasti tarbijate kooperasiiooni süsteemile.

Vabariiklik, krai, oblasti tarbijate kooperatiivide liit jaotab temale eraldatud kaupade koguse tema poolt ühendatavate tarbijate kooperasiiooni organisatsioonide vahel. Sealjuures teatakse igale ostjale (rajoonikauplusele, rajooni tarbijate kooperatiivide liidule, rajoonidevahelisele baasile jne.) eraldatud kaupade kogus ning grupiline sortiment, ühtlasi näidatakse ära ka hankijad.

Niisugune rahvatarbekaupade jaotamise kord võimaldab tarbijate kooperatiivide vabariikide, krai-, oblastiliidul mõjutada kaupu jaotavaid organeid kaupade koguse ning grupilise sortimendi osas tarbijate nõudmise parima rahuldamise huvides.

Hankija peab hankima ostjale eraldatud koguse kaupu, viimane aga — need vastu võtma ja tasuma.

Kuidas peab aga rajooni tarbijate kooperatiivide liit, rajooni universaalkauplus toimima, kui nad leiavad, et igale neist eraldatud kaupade kogus ületab elanikkonna nõudmise?

Vastus sellele küsimusele sisaldub «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 13. Lähtudes põhilisest seisukohast, et plaan on majanduselu seadus, kehtestatakse, et igasugune ostjale kinnitatud plaani järgi eraldatud kaupade koguse muutmine võib toimuda ainult plaani kinnitanud organi poolt.

Kui näiteks oblasti tarbijate kooperatiivide liidule eraldatakse antud oblasti jaoks siidikangaid ühe miljoni rubla eest, viimane aga eraldas neist rajooniliidule 100 000 rubla eest, siis rajooniliidu poolt tekstiilikaupade baasiga või tekstiilivabrikuga sõlmitud lepingus peab hanke maht moodustama 100 000 rubla. Kui aga rajooniliit tunnistab, et temale on eraldatud liigseid või mittevajalikke kaupu, on tal õigus kolme päeva jooksul, arvates teate saamise momendist temale kaupade eraldamise kohta, paluda kauba eraldanud organisatsiooni (meie näite puhul oblastiliitu) kogust vähendada. Oblastiliit on kohustatud arutama seda taotlust 5 päeva jooksul pärast selle saamist.

Oblastiliit, tunnistanud taotluse põhjendatuks, muudab jaotusplaanid, teatab sellest rajooniliidule ja hankijale ning näitab viimasele teise ostja. Kui aga oblastiliit tunnistab taotluse alusetuks, teatab ta nende 5 päeva jooksul selle tagasilükkamisest.

Pärast teate saamist taotluse rahuldamise või tagajärjeta jätmise kohta on pooled kohustatud viivitamata sõlmima lepingu. Kui taotlus on rahuldatud ja rajooniliidule eraldatud siidikangaste kogust vähendati, sõlmitakse leping ülejäänud kogusele.

Selline plaanilises korras eraldatud kaupade koguse muutmise

kord soodustab seda, et ei lubata kaubakäibeplaani katteks antud elanikkonnale vajalike kaupade koguse põhjendamata vähendamist ja piiratakse vigade võimalust varustamise plaanimisel.

Samuti ei saa sõlmida lepingut kaupade koguse hankimiseks, mis ületab jaotusplaaniga ettenähtu.

Näiteks Vene NFSV Metallitoodete ja Majatarvete Hulgibaas Kuibõševis kohustus hankima Ukraina Metallitoodete ja Majatarvete Hulgibaasile Dnepropetrovskis klaasist sordinõusid 3 miljoni rubla eest. Selle lepingu sõlmisid pooled enne jaotusplaani kinnitamist, mille järgi Dnepropetrovski baasil oli õigus sordinõusid saada ainult 550 000 rubla eest. Sellepärast tunnistas NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž lepingu kehtetuks osas, mis ületas plaanis ettenähtud kaupade koguse, kuna lepingu sõlmimisel ei peetud kinni plaanist.¹

Samuti pole ostjal õigust nõuda esialgselt määratud kauba koguse hankimist siis, kui ostjale kaupa eraldanud organisatsioon vähendas lepingu täitmise käigus varem plaanis ettenähtud kauba kogust.²

Kaupade koguse orienteeriv määramine lepingus pole lubatud; samuti ei tohi lepingus kindlaks teha kaupade kogust kastides, vagunites, kuna kasti või vaguni mahutavus on erinev: neljateljelisse vagunisse mahub rohkem kaupa kui kaheteljelisse, kasti mahutavuse määravad tema mõõtmed.

Sellepärast tuleb lepingus või sellele lisatud spetsifikatsioonis näidata hangitavate kaupade kogus konkreetselt, näiteks:

Sits art. 5 —	aastas	—	100 000 m
Sellest: I	kvartalis	—	20 000 m
	II „	—	25 000 m
	III „	—	30 000 m
	IV „	—	25 000 m

Kui jaotusplaan on lepingu sõlmimise momendiks kinnitatud ainult I kvartaliks, näidatakse lepingus kvartali jooksul hangitavate kaupade kogus (meie näite puhul 20 000 m) ja tehakse märge: «Järgmistes kvartalites hangitavate kaupade koguse määravad pooled kindlaks päeva enne kvartali algust, vastavalt kehtestatud korras kinnitatud jaotusplaanile.» Lepingus ei või kindlaks määrata kaupade aastase hanke mahtu I kvartaliks eraldatud kaupade koguse lihtsa korrutamisega neljaga.

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, X köide. Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1960, lk. 116.

² NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, III köide. Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1956, lk. 194.

Mõnikord eraldatakse lepingu täitmise käigus kaupu täiendavalt. Kuidas vormistada täiendavalt eraldatud kaupade hankimist?

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži instruktiivkirjas II-I-36 10. juulist 1956¹ sisaldub järgmine juhend: «Kui pooled sõlmisid lepingu ostjale eraldatud kaupade kohta, ei ole vajadust sõlmida teist lepingut kaupade täiendava eraldamise puhul. Nende kaupade hankimiseks peavad pooled kooskõlastama hanke mahu ja tähtajad, spetsifikatsiooni ja sortimendi. Pooled võivad laiendada sellele hankele ka varem sõlmitud lepingut või kehtestada muid tingimusi. Vaidluste ärahoidmiseks tuleb täiendav hange vormistada kokkuleppel või kirjade vahetuse teel.»

NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee, liiduvabariikide ministrite nõukogude või riiklike plaanikomiteede poolt mittejaotatavaid kaupu toodetakse samuti plaani järgi; nende kogus määratakse kindlaks tootmisettevõtte tootmisplaaniga, see kogus nähakse ette ka kaubandusorganisatsioonide kaubakatte plaanides. Selliseid kaupu aga ei võeta jaotusplaanidesse ja sellepärast määratakse nende kogus hankelepingutes ainult poolte kokkuleppel.

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, IV köide. Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1956, lk. 42.

V. KAUPADE SORTIMENDI MÄÄRAMINE LEPINGUS

Hankelepingu sõlmimisel peab kindlaks määrama mitte ainult ostetavate kaupade koguse, vaid ka nende sortimendi. Tarbija omandab mitte kaupa üldse, vaid teatavat liiki, suuruse, tegumoe või värvusega konkreetseid tooteid. Et rahuldada tarbija mitmekesiseid ja pidevalt kasvavaid nõudmisi, tuleb rahvatarbekaupade hankelepingute sõlmimisel ette näha, millist kaupa hangitakse.

Võttes arvesse sortimenti käsitlevate tingimuste suurt tähtsust hankelepingus, reglementeerivad «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärus» ja hanke eritingimused üksikasjaliselt sortimendi kooskõlastamise korra lepingu sõlmimise käigus.

Praktikas kohtame tavaliselt kaht sortimendi mõistet — grüüviiisilist ja üksikasjalikku sortimendi.

Grupiline sortiment on kaupade üksikute grüüviiisiliste koostis teatud vahekorras (näiteks täisvillased ülikonnakangad, sitsikangad, dieetilised piimasaadused, jahust kondiitritooted jne.).

Üksikasjalik (grüüviiisiline) sortiment on antud kaubagrüüviiisiliste kuuluvate kaupade koostis teatud vahekorras (kangad «Metro», «Udarnik», sits artikkel 5, kefiir, tuula präänikud jne.). Mõnede kaupade osas kuulub üksikasjaliku sortimendi mõistesse ka valmispakitud kauba kaal ja pakendi liigid. Lihtsat kaupade loetelu nende nimetuste järgi, märkimata nende vahekorda hankimise puhul, ei saa vaadelda sortimendina.

Üksikasjaliku sortimendi kooskõlastamisel hankijate ja ostjate vahel tekkisid tihti lahkkelid küsimuses, mis on üksikasjalik sortiment ja kuidas seda kindlaks teha lepingus.

Et kergendada lepingut sõlmivatele pooltele üksikasjaliku sortimendi kooskõlastamist, vältida liigseid lahkkelisid ja anda selle termini ühtset ja õiget mõistet, sisalduvad hanke eritingimustes iga kaupade liigi kohta tunnused, mis määravad kindlaks üksikasjaliku sortimendi sisu.

Mõnede kaupade (kondiitritooted, vorstid, veinid, likööri- ja viinatooted, parfümeeria- ja kosmeetikakaubad jm.) osas on seliseks tunnuseks kaupade nimetus (vorst «Lemmik», lõhnaõli «Krasnaja Moskva» jne.).

Teistel kaupadel on selliseks tunnuseks artikkel ja viimistlusaste (villased ja siidikangad, mööbel). Puuvillaste kangaste osas tehakse üksikasjalik sortiment kindlaks artiklite, seeriate ja sorteerimise järgi.

Selliste laia sortimendiga kaupade osas, nagu üleriided, jaltsid ja muud, kuulub üksikasjaliku sortimendi mõistesse tunnuste kompleks. Õmblustoodete juures kuulub tunnuste hulka näiteks: toote liik (kevad-sügismantel, kleit, kostüüm, päevasärk jne.), kandjate soo ja nende ea näitajad (meestele, naistele, lastele, sealhulgas kooliealistele, eelkooliealistele), kangaste liigid, millest antud toode on valmistatud (villased, siidist, puuvillased, linsed, trükitud), artiklid jm.

Toome ära tunnused, millede järgi vastavalt hanke eritingimustele tuleb lepingutes kindlaks määrata kaupade üksikasjalik sortiment:

Piimasaadused ja margariin — Nimetuste järgi vastavalt jaehindade hinnakirjale.

Munad ja munasaadused — Munad, külmutatud melanz, külmutatud munakollane, külmutatud munavalge, munapulbri segu, kuiv munavalge, kuiv munakollane.

Melanzi ja munapulbri jaepakend nähakse samuti ette lepingutes.

Suhkur — Liikide ja jaepakendi järgi.

Liha ja lihasaadused — Liha ja linnuliha — liikide ja toitumuse kategooriate järgi; I kategooria subproduktid — nimetuste järgi; keedetud rasv — liikide, sortide ja jaepakendi järgi; vorstid, pekk, sealihast suitsutatud tooted, soolatud peekon — nimetuste järgi; poolfabrikaadid, kulinaartooted, konservid ja jaepakendis liha — nimetuste ja jaepakendi järgi.

Aed- ja köögiviljakonservid — Jaehindade hinnakirjas märgitud nimetuste järgi.

Vein, likööri- ja viinatooted, mineraalvesi, õlu ja karastusjoogid — Jaehindade hinnakirjas märgitud nimetuste ja mahu järgi.

- Kangad — Villased, siidi-, sega- ja linased kangad — artiklite järgi ühes alajaotusega trükituiks (mustrite järgi) ja ühevärvilisteks (värvuste järgi), puuvillased kangad aga artiklite, seeriaste ja sorteerimise järgi.
- Õmblustooted — Toodete liikide järgi, kandjate sootunnuste järgi, ühes kangaste loeteluga kiudude, artiklite, kangaste värvuse, suuruse, kasvu, mudelite ja tegumoe järgi.
- Karusnahast ja lambanahast tooted — Valmistoodete liikide, kandjate sootunnuste, mudelite tegumoe, suuruste ja kasvu järgi, samuti liigi, värvuste ja karusnaha töötamise järgi.
- Peakatted — Toodete liikide, kandjate sootunnuste, suuruse, mudelite ja tegumoe järgi, riidest peakatted aga peale selle nende valmistamiseks kasutatud riide järgi. Vildist, villased peakatted — värvuste järgi.
- Sukad ja sokid — Artiklite, suuruste, värvuse, mustrite, mudelite ja tegumoe järgi.
- Nahkjälatsid — Artiklite, mudelite, värvuste, suuruste ja laiuse (täiuse) järgi.
- Kummijälatsid — Artiklite, tegumoe, suuruste ja värvuse järgi.
- Viltjalatsid — Artiklite, suuruste ja värvuse järgi.
- Sadulsepatooted — Toodete liikide, lähtematerjalide ja suuruste järgi.
- Koduse majapidamise masinad (külmutuskapid, tolmuimejad, õmblusmasinad jm.) — Masinate markide, tüüpide, kasutatava nominaalpinge ja kattevärvuse järgi.

- Porselan-, fajanss- ja — Nimetuste, liikide, vormide, suu-
 klaasitooted ruste, tööluse grupi ja sortide
 järgi.
- Parfümeeria- ja kosmee- — Nimetuste järgi.
 tikakaubad ning tualett-
 seep
- Tavalised kellad — Nimetuste ja markide järgi, kor-
 puste indeksite järgi ühes numbri-
 laua erinevate kujunduste arvu
 märkimisega iga kella margi osas.
- Grammofoniplaadid — Aastaks — liikide järgi (tavali-
 sed, kauamängivad), kvartaliks —
 ostja temaatilises tellimuses mär-
 gitud nimetuste järgi.
- Mööbel — Artiklite ja viimistluse järgi.

Kalasaaduste ja kondiitritoodete osas näevad hanke eritingi-
 mused ette peale selle mitte ainult üksikasjaliku, vaid ka grupi-
 lise sortimendi kindlaksmääramise korra ja koosseisu.

Kalasaaduste osas märgitakse aastalepingutes ainult põhi-
 liste gruppide — kala, heeringas, konserveid — sortiment.

Kala ja kalasaaduste grupiline sortiment määratakse kindlaks
 liiduvabariikide vabariiklike hulgiorganisatsioonide kokkuleppel
 vastavate rahvamajanduse nõukogudega vabariikidevaheliste
 hangete plaani, üleliiduliste vajaduste hangete plaani või kau-
 bandusorganisatsioonide tellimuste ja avalduste ning kinnitatud
 hankeplaanide põhjal. Seejuures näevad kala ja kalasaaduste
 hanke eritingimused ette järgmised grupiviisilise sortimendi po-
 sitsioonid, millede põhjal see kooskõlastatakse:

Värskest külmutatud kala,

sealhulgas:

tuuralised,

lõhelised,

väikesemõõdulised heeringalised.¹

Soolatud ja vürtsitatud kala,

sealhulgas:

lõhelised,

väikesemõõdulised heeringalised.

Suitsutatud õhukuiv kala,

¹ Väikesemõõduliste heeringaliste kalade hulka kuuluvad kilu, hamsa, tülka
 ja räim.

sealhulgas:

balõkk.

Tuuraliste kalamari.

Lõheliste kalamari.

Heeringad,

sealhulgas:

kõlmutatud,

suutsutatud.

Kalakonservid,

sealhulgas:

sprotid, sardiinid.

Preservid.

Lepingus ettenõhtud tõhtajaks kooskõlastavad pooled kvartali spetsifikatsioonides kala üksikasjaliku sortimendi, lõhtudes järgmistest nimetustest:

I. Võrskelt kõlmutatud kala

1. Lõhelised
2. Soomkalad
3. Tursalised (navaaga kaasa arvatud)
4. Lest
5. Võiakesemõõdulised heeringalised
6. Muud kalad.

II. Soolatud kala

1. Soomkala
2. Tursalised
3. Lõhelised
4. Võiakesemõõdulised heeringalised
5. Ülejäänud kalad.

III. Võrtsitatud ja marineeritud kala

IV. Suutsutatud ja kuivatatud kala

1. Kõlmsuutsukala, sealhulgas balõkina
2. Kuumsuutsukala, sealhulgas fileena
3. Õhukuiv ja kuivatatud kala.

V. Eluskala

VI. Kalamari

1. Must kalamari
2. Punane kalamari

VII. Soolatud heeringas, sealhulgas rasvane

VIII. Suitsuheeringas

IX. Vürtsitatud ja marineeritud heeringas

X. Külmutatud heeringas

XI. Konservid

1. Ölis, sealhulgas:
 protid
 sardiinid
2. Tomatis, sealhulgas:
 kilu
 lest
 väikekala (bõtsok)
 soomkalad
3. Oma kastmes

XII. Preservid

1. Kilust
2. Räimest
3. Heeringast

XIII. Pooltooted kalast

Kala ja kalasaaduste üksikasjaliku sortimendi kooskõlastamisel kvartali spetsifikatsioonides hulgi- ja jaekaubandusorganisatsioonide (ettevõtete) vahel võetakse arvesse kinnitatud kala ja kalasaaduste sisseveo plaanid ning hooajalised varud nende tarbimise rajoonides.

Kondiitritoodete hanke eritingimustes on ette nähtud gruppiline sortiment.

Lepingute spetsifikatsioonides tuleb eraldi märkida kondiitritoodete üldkogusest tooted paberis ja jaepakendis.

Kondiitritoodete üksikasjalik sortiment gruppide piires aga määratakse lepingutes kondiitritoodete jaehindade hinnakirjas märgitud nimetuste järgi.

Nende kaupade osas, millede hanke eritingimusi ei kinnitata ja järelikult pole kehtestatud kõigile hankijaile ning ostjaile ühist üksikasjaliku sortimendi mõiste määratlust (aga selliseid kaupu on väga palju), peavad pooled lepingute sõlmimisel ise leidma, milliste näitajate järgi nad kooskõlastavad üksikasjaliku sortimendi. Kõige täielikum kaupade loetelu sisaldub jaehindade hinnakirjades. Seepärast võib hanke eritingimuste puudumise korral (näit. tubakatoodete puhul) kooskõlastada üksikasjalikku sorti-

menti, lähtudes jaehindade hinnakirjas sisalduvatest nende kaupade nimetustest ning loomulikult võttes arvesse ühe või teise vabriku spetsialiseerumist.

Spetsifikatsioon on lepingu lahutamatu osa, millele kirjutavad alla samad isikud, kes kirjutavad alla lepingule ja varustatakse hankija ning ostja pitseriga.

Spetsifikatsioonides tuleb näidata kaupade täpne nimetus, kogus, hinnad, GOST-i või tehniliste tingimuste numbrid ja nende kinnitamise kuupäevad; kvartali, kvartälisisesed ja kuusisesed hanketähtajad ning muud andmed, mis pooled peavad vajalikuks spetsifikatsiooni paigutada.

Spetsifikatsioon kui lepingu koostisosa on kohustuslik täitmiseks mõlemale poolele.

On teada, et algatus rahvatarbekaupade sortimendi määramisel kuulub ostjale, kes peab vastavalt tema poolt teenindavate tarbijate nõudmiste igakülgse tundmaõppimise tulemustele esitama hankijale oma tellimuse.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 8. augustist 1960 kehtestatud uus kord kooperatiivorganisatsioonide ja tööstusettevõtete vastastikustes suhetes kohustab tarbijate kooperasiiooni organisatsioone suhtuma eriti tõsiselt tellimuste koostamisse, tõstab tunduvalt kooperatiivsete organisatsioonide juhatuste ja ettevõtete juhatajate vastutust elanikkonna nõudmiste õige kajastamise eest tellimustes.

Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatus kohustas määrusega nr. 205 27. augustist 1960 tarbijate kooperatiivide liite ja tarbijate kooperatiive organiseerima tarbijate nõudmiste tundmaõppimist ja tellimuste koostamist nii, et peamine osa sellest tööst tehtaks kauplustes, kaupade müügi käigus. Universaalkauplustes ja spetsialiseeritud kauplustes tuleb korraldada nõupidamisi kooperatiivi liikmete ja kauplusekomisjoni liikmetega, ostjate konverentse, kaupade näitusmüüke, uute kaupade näitusi koos nende praktilise kasutamise demonstreerimisega ja ostjate arvamuste kogumist. Tellimuste vastuvõtmisel ja kaupade väljastamisel kaubandusettevõtetele on ladude ja baaside töötajad kohustatud välja selgitama rahuldamata nõudmised ja üksikute kaupade ostust keeldumise põhjused, samuti ka tellimuste koostamisel arvesse võtma kaubandustöötajate märkusi kaupade sortimendi ja kvaliteedi kohta.

Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatus pidas tarvilikuks, et kaupade tellimused koostataks tarbijate kooperatiivides, rajooni tarbijate kooperatiivide liitudes, oblasti, krai ja vabariiklikes tarbijate kooperatiivide liitudes ning kinnitataks nende juhatuste

poolt. Tellimustes peavad kajastuma tegumoed, suurused, kasvud, värvused ja muud kaupade tunnused.

Ostjate nõudmise õigele kajastamisele tellimustes peab kaasa aitama üksikute kaupade läbimüügi arvestamine artiklite, mustrite, suuruste jne. järgi. Seda arvestust tagab andmete tundmaõppimine kaupade saabumise ja jääkide kohta teatud ajalõigu (kvartali, kuu jne.) jooksul.

Rajooni tarbijate kooperatiivide liidud peavad peale arvestuse organiseerimise tarbijate kooperatiivides üldistama oma ladudes kauplustelt ja tarbijate kooperatiividelt saabuvaid tellimusi. Samasugust tööd peavad tegema oblasti, krai tarbijate kooperatiivide liitude ja Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu kaubanduslike peavalitsuste baasid.

Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatus soovitab samuti tarbijate kooperatiivide liitudele luua laialdane sortimendi kontrollpunktide ja kaubanduslike korrespondentide võrk suurtes kauplustes ja kaubanduslikes baasides, kelle poolt esitatavad materjalid peavad abistama ostjate nõudmiste tundmaõppimist.

Arvestusandmete üldistamine ja nende läbiarutamine liikmete aktiivi ning kaubandustöötajate poolt võimaldab tarbijate kooperatiivide liitudel paremini tundma õppida elanikkonna tegelikke nõudmisi ja esitada hankijaile oma põhjendatud nõudeid.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 8. augustist 1960 «Abinõudest kaubanduse edasiseks parandamiseks» omistatakse erilist tähtsust tellimustele hangitavate kaupade üksikasjaliku sortimendi kindlakstegemisel. Selle määrusega on kehtestatud, et rahvatarbekaupade tootmisplaanid tööstusettevõttele kinnitatakse riikliku kaubanduse ning tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide tellimuste ja nende poolt töötusega sõlmitud lepingute põhjal. Seepärast peab ettevõtte tootmisplaan kindlaks määratama tellimuse ja lepingu alusel üksikasjaliku sortimendi järgi.

Sellega on tugevdatud tellimuse osatähtsust hangitavate kaupade üksikasjaliku sortimendi kindlakstegemise põhilise viisina.

Tellimuse ja lepingu osatähtsuse tõstmise eesmärgiks on tugevdada kaubanduse mõju tööstusele elanikkonna nõudmistele vastavate kaupade tootmise alal.

Suurt tähtsust tellimuse täitmisel omab selle õigeaegne esitamine hankijale, et viimane juba enne tootmisplaanide kinnitamist teaks, millised nõudmised esitab ostja.

Võttes arvesse, et lepingud kaupade hankimiseks oblasti, krai ja oblastilise jaotusega vabariigi piires sõlmitakse tarbijate kooperatsiooni jaemüügi organisatsioonide poolt tavaliselt tööstusettevõtetega vahetult, peab õigeaegselt esitatud ja elanikkonna tege-

like nõudmiste arvestamisega väljatöötatud tellimus avaldama suurt mõju kaupade sortimendi ja kvaliteedi parandamisele.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu määrusega 8. augustist 1960 said liiduvabariikide ministrite nõukogud õiguse kehtestada tellimuste esitamise korra ning tähtjad rahvatarbekaupade hankimisel.

Vene NFSV osas kinnitati Vene NFSV Ministrite Nõukogu määrusega nr. 67¹ 26. jaanuarist 1961 «Põhimäärus tellimuste esitamise korra kohta riikliku ja kooperatiivkaubanduse organisatsioonide poolt Vene NFSV tööstusettevõtetele rahvatarbekaupade tootmiseks ja hankimiseks.»

Vene NFSV Riiklikule Plaanikomiteele ja Rahvamajanduse Nõukogule tehti ettepanek organiseerida alates 1962. aastast rahvatarbekaupade tootmisplaanide väljatöötamine riikliku ja kooperatiivkaubanduse organisatsioonide tellimuste alusel.

Et tagada rahvatarbekaupade tootmist sortimendis, mis vastab elanikkonna nõudmistele, kohustab põhimäärus riikliku ja kooperatiivkaubanduse organisatsioone esitama tööstusettevõtetele iga aasta tellimusi nende kaupade tootmiseks.

Kaubandusorganisatsioonid on kohustatud tellimusi välja töötama, võttes arvesse kõige täielikumat elanikkonna tarviduste rahuldamist kaupadega, lähtudes rahvuslikest, kliimatilistest ja muudest teenindava rajooni iseärasustest, kaubavarude seisukorrast, elanikkonna arvust ning koosseisust, elamuehituse mahust ja muudest nõudlust määravatest näitajatest.

Tellimused esitatakse riikliku kaubanduse ettevõtete, oblasti tarbijate kooperatiivide liitude rajoonidevaheliste baaside, rajooni tarbijate kooperatiivide liitude, rajooni tarbijate kooperatiivide, tarbijate kooperatiivide ja suurte universaalkaupluste poolt rahvamajanduse nõukogude ning kohaliku tööstuse ettevõtetele, kes asuvad tellimuse esitanud ettevõttega samas linnas, oblastis, kraisis või autonoomses vabariigis.

Kaubandusorganisatsioonid kinnistatakse tööstusettevõtete juurde tellimuste esitamiseks ja järgneva kaupade saamiseks lepingute järgi autonoomsete vabariikide kaubandusministeeriumide, krai (oblasti) täitevkomiteede kaubandusvalitsuste poolt koos Vene NFSV Kaubandusministeeriumi kaubanduslike baasidega ning autonoomsete vabariikide, krai ja oblasti tarbijate kooperatiivide liitudega. Ettevõtete nimestikud, kellele esitatakse tellimusi, kooskõlastatakse rahvamajanduse nõukogudega, auto-

¹ Vene NFSV Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu, 1961, nr. 1, art. 3.

noomsete vabariikide tööstuslike ministriumidega, oblastite ja kraide tööstusvalitsustega.

Põhimäärus näeb samuti ette tellimuste esitamise võimaluse kaubandusorganisatsioonide poolt vahetult mitte tööstusettevõtetele, vaid Vene NFSV Kaubandusministeeriumi kaubanduslikele baasidele.

Selle küsimuse lahendab kaubandusorganisatsioon ise, kellel on õigus oma äranägemisel esitada tellimusi baasile, mitte aga tööstusettevõttele. Ilmselt on sellist tellimuste esitamise korda otstarbekohane rakendada ainult siis, kui ettevõtte toodab kaupu väga kitsas sortimendis, mis nõuab täiendavat sorteerimist, või ka siis, kui kaupade hanke maht pole suur. Ülejäänud juhtudel on soovitatav esitada tellimused vahetult ettevõttele ja teostada hange otselepingute järgi temaga.

Kaubandusorganisatsioonide poolt tööstusettevõtetele esitatavate tellimuste ära kirjad saadetakse nende poolt kaubanduslikule baasile.

Tellimused toodangule, mis kuulub väljavedamisele välja- poole oblastit, kraid, vabariiki ja mis kuulub saatmisele üleliiduliseks vajaduseks, esitatakse üldnimetatud tööstusettevõtetele Vene NFSV Kaubandusministeeriumi vastavate hulgibaaside poolt. Samad baasid esitavad tööstusele tellimused kaupadele, mis on vajalikud turuvälistele tarbijatele ja neile kaubandusorganisatsioonidele, kes esitavad tellimused baaside kaudu.

Tellimused meie maa teistest rajoonidest sisseveetavatele kaupadele esitatakse jaekaubandusettevõtete poolt kaubanduslikule baasile oma asukoha järgi, viimane aga suunab tema poolt koondatud tellimused baasidele-hankijatele vastava vabariikliku kontori juhendi kohaselt.

Põhimäärus ei kehtesta kaupade nomenklatuuri, millede kohta koostatakse tellimused. On ilmne, et kaubandusorganisatsioonid peavad esitama tellimused kõigi laia sortimendiga kaupade kohta.

Põhimäärus näeb ette tellimuste koostamise ühes kaupade täpse nimetuse ja nende aastase hankekoguse näitamisega ning jaotusega kvartalite viisi.

Jaekaubandusorganisatsioonid, kes saavad kaupu kaubanduslikelt baasidelt, esitavad tellimused iga aasta 15. aprilliks järgmise aasta peale. Tööstusettevõtetele esitatakse tellimused niihästi riikliku kaubanduse ja tarbijate kooperasiioni jaorganisatsioonidelt ning Vene NFSV Kaubandusministeeriumi hulgikontorite kaubanduslikelt baasidelt hiljemalt iga aasta 15. maiks järgmise aasta peale.

Vormid, millede järgi tellimused koostatakse, kinnitab Vene

NFSV Kaubandusministeerium Vene NFSV Tarbijate Kooperaatiivide Vabariikliku Liidu osavõtul.

Põhimäärus kohustab tööstusettevõtteid vastu võtma tellimusi hulgikaubanduse vabariiklike kontorite välje- ja kaubanduslikelt baasidelt, jaekaubandusorganisatsioonidelt ning -ettevõtelt ja kahe nädala jooksul teatama tellijale tellimuse vastuvõtmisest või saatma talle lahkkelide protokõlli.

Neil juhtudel, kui tellimused esitatakse jaekaubandusorganisatsioonide ning -ettevõtete poolt hulgibaasile, teatab viimane pärast teatise saamist tööstusettevõtelt oma tellijaile nende tellimuste täitmiseks võtmisest või saadab neile lahkkelide protokõlli.

Täpses vastavuses NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1960. aasta 8. augusti määruse p. 30 kehtestab põhimäärus tellimuste ja nende lahkkelide läbivaatamise korra tööstusettevõtetes.

Rahvamajanduse nõukogude ja kohaliku alluvusega tööstusettevõtted koostavad kaubandusorganisatsioonide ja -ettevõtete tellimuste põhjal rahvatarbekaupade tootmisplaanide projektid ja esitavad need läbivaatamiseks rahvamajanduse nõukogudele, autonoomsete vabariikide tööstuslikele ministeeriumidele ja krai ning oblasti täitevkomiteede tööstusvalitsustele planeeritavale aastale eelneva aasta 1. juuniks.

Lahkkelide puhul kaubandusorganisatsioonidega koguse ja sortimendi osas lisavad tööstusettevõtted tootmisplaanile projektile lahkkelide protokõlli.

Vene NFSV Kaubandusministeeriumi kaubanduslikud baasid esitavad jaekaubandusorganisatsioonidelt ja hulgibaasidelt ostjatelt saadud tellimuste ning rahvamajanduse nõukogude tööstusettevõttele ja kohaliku alluvusega ettevõttele kaubandusorganisatsioonide poolt vahetult esitatavate tellimuste ära kirjade alusel koostatud koonddellimuse autonoomsete vabariikide kaubandusministeeriumidele ja oblasti (krai) täitevkomitee kaubandusvalitsusele. Koos viimastega ning autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite tarbijate kooperatsiooniga võtavad nad osa ka tellimuste läbivaatamisest rahvamajanduse nõukogudes, autonoomsete vabariikide tööstuslikes ministeeriumides, krai ja oblasti täitevkomiteede kohaliku tööstuse valitsustes.

Tellimuste läbivaatamisest võtavad osa ka need jaekaubandusorganisatsioonid (-ettevõtted), kes esitavad tellimused vahetult tööstusettevõttele.

Rahvamajanduse nõukogud, autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud, kraide ja oblastite täitevkomiteed vaatavad läbi rahvatarbekaupade tootmisplaanide projektid autonoomsete va-

bariikide kaubandusministeeriumide, kraide ning oblastite täitevkomiteede kaubandusvalitsuste, tarbijate kooperatiivide liitude ja Vene NFSV Kaubandusministeeriumi kaubanduslike baaside osavõtul ning esitavad need Vene NFSV Riiklikule Plaanikomiteele ja Venemaa Rahvamajanduse Nõukogule 1. juuliks, lisades juurde kaubandusorganisatsioonidega tekkinud lahkkelide protokollid.

Vene NFSV Kaubandusministeeriumi kaubanduslikud baasid ja autonoomsete vabariikide, kraide ning oblastite tarbijate kooperatiivide liidud saadavad samal ajal koondtellimused ja õiendid lahkkelide kohta Vene NFSV Kaubandusministeeriumi vastavatele hulgikaubanduse vabariiklikele kontoritele.

Vene NFSV Riiklik Plaanikomitee ja Venemaa Rahvamajanduse Nõukogu koos Vene NFSV Kaubandusministeeriumi ja Vene NFSV Tarbijate Kooperatiivide Vabariikliku Liiduga vaatavad läbi kuni 15. juulini lahkkelid rahvatarbekaupade tootmisplaanide kohta rahvamajanduse nõukogude, autonoomsete vabariikide tööstuslike ministeeriumide ja kraide ning oblastite täitevkomiteede tööstusvalitsuste vahel ühelt poolt ja kaubanduslike baaside ning jaekaubandusorganisatsioonide vahel teiselt poolt, ja töötavad välja tootmise aastaplaani projekti grupilise sortimendi ulatuses, kavandades sealjuures konkreetseid abinõud üksikute kaubaliikide puudumise vältimiseks ja ülesanded uute kaupade tootmisse juurutamiseks ning väljalaskmiseks.

Vene NFSV Riiklik Plaanikomitee ja Venemaa Rahvamajanduse Nõukogu koos Vene NFSV Kaubandusministeeriumi ja Vene NFSV Tarbijate Kooperatiivide Vabariikliku Liiduga vaatavad läbi ka lahkkelid, mis tekivad kohapeal rahvatarbekaupade tootmisplaanide arutamisel, ja mis kinnitatakse vahetult rahvamajanduse nõukogude, autonoomsete vabariikide ministrite nõukogude, kraide ja oblastite täitevkomiteede ning neile alluvate ettevõtete poolt.

Vene NFSV Kaubandusministeeriumi vabariiklikud hulgikaubanduse kontorid teatavad kaubanduslikele baasidele valitsuse poolt kinnitatud rahvamajandusplaanile vastavatest kaubalistest ressurssidest nende sortimendilises jaotuses.

Kaubanduslikud baasid koos autonoomsete vabariikide kaubandusministeeriumidega, kraide ja oblastite täitevkomiteede kaubandusvalitsustega ning autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite tarbijate kooperatiivide liitudega, lähtudes neile teatatud ressurssidest, määravad kindlaks nende kaupade hanke suuruse (limiidi) kaubandusorganisatsioonidele, millede tellimust täielikult ei rahuldata ja teatavad samal ajal need limiidid tööstusettevõtetele vahetult tööstusettevõtetele tellimused esitanud kaubandusorganisatsioonide viisi.

Tellimused üksikasjalikus sortimendis (artiklite, tegumoodide, mudelite, kasvude, suuruste, värvuste, mustrite, pakendi järgi) täpsustavad kahe kuu jooksul pärast rahvamajandusplaani kinnitamist valitsuse poolt vahetult tööstusettevõtetega need kaubandusorganisatsioonid (-ettevõtted), väljebaasid ja kaubanduslikud baasid, kes esitasid tellimuse rahvatarbekaupade tootmiseks ja hankimiseks.

Jaekaubandusorganisatsioonid, kes esitasid tellimused kaubanduslikele baasidele, täpsustavad neid nimetatud baasidega.

Nende spetsifikatsioonide täpsustamine toimub «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» ja hanke eritingimustes ettenähtud korras.

Rahvatarbekaupade tootmise tagamiseks elanikkonna nõudmistele vastavas sortimendis ja kõige õigemaks tööstusettevõtete ning kaubandusorganisatsioonide vaheliste suhete sisseseadmiseks soovitab põhimäärus hulgikaubandusorganisatsioonidel (koos jaekaubandusorganisatsioonidega) igati arendada kaupade kokkuostu tööstusettevõtelt nende poolt esitatud kaubanäidiste järgi sõlmitavate lepingute alusel. Sealjuures tööstusettevõtted esitavad näidised tutvumiseks enne lepinguaasta algust.

Selleks korraldavad Venemaa Rahvamajanduse Nõukogu, autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud, kraide ja oblastite täitevkomiteed, Vene NFSV Kaubandusministeerium ja Vene NFSV Tarbijate Kooperatiivide Vabariiklik Liit ühiselt iga aasta novembris-detsembris vabariiklikud, krai, oblasti tööstuslikud hulgilaadad, peamiselt laia sortimendiga kaupade (kangaskaubad, nahk- ja kummijalatsid, trikoo- ja õmblustooted, kultuuriloolustikulise sihitusega kaubad, majapidamistarbed jne.) tutvustamiseks, kus tööstusettevõtted müüvad, neile tellimused esitanud Vene NFSV Kaubandusministeeriumi kaubanduslikud baasid ja jaekaubandusorganisatsioonid (-ettevõtted) aga ostavad kaupade näidiste järgi.

Kaubanduslikud baasid ja jaekaubandusorganisatsioonid (-ettevõtted), kellel on otselepingute sõlmimise õigus tööstusettevõtetega, ostavad neilt laatadel kaupade, juhindudes varem esitatud tellimustest ja hulgikaubanduse vabariiklike kontorite poolt teatatud ressursidest.

Üksikasjalikus sortimendis tellimuse täpsustamise tulemusena sõlmivad kaubanduslikud baasid ning eelmainitud kaubandusorganisatsioonid laadal lepingud kaupade hankimiseks eelseisval aastal.

Rahvamajanduse nõukogude ja kohaliku alluvusega tööstusettevõtted kinnitavad iga aasta kunstinõukogudes enne 1. oktoob-

rit uute toodete näidised, millede tootmine ning hankimine planeeritakse eelseisvale aastale.

Põhimäärus kehtestab samuti kaubandusorganisatsioonide ning -ettevõtete vastutuse tellimuste koostamise ja tööstusettevõtete vastutuse nende täitmise eest.

Põhimääruse järgi vastutavad tööstusettevõtetele rahvatarbekaupade tootmiseks ja hankimiseks tellimusi esitanud kaubanduslike baaside juhatajad isiklikult elanikkonna nõudluse õige kajastamise eest tellimustes.

Autonoomsete vabariikide kaubandusministeeriumid, kraide ja oblastite täitevkomiteede kaubandusvalitsused, autonoomsete vabariikide, kraide ja oblastite tarbijate kooperatiivide liidud ja Vene NFSV Kaubandusministeeriumi hulgikaubanduse vabariiklikud kontorid on kohustatud jätma preemiata ja progressiivse lisatasuta neile alluvate jaekaubandusorganisatsioonide ja kaubanduslike baaside (kontorite) juhatajaid ning karistama distsiplinaarselt isikuid, kes on süüdi niisuguste tellimuste esitamises tööstusettevõtetele, milledes võrreldes elanikkonna tegelike vajadustega esineb vähendatud või liialdatud nõudmisi.

Rahvamajanduse nõukogud, autonoomsete vabariikide ministrite nõukogud ja kraide ning oblastite täitevkomiteed on kohustatud vastutusele võtma tööstusettevõtete juhatajaid, kes aluseita hoiduvad kõrvale kaubandusorganisatsioonide tellimuste vastuvõtmist ja ignoreerivad tellimusi rahvatarbekaupade tootmisplaanide projektide koostamisel, jätma neid preemiata ja progressiivse lisatasuta ning karistama distsiplinaarselt.

Nagu sellest nähtub, määrab Vene NFSV Ministrite Nõukogu poolt kinnitatud põhimäärus kindlaks kaubandusorganisatsioonidelt tööstusettevõtetele tellimuste andmise korra ja tähtsajad. Analoogilised määrused on kehtestatud ka teistes liiduvabariikides.¹

Ühtlasi sisaldub rida juhtnõore tellimuste esitamise korrast üksikute kaupade kohta NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt kinnitatud hanke eritingimustes.

Näiteks annab ostja tellimuse kangaskaupade kohta üksikasjalikus sortimendis näidiste-albumite põhjal, mis valmistatakse tööstusettevõtetes pärast kanganäidiste väljavalimist ettevõtete ja rahvamajanduse nõukogude kunstinõukogude poolt kaubandusorganisatsioonide osavõtul. Peale selle peab näidiste-albumite koostamisel arvesse võtma NSV Liidu Riikliku Plaani-

¹ Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr. 494 13. detsembrist 1961 — „Kaubandusorganisatsioonide poolt Eesti NSV tööstusele laiatarbekaupade tootmiseks tellimuste esitamise põhimääruse“ kinnitamisest (vt. Eesti NSV Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu nr. 44, 1961). (Tõlk.).

komitee Üleliidulise Kergetööstuse Toodete Sortimendi ja Rõiva-
tuskultuuri Instituudi soovitusi ning moemajade, õmblustööstuse
ettevõtete, hulgi- ja jaekaubandusorganisatsioonide osavõtul kor-
raldatud näituste ning moedemonstratsioonide tulemusi. Albumid
koostatakse sortimendi artiklite viisi muustrite, värvuste ja hoo-
aegade (kevad-suvi, sügis-talv) järgi.

Tööstusettevõtted peavad saatma need albumid oma ostjatele.

Sedamööda, kuidas uusi kangaste liike ja mustreid tootmisse
juurutatakse, saadavad tööstusettevõtted samadele organisatsioo-
nidele ja ettevõtetele kangaste uute liikide näidised ja teatavad
kangaste üksikute liikide ning muustrite, milledele puudub nõud-
mine, tootmise lõpetamisest.

Sealjuures tuleb silmas pidada, et NLKP Keskkomitee ja
NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 8. augustist 1960 kee-
lati rahvamajanduse nõukogudel ja tööstusettevõtteleil rahvatarbe-
kaupade tootmise lõpetamine ilma liiduvabariikide kaubandus-
ministeeriumidega ja kaubanduse juhtimise kohalike organitega
kooskõlastamata. Sellepärast võib ühtede või teiste kaupade toot-
mist lõpetada ainult nimetatud korras.

Jalatsite ja sadulsepatoodete hanke eritingimustega on keh-
testatud, et ostjad annavad tellimused jalatsitele üksikasjalikus
sortimendis ülaltähendatud positsioonide järgi järgmisel aastal
toodetavate jalatsite kohta koostatud illustreeritud kataloogide
või prospektide alusel.

Illustreeritud kataloogid ja prospektid jalatsitele koostatakse
jalatsitööstuse ettevõtete poolt artiklite viisi iga mudeli kirjelda-
misega. Neis kataloogides peavad jalatsid olema näidatud eraldi
jaotusega kevad-suvises ja sügis-talvises sortimendis.

Tööstusettevõtted saadavad kataloogid ostjatele, kellega sõl-
mitakse lepingud, sealjuures kataloogide või prospektide arv
määratakse kindlaks lepingutega.

Uute jalatsite liikide ja mudelite tootmisega kaasneb ka ost-
jatele kataloogide ja prospektide lisade saatmine jalatsite uute
liikide ja mudelite kohta.

Teistsugune tellimise kord on ette nähtud õmblustoodete
osas, sest õmblustööstuse ettevõtted asuvad tavaliselt tarbijatele
lähedal, millega luuakse tingimused kõige laialdasemaks otse-
lepinguliste sidemete arendamiseks tarbijate kooperatsiooni kau-
bandusorganisatsioonide ja valmistajate-ettevõtete vahel.

Teatavasti omavad kangaskaupade ja jalatsite hankimisel
suurt osatähtsust liiduvabariikide kaubandusministeeriumide hul-
gibaasid, kes organiseerivad nende kaupade sissevedu tootmis-
rajoonidest tarbimise piirkondadesse. Kuid õmblustoodete osas,
kus tootmise ja tarbimise piirkonnad sageli ühtuvad, võib ostja

— oblasti tarbijate kooperatiivide liit, tema rajoonidevaheline baas või rajooni tarbijate kooperatiivide liit ise osa võtta kaupade ülevaatusesi ja väljavalikust.

Õmblustooted ja peakatted vaadatakse üle ja valitakse välja moemajades, õmblustoodete tööstusettevõtteis või mujal hankija kokkuleppel ostjaga. Toodete mudelite ja tegumoodide ülevaatusesi ja väljavalikust võtavad osa valmisriiete kaubanduse hulgi- baaside esindajad, jaekaubandusorganisatsioonid ja teised ostjad.

Et mudelite ja tegumoodide väljavalikust ei saa loomulikult osa võtta kõik tarbijate kooperatiivid ja kauplused, saadavad hankijad rajoonidevahelistele baasidele ja rajooni tarbijate kooperatiivide liitudele hiljemalt 20 päeva pärast spetsifikatsiooni kooskõlastamist esemete pildid ja joonised, mida tarbijate kooperatiivid või kauplused võivad kasutada rajoonidevahelisest baasist ja rajooni tarbijate kooperatiivide liidust ostetavate kaupade väljavalimisel. Ostjale saadetavate esemete piltide ja jooniste arv määratakse kindlaks lepingus.

Üksikasjaliku sortimendi kooskõlastamisel peab silmas pidama, et jalatsite ja õmblustoodete osas, kus eriti suure tähtsuse omab toodete suurus, pole ostja seotud varem kooskõlastatud kasvude ning suuruste skaalaga ja tal on õigus spetsifikatsiooni kooskõlastamisel hankijaga nõuda valmisriiete ja jalatsite hankimist neis suurustes ja kasvudes, mis vastavad tarbijate nõudmistele. Veelgi enam — kui müügi käigus ostjal ei jää järele kaupu teatud suuruses ja kasvus, on tal õigus tellida neid hankijalt, viimane on aga kohustatud selle tellimuse täitma. Jalatsite osas täidetakse tellimus 25 päeva jooksul. Õmblustoodete osas saadetakse niisugused tellimused tööstusettevõttele 15 päeva, hulgi- baasile aga 20 päeva enne hankekuu algust ja nad kuuluvad täitmisele järgmisel kuul.

Heliplaatide osas on ette nähtud eri kord üksikasjaliku sortimendi kooskõlastamiseks. Tehaste poolt kaubandusorganisatsioonidega sõlmitavais lepinguis kehtestatakse plaatide arv aastaks ühes alljaotusega tavalisteks ja kauamängivateks, kvartaliks aga — vastavalt ostja tellimusele nimetuste järgi.

Et ostja saaks koostada temaatilise tellimuse, saadavad hankijad-tehased 60 päeva enne iga kvartali algust ostjatele gram- mofoniplaatide kataloogid uute plaatide (tavalised ja kauamän- givad) kohta.

Ostjad, kellede nimestikud kinnitatakse liiduvabariikide kau- bandusministeeriumide poolt ühiselt vastava vabariikliku tarbi- jate kooperatiivide liiduga, esitavad 35 päeva enne kvartali algust nende kataloogide põhjal tellimused hankijatele-tehastele pärast tellimuste läbivaatamist kehtestatud korras.

Lepingute sõlmimisel muude kaupade hankimiseks võivad pooled ette näha hankija poolt oma kataloogide, prospektide, albumite, väljalastavate toodete loetelu või vajalike kaupade näidiste valiku loetelu esitamise korra ja tähtjad.

Ühelinnaliste hangete puhul või siis, kui hankija ja ostja astuvad üksteise lähedal, on ostjale kõige oistarbekohasemaks vajalike kaupade valimisviisiks näidiste ülevaatus. Muil juhtudel, kui hankija ning ostja on teineteisest kaugel, võib kauba välja valimiseks kasutada albumeid, prospekte, katalooge, väikeste kaupade puhul aga, nagu näiteks nõõbid, haagid, rõhknaelad — näidiste kaarte.

Viimastel aastatel on tekkinud uus suhtlemisvorm hankijate ja ostjate vahel — hulgilaadad. Neil laatadel esitab hankija ostjate laiale ringile toodetud ning tootmiseks kavandatud kaupade näidiseid. Ostjad kooskõlastavad nende näidiste järgi spetsifikatsioonid ja vormistavad lepingud kaupade hankimiseks. Selliseid laatasiid korraldatakse üksikute kaupadega või laias nomenklatuuris kaupadega niihästi vabariigi piires kui ka väljaspool vabariiki (vabariikidevahelised).

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 8. augustist 1960 «Abinõudest kaubanduse edasiseks parandamiseks» on NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee juures asuvale Üleliidulisele Kaubanduse Peavalitsusele (Sojuzglavtorg) koos liiduvabariikide kaubandusministeeriumide, Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu ja rahvamajanduse nõukogudega pandud vabariikidevaheliste rahvatarbekaupade hulgilaatade korraldamine. Liiduvabariikide ministrite nõukogudele on tehtud ülesandeks läbi vaadata hulgikaubanduse parandamise küsimus, pidades muuhulgas silmas oblastite ja rajoonidevaheliste hulgilaatade korraldamist tööstuse ja hulgikaubanduse ning jaekaubanduse ettevõtete ja organisatsioonide osavõtuga neist laatadest.

Esimene vabariikidevaheline hulgilaat kaupade müügiks näidiste järgi korraldati 1959. aasta lõpul Moskvas. Sellel laadal olid esitatud tööstuskaubad. Osavõtjaiks laadast olid hulgi- ja jaekaubandusorganisatsioonid ning -ettevõtted ja tööstusettevõtted.

Laatade ülesandeks oli mitte ainult kaupade demonstreerimine, vaid lepingute sõlmimine osavõtjate vahel kaupade müügiks ja ostuks. Sellel laadal oli laialdaselt esindatud ka tarbijate kooperatsioon.

Laadal sõlmiti palju kaubanduslikke tehinguid kaupade ostuks näidiste järgi. Ostjatel oli võimalus välja valida neile pakutud kaupade seas kaup, mille järele on nõudmine, hankijatel aga — võtta arvesse ostjate arvamust oma kaupade kohta ja rakendada

abinõusid nende kvaliteedi parandamiseks ja sortimendi laiendamiseks.

Selle hulgikaubanduse vormi arendamine lähendab hankijaid ostjatele, loob soodsad tingimused kaupade valikuks näidiste järgi ja tugevdab kaubanduse mõju tööstusele kaupade kvaliteedi parandamiseks ning sortimendi laiendamiseks.

Lepingutes ja neile lisatud spetsifikatsioonides nähakse ette hangitavate kaupade sortiment aastaks, kvartaliks ja kuuks. Olenevalt antud ostjale eraldatud kaupade hulgast võib neid saata mitte üks kord, vaid mitu korda kuu jooksul. Sealjuures peab iga saadetud kaupade partii tagama sortimendilise koostise, mis võimaldab häreteta kauplemise. Sellepärast on hanke eritingimustes ette nähtud iga saadetava kaubapartii sortimendilise koostamise kord.

Hanke eritingimustega jalatsitele ja sadulsepatoodetele on kehtestatud, et iga hankija poolt saadetav jalatsipartii peab olema sorteeritud suuruste, täiuste, mudelite ja värvuste järgi vastavalt poolte vahel kooskõlastatud spetsifikatsioonile.

Omblustoodete, trikootoodete, sukkade-sokkide, karusnahatoodete, lambanahksete kasukate ja lambanahast toodete ning peakatete hanke eritingimustega on ette nähtud, et iga partii peab olema sorteeritud toodete liikide, kandjate soo, suuruste ja kasvude, mudelite ja tegumoe, kangaste artiklite ja värvuste järgi, samuti ka kooskõlas spetsifikatsiooniga.

Portselanist ja fajansist kaupade ning klaastoodete osas kooskõlastavad pooled lepingute sõlmimisel ühes konteineris või vagunis saadetavate kaupade sortimendi ja maksumuse. Need konteineri või vaguni spetsifikatsioonid koostatakse kaubandusorganisatsioonide tellimuste põhjal, arvesse võttes üksikute piirkondade rahvuslikke, olustikulisi ja muid iseärasusi.

Ulejäänud kaupade osas võidakse neid tingimusi ette näha lepingutes.

Elanikkonna nõudmised muutuvad olenevalt mitmesugustest põhjustest, mida on raske arvesse võtta sortimendi kindlaksmääramisel eelolevaks aastaks. Sellepärast peab lepingutes olema ette nähtud lepingu sõlmimisel kooskõlastatud sortimendi edaspidise täpsustamise kord poolte vahel. Nii näiteks juhul, kui lepingus määratakse kaupade sortiment kindlaks aasta ulatuses, võidakse seda igas kvartalis ostja poolt täpsustada kokkuleppel hankijaga, võttes arvesse elanikkonna nõudmiste muutumist. Spetsifikatsioonide täpsustamise tähtajad määratakse kindlaks lepinguga. Sealjuures on mõistetav, et ostja vastutab oma tellimuse ja hankijaga kooskõlastatud spetsifikatsiooni eest. Seepärast peab

ostja hankijalt vastu võtma toodangu, mis on valmistatud enne tema keeldumist selle edaspidisest vastuvõtust.

Kui kaupade sortiment määratakse kindlaks igas kvartalis, on hankija kohustatud lepingus ettenähtud tähtaegadel saatma ostjale järgmisel kvartalil hangitavate kaupade spetsifikatsiooni. See spetsifikatsioon saadetakse välja kahes eksemplaris. Ostja vaatab spetsifikatsiooni läbi hiljemalt viie päeva jooksul, arvates selle saamise päevast ja tagastab allakirjutatud spetsifikatsiooni ühe eksemplari hankijale. Mittenõustumise korral hankija spetsifikatsiooniga vormistab ostja lahkkelide protokoll ja saadab hankijale spetsifikatsiooni koos lahkkelide protokolliga; sealjuures teeb ostja oma allkirja ette spetsifikatsioonil märke: «koos lahkkelide protokolliga».

Kui hankija, saanud ostjalt spetsifikatsiooni koos lahkkelide protokolliga, ei reguleeri neid ja kooskõlastamata jäänud osas ei anna arutamiseks arbitraazole, loetakse ostja ettepanekud vastuvõetuiks.

Kvartali spetsifikatsiooni esitamata jätmisel hankija poolt lepingus määratud tähtajaks on ostjal õigus saata talle oma ettepanekud kaupade sortimendi kohta. Sel juhul koostab spetsifikatsiooni projekti mitte enam hankija vaid ostja, ja märgib selles, millised kaubad nimelt kuuluvad hankimisele järgmises kvartalis.

Hankija mittenõustumise korral ostja ettepanekuga sortimendi suhtes niihästi aasta spetsifikatsiooni kooskõlastamisel, kui ka kvartali spetsifikatsiooni täpsustamisel on ostjal õigus keelduda kaupade vastuvõtust, mida hankija pakub sortimendis, millele puudub elanikkonna nõudmine nende madala kvaliteedi, vananenud tegumoodide, mudelite jne. tõttu. Sel juhul ostja vastu sanktsioone ei rakendata.

Kuni kõigi nimetatud lahkkelide lahendamiseni on hankijal õigus hankida ostjale ja viimane on kohustatud vastu võtma ainult neid kaupu, millede hankimine oli poolte vahel kooskõlastatud.

Nagu eespool märgitud, määratakse plaanilises korras jaotatavate kaupade kogus kindlaks jaotusplaaniga, mida võidakse muuta ainult kaupa eraldanud organisatsiooni nõusolekul.

Lepingu spetsifikatsiooni kooskõlastamisel aastaks ja spetsifikatsiooni täpsustamisel kvartaliks on ostjal ühtlasi õigus keelduda kaupadest, millede järele puudub nõudmine.

Kuidas seostada neid kahte eeskirja?

Eelkõige tuleb lähtuda sellest, et jaotusplaanis ettenähtud kaupade kogused on kohustuslikud niihästi hankijale kui ka ost-

jale. Seepärast on hankija kohustatud ostja keeldumisel mingisugustest toodetest pakkuma talle muid tooteid, mis vastaksid elanikkonna nõudmisele. Ostja omakorda võib teatada hankijale, missuguseid kaupu ta nõustub vastu võtma kaupade asemel, millede järele puudub nõudmine. Kui pooled jõuavad kokkuleppele, jääb antud lepinguga hankimiseks ettenähtud plaanilises korras jaotatavate kaupade kogus muutmata. Kui aga hankija ei paku muid kaupu või keeldub ostja poolt nõutud kaupade asendamisest, on ostjal õigus keelduda nendest kaupadest, keeldumise eest trahvi tasumiseta. Sel juhul väheneb ostja poolt hankijalt saadavate kaupade kogus.

Poolte vahel hangitavate kaupade sortimendi kohta tekkivaid lahkkelisid arutatakse vastavates arbitraažiorganites.

Seoses sellega kohustas NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž liiduvabariikide riiklikke arbitraaže lahendama vaidlusi sortimendi kohta, lähtudes partei ja valitsuse juhtnõõridest rahvatarbekaupade sortimendi igakülgse laiendamise kohta.

Riikliku Arbitraaži organitele on pandud ette nende vaidluste arutamisel maksimaalselt rahuidada ostjate põhjendatud nõudeid, võttes arvesse tootja-ettevõtte laienevaid tootmisvõimalusi elanikkonna poolt nõutavate kõrge kvaliteediga kaupade väljalaskmiseks.

Samal ajal tuleb kontrollida ostjate keeldumisi kaupadest hankija poolt pakutud sortimendis, võttes arvesse konkreetseid asjaolusid ja pidades silmas, et hankijatel pole õigust peale sundida ostjatele madala kvaliteediga, vananenud tegumoeaga jms. kaupu. Ostjate väiteid kaupade vastuvõtust keeldumise põhjendamiseks tuleb kontrollida nende kaupade realiseerimisandmete põhjal, kaubajääkide järgi kaubandusvõrgus jne.

Riiklikel arbitraažidel soovitatakse vajaduse korral tõsta planeerimisorganites, rahvamajanduse nõukogudes, ministriurimides ja ametkondades üles küsimus nende kaupade tootmise lõpetamisest, millede järele puudub nõudmine, ja kaupade väljalaske suurendamisest, millede järele on nõudmine suurem.

Kui hankijaks on hulgikaubandusorganisatsioon, peab riiklik arbitraaž kaupade sortimendi üle tekkinud vaidluste lahendamisel kontrollima viidete põhjendatust tootjate-ettevõtetega sõlmitud lepingutele ja viimastega kooskõlastatud sortimendi muutmise võimalust.¹

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, XII köide, Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1960, lk. 20—21.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega 8. augustist 1960 on kehtestatud: «Lahkhelised rahvatarbekaupade sortimendi kohta ühelt poolt rahvamajanduse nõukogude ja krai, oblasti, linna töörahva saadikute nõukogude täitevkomiteede ja teiselt poolt hulgi- ning jaekaubandusorganisatsioonide vahel, arutatakse liiduvabariigi riikliku plaanikomitee ja rahvamajanduse nõukogude poolt koos liiduvabariikide kaubandusministeeriumide ja vabariiklike tarbijate kooperatiivide liitudega.»

Sellest aga ei tohi teha järeldust, et eellepingulisi vaidlusi sortimendi kohta edaspidi ei arutata arbitraažiorganite poolt ja et «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 20 on jõu kaotanud.

Ülaltähendatud teksti kõrvutamine «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 20 veenab selles, et toodud punktis ettenähtud eeskiri säilitab oma jõu. Rahvamajanduse nõukogu ja töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee kohaliku tööstuse valitsuse näol ei esine ju pooltena hankelepingus. Sellepärast tuleb nende ja kaubandusorganisatsioonide vahel tekkivad vaidlused ettevõtetele plaanide määramisel arutada administratiivkorras, mis ongi ette nähtud NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruses «Abinõudest kaubanduse edasisest parandamisest.»

Järgnevatel staadiumides aga, kui sõlmitakse leping juba konkreetse hankija-tööstusettevõtte ja tema ostja (hulgi- või jaekaubandusorganisatsiooni) vahel, samuti ka kaubanduse hulgibaasi ja tema ostjate vahel, arutatakse vaidlusi sortimendi kohta riiklikus arbitraažis, nagu iga teist eellepingulist vaidlust.

Näidatud lahendus õigsust kinnitab ka see, et sortimendi kooskõlastamine rahvamajanduse nõukogu või ettevõtte ulatuses tervikuna ei kõrvalda lahkhelised hankija ja tema toodangu üksikute ostjate vahel. Toome fakti arbitraaži praktikast. Odessa vahuveinide tehas pidi tootmisplaani järgi välja laskma 10% punast vahuveini. See plaan oli kinnitatud, kuid üks ostjaist — Grodno Oblasti Tarbijate Kooperatiivide Liidu Universaalbaas nõustus elanikkonna nõudmise tundmaõppimise tulemusena ostma punast vahuveini ainult 3% kogu vahuveini kogusest, mida tehas pidi talle hankima. Riiklik arbitraaž märkis otsuses vaidluse kohta tehase ja baasi vahel õieti, et kaugeltki mitte kõigile ostjaile ei tule kaupa saata plaanis ettenähtud ühesuguses sortimendis.¹

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, IX köide. Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1959, lk. 48.

Selliseid vaidlusi võib tekkida ka edaspidi. Need on tingitud nõudmise erinevusest üksikutes kaubandusorganisatsioonides, mida tuleb arvesse võtta nimelt selleks, et vältida kaupade mehaanilist jaotamist, mis põhjustab mittevajalike kaupade ülejääke mõnes kohas ja samade kaupade puudumise mujal.

Lõpuks, jaotusplaanid saadetakse pooltele üldreeglina grupilises sortimendis, mille piires üksikasjalik sortiment kuulub kooskõlastamisele selle kauba ostja tellimuse alusel. Üksikasjaliku sortimendi kooskõlastamisel võivad samuti tekkida lahkkelid, mida peab lahendama riiklik arbitraaž.

Hankelepingu kehtivuse tähtaja piires võib lepingus ette näha ka uute kaupade hankimise, mida hankija varem ei tootnud. Sel juhul määravad pooled kindlaks uute kaubaliikide hankimise tähtajad. Ostja nõudmist uute kaupade tootmise kohta on hankijal õigus tagasi lükata ainult ühel juhul ja nimelt siis, kui ta tõestab, et puuduvad võimalused tootmiseks. Kui ostja ei nõustu hankija väidetega, on tal õigus pöörduda arbitraaži poole ja nõuda nende uute kaupade valmistamist ning hankimist, millede järele on elanikkonna nõudmine.

Kaupade osas, mida plaanilises korras ei jaotata, arbitraaž ei lahenda vaidlusi sortimendi kohta, kuna kõiki nende kaupade hankimise küsimusi tuleb lahendada poolte kokkuleppel. Erandiks võivad olla need juhud, mil pooled ise vastastikušel kokkuleppel pöörduvad arbitraaži poole lahkkelide lahendamiseks.

VI. KAUPADE HANKIMISE TÄHTAJAD

Kaupade jaotusplaanides määratakse nende kogus kindlaks tavaliselt aastaks või kvartaliks.

Seepärast määratakse plaanilises korras jaotatavate kaupade kvartali hanke tähtajad lepingutes vastavalt kehtestatud korras kinnitatud jaotusplaanidele.

Neid kaupu hangitakse kvartali jooksul jaotusplaanidele vastavates kogustes ja sortimendis igakuuliste partiidena. Kui kvartali jaotusplaanidega pole kehtestatud kuu hanke norme, nähakse need ette poolte vahel kooskõlastatud spetsifikatsioonides.

Lepingutega võidakse aga kehtestada teistsuguseid nii kvartali- kui ka kuusiseseid hanke tähtaegu tarbijate kaupadega häireteta varustamise tagamiseks.

Kvartali- ja kuusiseste tähtaegade (neid nimetatakse eritäh- aegadeks) kooskõlastamisel on suur tähtsus kaupade võrdsetes osades hankimise tagamiseks. Kui ostja leppis kokku hankijaga ja nägi ette tähtajana ainult kvartali, tähendab see, et hankija on õigustatud hankima kaupu üks kord kvartali jooksul. Siinjuures on täiesti ilmne, et häireteta kauplemiseks peavad kaubad saabuma võrdsetes osades kvartali jooksul. Küsimuse lahendamisel, milliseid kauba hankimise tähtaegu tuleb kooskõlastada lepingu sõlmimisel, peab arvesse võtma niihästi kauba omadusi kui ka tema hoidmise tingimusi ja vajadust, et antud kaup oleks kaubandusvõrgus alati olemas.

Mõnede kaupade osas on küllaldane ette näha kuu partiide suurused ja vastavalt sellele — kuu hanke tähtajad. Toidukaupade jaoks ei piisa sageli kuu jooksul hangitava koguse kindlaksmääramisest, vaid tuleb kehtestada ka konkreetset tähtajat kuu kestel.

Seepärast peavad pooled spetsifikatsiooni kooskõlastamisel lepingutes kindlaks määrama sellised kvartali- ja kuusiseseid tähtajad, mis tagavad tarbijate häireteta varustamise kaupadega.

Mõnede kaupade hanke tähtaegade küsimuse kohta leidub juhendeid ka hanke eritingimustes. Nii on ette nähtud liha ja

lihasaaduste hanke eritingimustes, et kotlettide, pirukate, lihast pooltoodete ja mõnede teiste kaupade hankimine toimub poolte vahel kooskõlastatud ööpäevase graafiku järgi. Täispiimasaaduste ja dieetiliste saaduste hankimisel kooskõlastatakse poolte vahel kohaleveo ööpäevane graafik, mõnedel juhtudel aga ka tunni-graafik. On otstarbekohane kehtestada kuusisesed tähtajad leiva, kalasaaduste, õlle, alkoholita jookide ja muude kaupade osas, mis kestva hoidmise puhul riknevad, ning kõigil juhtudel, kui hankija teostab kaupade tsentraliseeritud kohalevedu.

Samas linnas asuva hankija puhul kooskõlastatakse kuusisesed tähtajad sel juhul, kui hankija poolt kohaletoodava või tema poolt laost väljastatava minimaalse partii suurus on vähem selleks kuuks ettenähtud hankenormist. Näiteks kauba väljastamise minimaalseks normiks on üks kast; sel juhul võib kuusiseid tähtaegu kehtestada, kui antud ostjale kuus hangitava kauba kogus on vähemalt kaks kasti.

Kui hankija asub teises linnas, võib kuu- või kvartaliseseid tähtaegu kehtestada siis, kui eritähajal saatmisele kuuluva kaupapartii suurus ei ole vähem minimaalsest transiidinormist¹, või kui poolte vahel saavutati kokkulepe kaupade saatmise kohta koguses alla transiidinormi («Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» punkt 27).

Kvartaliseseid hanke tähtaegu tuleb ette näha lepingutes ka hooajaliste kaupade osas. Näiteks kleitide, peakatete jne. hankimise puhul III kvartalis võib ette näha üht toodete liiki (suviseid) juulikuus ja teisi (sügiseid) septembrikuus, kuna see vastab elanikkonna nõudmisele ja soodustab selle täielikumat rahuldamist.

Erinevalt varem kehtinud hanke põhitingimustest ei kehtesta hanke põhimäärus kohustuslikke kvartali- või kuusisesed kaupade hanke tähtaegu, vaid jätab ostjale ning hankijale võimaluse kehtestada need tähtajad tarbijate nõudmise kõige täielikumal rahuldamise huvides.

Kui vastavalt lepingule hankija ei vea kaupu ostja juurde, vaid viimane valib need välja hankija ladudes, kehtestatakse kaupade väljastamise ja saamise tähtajad lepingus või sellele lisatavas spetsifikatsioonis. Kui lepingus selliseid tähtaegu pole näidatud ja pole ka kindlaks määratud nende kooskõlastamise korra lepingu täitmise käigus (näiteks igas dekaadis või kuus), on hankija kohustatud teatama ostjale kauba valmisolekust üleand-

¹ Minimaalseks transiidinormiks nimetatakse vähimat kauba kogust, mida võib korruga saata ühe saaja aadressil.

miseks. Sel juhul on ostja kohustatud viie päeva jooksul pärast hankijalt teate saamist välja vedama kauba tema laost.

Sama kord kehtib ka siis, kui kaup valitakse välja tootja-ettevõtte ladudes, kes ei ole lepingujärgne hankija.

Hankijal on õigus kaupade ennetähtaegselt hankimiseks, s. t. nende saatmiseks või väljastamiseks enne lepingus ettenähtud tähtaega või hankimiseks üle antud tähtajaks kokkulepitud koguse ainult ostja nõusolekul.

Saadab aga hankija ennetähtaegselt kaupu ostja nõusolekuta, on viimasel õigus keelduda tasumisest, kuid ta on kohustatud vastavalt «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 30, NSV Liidu Raudteede määrustiku § 85 ja NSV Liidu Sisevevete transpordi määrustiku § 96 välja vedama kauba sihtjaamast (-sadamast), võtma selle vastutavale hoiule ja nõusoleku korral jätta kauba oma käsutusse, tasudes selle eest pärast hanke-tähtaja saabumist.

Vahel esineb ostjatele tellimata kaupade saatmist hankijate poolt. Neil juhtudel on ostja kohustatud ühe ööpäeva jooksul, arvates kaupade saamise momendist, teatama telegraafi teel hankijale kauba vastutavale hoiule võtmisest. Hankija on kohustatud kolme ööpäeva jooksul, arvates ostjalt teate saamise momendist, tegema korralduse kauba kohta.

Kiiresti riknevate kaupade jaoks on kehtestatud teistsugused eeskirjad. Kiiresti riknevate tellimata kaupade saamisel on ostja (saaja) kohustatud kontrollima nende kvaliteeti ja viivitamata küsima hankijalt telegraafi teel korraldust, mis kaubaga teha. Hankija on kohustatud andma sellise korralduse 24 tunni jooksul nõudmise saamise momendist arvates. Hankijalt vastuse mitte-saamise korral annab saaja kaubad üle kohaliku kaubandusosa-konna (-valitsuse) juhendi kohaselt või müüb need ühes reali-seerimiskulude kandmisega hankija arvele.

Mõned ostjad, saades teada tellimata kaupade saabumisest nende aadressil, keelduvad nende vastuvõttust transpordiorga-neilt. See pole õige. Veose saaja vastutab kaupade riknemise või kahjustamise eest, mis toimus nende mitteõigeaegse väljaveo tõttu jaamast (sadamast) saaja süü tõttu.

Küsimuses vastutuse kohta hoiulevõetud kauba säilivuse eest andis NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž kirjas nr. И-152¹ 13. aprillist 1959 oma erijuhendid. Neis juhendeis on ette nähtud, et kui toodangu vastutaval hoiul ole-mise ajal toimub selle riknemine või kvaliteedi halvenemine

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, X köide, Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1959, lk. 76.

hoidja süü läbi, vastutab viimane selle eest. Kui aga kauba riknemine või kvaliteedi halvenemine toimub põhjustel, mis toodangut hoiule võtnud organisatsioonist ei sõltu, ei kanta toodangu kvaliteedi halvenemisega seotud kahjusid vastutavale hoidjale. Toodangu hoidmise kulused on hoidjal õigus sisse nõuda hankijalt.

Ainult ühel juhul on saajal õigus keelduda tema aadressil saadetud kaupade vastuvõtmist ja nende võtmisest vastutavale hoiule. See õigus tekib saajal siis, kui kaupade kvaliteet on kahjustamise või riknemise tõttu sedavõrd muutunud, et on võimatu neid täielikult või osaliselt kasutada otstarbekohaselt.

Kui hankija toimetas vahetult ostja lattu kaupu ennetähtaegselt või vedas kohale tellimata kaupu või üle lepingus ettenähtud koguse, on ostjal (saajal) õigus keelduda nende vastuvõtmist mitte ainult ülehanke üldsumma järgi, vaid ka sortimendi üksikute nimetuste järgi.

Mõningaid erandeid eeskirjadest leidub üksikute kaupade hanke eritingimustes. Erandid käsivad peamiselt toidukaupu ja lähtuvad nende iseärasustest ning vagunite ja konteinerite mahutavuse täielikuma kasutamise vajadustest kaupade transportimisel.

Selliste erandite olemus seisneb selles, et lubatakse kauba hankimist üle kokkulepitud kvartali- või kuusiseste koguste, mis on tingitud vajadusest laadida konteiner või vagun täismahutavuseni. See tähendab, et kui eritähதாகaks ettenähtud kaupade kogus ei moodusta täisvagunit või täiskonteinerit, on hankijal (saajal) õigus täiendavalt saata mõningat kogust kaupa kuni vaguni või konteineri lõpliku täislaadimiseni.

Liha- ja kalasaaduste osas, mis nõuavad erilisi hoidlaid, on hanke eritingimustes ette nähtud hankija õigus kontsentreerida saadetisi ühe saaja aadressil. Seda õigust piirab aga tingimus, et hankija ei või ostja nõusolekuta saata liha ja lihasaadusi ühele saajale kolme ööpäeva jooksul üle viie päeva normi, dekaadi jooksul aga — mitte üle poole kuu normi. Kiiresti riknevate kalasaaduste saadetised ühe saaja aadressil kolme ööpäeva jooksul ei tohi ületada: hanke viiepäevast mahtu jahutatud ning külmutatud kaupade puhul; hanke kümnepäevast mahtu — nõrgalt ja keskmiselt soolatud, värtsitatud, suitsutatud kalasaaduste ning preservide puhul; hanke viieteistkümnepäevast mahtu — ülejäänud kalasaaduste osas.

Nii liha- kui ka kalasaaduste hankimisel on piirnormide ületamine lubatud ainult siis, kui on vaja kasutada vaguni või konteineri täismahutavust ja kui need kaubad antud veose saajale moodustavad vähem kui ühe neljateljelise täisvaguni.

Kui mingisuguseid kaupu hangiti kokkuleppel ostjaga (saa-

jaga) ennetähtaegselt ja need tema poolt vastu võeti, arvestatakse need järgmisel hankeperioodil hankimisele kuuluvate koguste arvele. See tähendab, et kui jaanuarikuu hange pidi moodustama 100 kaubaühikut, hangiti aga 120, siis liigselt hangitud 20 ühikut arvestatakse veebruarikuu hanke arvele. Sellist tasaarvestust tehakse ainult hanke puhul ühele ja samale saajale.

Suhkru hankimise oluliseks iseärasuseks on selle kohalevedu ostja vastutavale hoiule. Sellepärast nähakse suhkru hanke eritingimustes ette, et selle kohalevedu vagunsaadetistena vastutavaks hoiuks toimub samuti ainult ostja nõusolekul.

Vastutavale hoiule saabunud suhkru eest tasub saaja, kuid väljastatakse bakaalkaupade kaubanduse hulgikontorite müügi-korralduste järgi. Need kontorid hüvitavad ostjale hoiukulud kinnitatud määrade ja tariifide järgi.

Kaupade hankekohustuse täitmise päevaks saatmise puhul teises linnas asuvale saajale loetakse kauba transpordioorganile üleandmise päev, mis tehakse kindlaks templi kuupäeva järgi transpordidokumendil. Kauba väljastamise puhul kohapeal (hankija või saaja laos) või selle üleandmisel hankija esindaja poolt, loetakse kohustuse täitmise päevaks tegeliku üleandmise päev, mis tõendatakse üleande-vastuvõtuaktiga või saaja allkirjaga.

Mõned töötajad teevad vea, samastades kohustuse täitmise päeva arve kirjutamise või kauba tasumise kuupäevaga. See pole õige.

Lepingu täitmise tähtaegade küsimusse puutuvad vahetult ka järelhankimise või tähtjaks väljavõtmata jäänud kaupade väljavõtmise kord ja tähtajad.

Ühe kuu jooksul hankimata (väljavõtmata) jäänud kaubad tuleb hankida (välja võtta) sama kvartali järgmisel kuul. Kvartali jooksul hankimata jäänud kaubad kuuluvad hankimisele (väljavõtmisele): toidukaubad — järgmise kvartali esimese, tööstuskaubad — järgmise kvartali kahe esimese kuu jooksul.

Hankimata jäänud kaupade koguse järelhankimine toimub selle hankeperioodi jaoks ettenähtud sortimendis, mille jooksul vaeghange likvideeritakse, kui pooled ei kooskõlasta muud sorti-menti. Sel eeskirjal on oluline tähtsus, eriti hooajaliste kaupade hankimisel.

Lepingutes võivad aga pooled kehtestada teistsugust kaupade järelhankimise (väljavõtmise) korda. Muuseas on kartuli, puuja aedvilja, kõrvitsaliste ning metsamarjade hanke eritingimustes lubatud kõrvalekaldumised kehtestatud hanke tähtaegadest 5—10 protsendi ulatuses kuu normist, kuid hankimata jäänud koguse järelhankimise kord on jäetud lepingu sõlminud poolte otsustada.

Ostjal on õigus keelduda kaupade vastuvõtust, mida hangit-

takse viivitusega, teatades sellest hankijale (kui lepingus pole ette nähtud muid tingimusi). Ostjal on ühtlasi õigus keelduda vaeghanke täitmiseks hangitud kaupade vastuvõtust, kui ta sellest varem teatas hankijale.

Kui hankija saatis aga kaubad teele enne ostja keeldumisest teate saamist, peab ostja saadetud kaubad vastu võtma ja nende eest tasuma.

Võimalik on ka selline juhtum, kus ühes kvartalis vaeghanke tekitanud hankijal puudub järgmises kvartalis kaupade hankkohustus samale ostjale.* Näiteks sai rajoonidevaheline baas I kvartalis kondiitritooteid vabrikult «Krasnõi Oktjabr», kes tekitas vaeghanke, kuid II kvartalis ei eraldatud rajoonidevahelisele baasile kaupu sellelt vabrikult. Olenemata sellest, kas baasile eraldati kaupu sellelt hankijalt või mitte, peab vabrik «Krasnõi Oktjabr» likvideerima kaupade vaeghanke rajoonidevahelisele baasile. Nii on see küsimus lahendatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži peaarbiitri juhendis nr. II-87 25. jaanuarist 1958.*

Kui ostjale varem eraldatud fondi muudeti või täiesti annuleeriti, ei eksisteeri fond üldse enam endises mahus.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž märkis juhendis nr. II-I-36 6. juulist 1956**, et kui varem ostjale kinnitatud fondi vähendati kehtestatud korras, pole riiklikul arbitraažil õigust rakendada hankija vastu sanktsioone toodangu vaeghanke eest, lähtudes sellest, et kõne all olev fond pärast tema vähendamist lakkas olemast.

Ülalmärgitud näites ei ole vabrik «Krasnõi Oktjabr» kohustatud II kvartalis järelhankima I kvartali vaeghanget, kui I kvartali fondi vähendatakse kuni selle kvartali tegeliku hanke suuruseni.

* NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik nr. 6, Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1958, lk. 36.

** NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, III köide, Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1956, lk. 194.

VII. KAUPADE HANKIMISE KORD

Kaupade hankimise kord määratakse kindlaks lepingutes ja sõltub kaupade liigist ning omadustest, nende ko haletoimetamise ja vastuvõtu viisidest ning sellest, kus asuvad (kas samas või erinevates asustatud punktides) kaupade hankija ja ostja (saaja).

Rahvatarbekaupad hangitakse tavaliselt niihästi samas linnas kui ka teises linnas asuvatele tootjate-ettevõtete ladudest. See on eriti tähtis mittekohaliku hanke puhul teise asulasse, s. o. kui hankija ja saaja asuvad erinevates punktides, kuna kaupade saatmine transiidina tootjate-ettevõtete ladudest võimaldab vältida liigseid ümberlaadimisi, vähendada kulutusi ja üldse kiirendada kaupade hankimist.

Kaupade saatmine transiidina tootjate-ettevõtete ladudest aga pole alati võimalik ning otstarbekohane. Paljud ettevõtted toodavad kaupu piiratud sortimendis, mille tõttu tekib vajadus täiendada antud ettevõtte poolt saadetud kaupade sortimenti teistes ettevõtetes toodetud kaupadega. Sellist tööd teevad muuhulgas tarbijate kooperatiivide liitude ja teiste hulgi- ning turustusorganisatsioonide baasid. Nad veavad oma ladudesse mitmesuguste ettevõtete poolt toodetud kaupu, sorteerivad neid ja saadavad ise jaekaubandusorganisatsioonidele.

Seepärast on «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» ette nähtud võimalus sõlmida lepinguid kaupade hankimiseks kaubandus- ja turustusorganisatsioonide hulgiladudest.

Kaupu ei saa transiidina saata ka neil juhtudel, kui lepingus kindlaksmääratud eritähthajal antud ostjale (saajale) hankimisele kuuluv kaupade kogus on väiksem minimaalsest saatenormist.

Kaubad saadetakse mittekohalikele saajatele niihästi tootjate-ettevõtete ladudest, kui ka hulgi- ja turustusorganisatsioonide ladudest raudteel või veeteel kauba (väikese) kiirusega või autotranspordiga. Lepingus võib ette näha kaupade saatmist ka teist liiki transpordiga. Näiteks, võidakse varajasi luuseemnelisi puuvilju ja marju saata lennukitega. Saatmine kallima transpordiga on üldiselt lubatud ainult ostja nõusolekul.

Kaupade saatmise viisi kindlaksmääramisel lepingus peavad pooled lähtuma kehtivatest transpordieeskirjadest. Seega, kui

raudteevedude puhul on eeskirjades ette nähtud, et külmutatud kala ning kalafileeid saadetakse ainult jäävagunites ja võib teel olla saatmisel Kaug-Idast mitte üle 24 tunni, peab lepingus kindlaksmääratud saatmisviis vastama neile tähtaegadele ja kauba vedamise korrale.

Kohaletoiimetamise kord peab lepingus olema täpselt kindlaks määratud. Ebatäpsused võivad viia selleni, et kaupu kohale ei toimetata ja hankija ei kanna mingisugust vastutust vaeghanke eest.

Nii sõlmis Kraslava Rajooni Tarbijate Kooperatiivide Liit lepingu Läti Naftasaaduste ja Kütteainete Kaubandus- ja Transpordikontoriga, mille ühes punktis oli ette nähtud naftasaaduste kohaletoiimetamiseks kaks viisi: väljavedu ostja transpordiga hankija naftabaasist ja saatmine transiitveosena raudteel. Sealjuures oli jätud märkimata, kes konkreetset — hankija või ostja — määrab kohaletoiimetamise korra aasta, kvartali või kuu jooksul. Hankija arvas, et selle küsimuse peab lahendama ostja oma avalduses; viimane aga, lähtudes hankija kohustusest kaupa ära saata, arvas, et kõigil juhtudel, kui ta ise kaupa välja ei vea, on hankija kohustatud tagama ärasaatmise.

Ebatäpsus lepingu sõlmimisel viis selleni, et NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž jättis tagajärjeta hankija hagi rajooni tarbijate kooperatiivide liidu vastu sanktsioonide nõudes naftasaaduste väljavõtmata jätmise pärast viimase poolt ja märkis: «sellise olukorra puhul jääb võrdsetl tõendamata niihästi naftasaaduste väljavõtmata jätmise rajooni tarbijate kooperatiivide liidu poolt kui ka vaeghange naftabaasi poolt rajooni tarbijate kooperatiivide liidule. Sellepärast ei või kumbki vaidlev pool pretendeerida antud juhul trahvisanktsioonide rakendamisele teise poole suhtes.»¹

Kaubad saadetakse saajatele vagun- või konteinersaadetisena või vastavalt teistele, hanke eritingimustega või lepinguga kehtestatud minimaalsetele saatmise transiidinormidele.

Hanke eritingimustega on kehtestatud järgmised minimaalsed saatmise transiidinormid põhilistele rahvatarbekaupadele:

liha, subproduktid ja tapetud linnud	— 1 vagun
poolsuitsuvorst ja suitsutatud saadused:	
ajavahemikul 20. oktoobrist kuni 1. märtsini veokaugus kuni 2 päeva	— 200 kg
ajavahemikul 1. märtsist kuni 20. oktoobrini	— 1 vagun

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, VIII köide. Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1957, lk. 35—37.

suitsuvorstid (igal aastaajal) ¹	— 200 kg
lihakonservid ja liha-taimekonservid	— 1 standardne kast
sulatatud toidurasvad	— 1 kaubakoht
kala- ja kalasaadused:	
väljastamisel tööstuse baasidest	— 1 vagun
väljastamisel hulgi kaubandusorganisatsiooni laost	— 1 kaubakoht
viin, konjak, vein, likööri-viinatooted ja mineraalvesi	— 1 konteiner
vahuvein	— 1 konteiner, konteiner vedude puudumisel aga 1 vagun

Lepingutes võib ette näha veini, konjaki ja likööri-viinatoodete saatmist saaja aadressil väikesaadetistena kogusega vähemalt:

viinamarja- ja marjaveine:	
pudelites	— 5 kasti
vaatides	— 1 vaat
konjak, pudelites	— 2 kasti
konjak, vaatides	— 1 vaat
likööri-viinatooted	— 6 kasti
köögivilja- ja puuviljakonservid	— 5 kasti sortimendis
tomatipüree, tomatipasta, džemm, povidlo (tunnides)	— 1 tünn
samad kaubad plekkpurkides	— 5 kasti
Kondiitritooted:	
väljastamisel tööstusettevõttest	— 500 kg, konteiner vedude korral aga 1 konteiner
väljastamisel hulgiorganisatsioonide ladudest	— 200 kg
suhkru saatmisel tööstusettevõttest (välja arvatud pakitud rafinaadsuhkur)	— 1 vagun
rafinaadsuhkur, pakitud	— 1 konteiner
igat liiki suhkru saatmisel hulgi kaubanduskontorite ja -baaside ladudest kangad	— 500 kg — 1 konteiner, konteiner vedude puudumisel saatepunkti ja sihtpunkti vahel aga kõigi kangaste osas (välja arvatud kammvillased kangad) — 10 000 rubla, kammvillased kangad — 15 000 rubla
õmblus- ja karusnahatooted	— 1 konteiner, konteiner vedude puudumisel — 10 000 rubla

¹ Keeduvorstid väikesaadetistena saadetakse hangete puhul oblasti (krai) piires isotermilistes kogumis-jaotusvagunitest või eri autotranspordiga. Tapetud lindude, suitsuvorsti, poolsuitsuvorsti ning suitsutatud saaduste saatmine oblasti, krai piires vähemate saadetistena nähakse ette lepingutes vastavalt kii- resti riknevate veoste veoeskirjadele,

trikotaaz ja sukad-sokid	— 1 konteiner, konteinervedude puudumisel — 7000 rubla
lambanahast kasukatooted	— 1 konteiner, konteinervedude puudumisel — 5000 rubla
vildist peakatted	— 1 konteiner, konteinervedude puudumisel — 1000 rubla
õlpeakatted	— 1 konteiner, konteinervedude puudumisel — 500 rubla
riidest peakatted	— 1 konteiner, konteinervedude puudumisel — 2000 rubla
nahk- ja kummijalatsid	— 500 paari
viltjalatsid	— 200 paari
sadulsepatooted	— 400 rubla
portselan-fajansstooted ja klaasitooted	— 1 konteiner, konteinervedude puudumisel — 1 vagun
parfümeeria-kosmeetikakaubad ja tualettseep:	
saatmisel tööstusettevõtetest hulgi- baasidele või saajatele nende jaotuskavade järgi	— 1 konteiner
saatmisel hulgi- ja baasidest jaekau- bandusorganisatsioonidele baasi tegevuse rajoonis	— 1 kast
külmutuskapid, pesumasinad, käsi- õmblusmasinad, elektritolmuimejad ja elektrilised poonimismasinad . .	— 1 konteiner
külmutuskapid ZIL	— 1 vagun
jalaga õmblusmasinad	— 1 konteiner või 1 vagun
külmutuskappide tagavaraosad	— 1500 rubla
pesumasinate tagavaraosad	— 500 rubla
õmblusmasinate tagavaraosad	— 1000 rubla
elektriliste tolmuimejate ja poonimis- masinate tagavaraosad	— 300 rubla
käekellad metallist, kullatud või anodeeritud korpuses	— 30 tk.
käekellad kuldcorpuses	— 20 tk.
taskukellad	— 10 tk.
stopperid	— 10 tk.
malekellad	— 5 tk.
kõik ülejäänud tavalised kellad . . .	— 1 kast
kõrgema ja I sordi mööbel	— 1 konteiner, konteinervedude puudumisel — 1 vagun
mööbligamituurid	— 1 konteiner tingimusel, et kogu garnituur mahub ühte konteinerisse
ülejääänud mööbel	— 1 vagun
grammofoniplaadid (kaubandusorga- nisatsioonidele maal) tehastest ja baasidest	— 500 tk.

Märkus: Hulgikaubandusbaasid saavad õmblus-, karusnaha-, trikootooteid, sukke-sokke, lambanahast kasukatooteid, vildist, õlest ja riidest peakatteid, jalatseid, portselan-fajansstooted ja klaasitooted baasi tegevuspiirkonna kaubandusorganisatsioonidele ning -ettevõtetele koguses vähemalt üks kast.

Või, juustu, piima ja margariini minimaalse saadetise suurus määratakse kindlaks lepingus. Sealjuures ärasaatmine alla vagunsaadetise toimub väikesaadetistena vastavalt antud transpordiliigi jaoks kehtivatele kiiresti riknevate veoste veoeskirjadele. Ülejäänud kaupade minimaalsete saadetiste transiidinormid võidakse ette näha lepingutes.

Hankijale jaotuskava andmisel kaupade saatmiseks peab jaotuskavasid koostav ostja arvesse võtma hanke eritingimustega või lepinguga kehtestatud minimaalsete saadetiste transiidinorme, kuna hankijal on õigus jätta täitmata jaotuskavad, milledes nähakse ette kaupade saatmist ühel aadressil eritähajal veose suurusega alla minimaalse normi.

Lubatud on aga kaupade saatmine koguses alla minimaalse transiidinormi või isegi postisaadetistena, kui pooled nägid lepingus ette sellise kaupade saatmise korra.

Paljudel juhtudel saadetakse (väljastatakse) lepingu järgi kaupu mitte vahetult ostjale, vaid tema juhtnõrde kohaselt teistele organisatsioonidele ning ettevõtetele, kes hankijaga ei ole lepingulises vahekorras. Näiteks peab oblasti tarbijate koöperatiivide liidu poolt sõlmitud lepingu põhjal kaupade saatmine toimuma tema baasidele või üksikutele rajooniliitudele. Et kaup saadetakse vahetult organisatsioonidele või ettevõtetele, kellede jaoks see omandati, on ostja, s.o. oblasti tarbijate koöperatiivide liit kohustatud saatma hankijale jaotuskavad kaupade ärasaatmiseks.

Jaotuskavade saatmise kord ja tähtajad määratakse hanke eritingimuste või lepinguga.

«Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega» (p. 15) on kehtestatud, et jaotuskavades on kohustuslik märkida järgnevad andmed: kaupade nimetus, kogus, sortiment ja saatmise tähtajad; sihtjaam (-sadam), sihtraudtee (-laevandus); saaja nimetus ja tema aadress; maksja nimetus ja tema aadress ning teda teenindava pangaosakonna nimetus ja arveldusarve number pangas; leping (number ja kuupäev), mille katteks kaup peab saadetama.

Täiendavad andmed, mida jaotuskavad peavad sisaldama operatsiooni iseloomust lähtudes, võidakse ette näha lepingutes.

Ostja annab hankijale jaotuskava täpses vastavuses lepinguga kooskõlastatud spetsifikatsioonidele. Jaotuskavade väljandmine kaupade kogusele, mis ületab lepingus ettenähtu, või sortimendile, mis ei vasta kooskõlastatule, võib viia selleni, et hankijal pole võimalik täita sellist jaotuskava ja ta üksikutele saajatele kaupu ei hangi.

Vene NFSV Majatarvete Hulgikontori (Roshoztorg) Moskva

oblastitevaheline hulgi baas andis Dulevi portselanitehasele «Pravda» jaotuskavade kaupade saatmiseks koguses, mis ületas spetsifikatsiooniga kooskõlastatu. Hankija aga, kuigi ületas hankekohustuse tervikuna, tekitas vaeghanke üksikute saajate osas. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž, arutanud baasi hagi tehase vastu, jättis selle tagajärjeta ja märkis, et hankija ei või vastutada kaupade vaeghanke eest üksikutele saajatele ostja jaotuskavade järgi, mis on antud hankekohustustest suuremas summas, kui hankija sealjuures täitis hankeplaani tervikuna.¹

Jaotuskavade esitamise tähtajad määratakse tavaliselt kindlaks lepingutes. Ainult üksikute rahvatarbekaupade hanke eritingimustes on ette nähtud järgmised jaotuskavade väljaandmise tähtajad:

kangad	hankijaile-tööstusettevõtetele 15 päeva, hulgikaubandusbaasidele — 25 päeva enne kvartali algust
karusnahast, õmblus- ja trikootooted, sukad-sokid ja peakatted	hankijaile-tööstusettevõtetele 20 päeva, hulgikaubandusbaasidele — 25 päeva enne kvartali algust
jalatsid ja sadulsepatooted	hankijaile-tööstusettevõtetele 15 päeva, hulgikaubandusbaasidele — 20 päeva enne kvartali algust.
tavalised kellad	saatmise puhul raudteel 30 päeva, saatmisel postipakkidega — 20 päeva enne saatmise kuu algust
heliplaadid	35 päeva enne saatmise kuu algust.

Need ostja poolt jaotuskavade väljaandmise tähtajad on kehtivad ainult kaupade saatmisel mittekohalikele saajatele.

Ostja võib aga välja anda jaotuskavasid kaupade väljastamiseks ka hankijaga ühes asustatud punktis asuvatele saajatele (näiteks baasidele või kauplustele). Küsimus jaotuskavade andmise korra ja tähtaegade kohta hangete puhul lahendatakse täielikult poolte kokkuleppel lepingu sõlmimise käigus. Jaotuskavade saatmise tähtajad ja kord kaupade väljastamiseks samas asustatud punktis asuvatele saajatele peab olema näidatud lepingus.

Kui jaotuskavasid antakse välja kaupade ärasaatmiseks, kooskõlastatakse nende esitamise tähtajad transpordivahendite planeerimiseks kehtestatud tähtaegadega, kuna hankijale peab jääma aega veoplaani esitamiseks kehtestatud korras. Kui aga jao-

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, IX köide. Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1959, lk. 54—55.

tuskavad antakse kaupade väljastamiseks kaupu saavatele organisatsioonidele hankija laos või hankija poolt saajate lattu kohaleveetavate kaupade hankimiseks, võivad jaotuskavade esitamise tähtajad olla lühemad.

Poolte vahel kooskõlastatud jaotuskavade esitamise tähtaegadest kinnipidamise tagab ostja varaline vastutus. Hilinemise eest jaotuskavade esitamisel kvartali jooksul hangitavate kaupade tervele kogusele maksab ostja hankijale leppetrahvi.

«Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega» (p. 76) on kehtestatud, et jaotuskavade esitamata jätmisest ostja poolt on hankija kohustatud teatama ostja kõrgemalseisvale organisatsioonile, kes peab tagama nende esitamise 15 päeva jooksul, arvates teate saamise päevast, kui hanke eritingimustes pole ette nähtud muud tähtaega. Jaotuskavade mittesaamise korral ka selleks täiendavaks tähtajaks on hankijal õigus saata jaotamata kaubad lepingujärgsele ostjale.

Sellega pole aga ammendatud jaotuskavade mitteõigeaegse väljaandmise tagajärjed. Kui jaotuskavade esitamisega viivitamine tagajärjel hankija ei saanud raudteele õigeaegselt esitada avaldust vagunitele ja seepärast ei võinud kaupu teele saata, ning jaotuskavas näidatud saaja temale kuuluvaid kaupu ei saa, ei vastuta hankija sellise vaeghanke eest, kuna see toimus ostja süü läbi.

Seepärast näevad pooled vahel lepingutes ette igapäevase nõudmisega kaupade osas, milledega kauplemisel üldiselt suuri kõikumisi ei esine, hankija õiguse juhul, kui ostja viivitab jaotuskavade esitamisega, saata kaupu eelmise kvartali jaotuskavade järgi. Sellise tingimuse võtmine lepingusse on otstarbekohane, kuid ainult siis, kui kaupu hangitakse võrdsetes osades samadele saatjatele kogu aasta kestel.

Õeldust ilmneb, et ostja poolt jaotuskavade esitamise tähtaegadest kinnipidamine omab suurt praktilist tähtsust ja et jaotuskavade õigeaegselt esitamata jätmine võib endaga kaasa tuua ebasoovitavaid tagajärgi.

Praktikas kerkib üles küsimus: kas hankija võib vastutada hangitud kaupade sortimendi rikkumise eest, kui ostja saatis talle jaotuskava viivitusega.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaz arvab, et hankija ei või vastutada sortimendi rikkumise eest, kui see toimus temast sõltumata, jaotuskava viivitusega saabumise tõttu ostjalt või viimase kõrgemalseisvalt organisatsioonilt.¹

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraazi juhendite kogumik, XII köide, lk. 43. Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1960.

Varem väljaantud jaotuskavades muudatuste tegemise kord ja tähtajad nähakse ette lepingutes. Jaotuskavad kaupade saatmiseks mittekohalikele saajatele antakse kvartaliks ühes alljaotusega kuude viisi. Hankimise käigus aga võib tekkida tarvidus jaotuskava muutmiseks. Kui kaupu saadetakse mittekohalikele saajatele, siis nende muudatuste tegemisel tuleb samuti arvesse võtta hankijale vajalikke tähtaegu vastavate muudatuste tegemiseks veoplaanides.

Mittekohaliku käibe puhul, kui hankija ja ostja asuvad erinevates asustatud punktides ning omavad ühenduse raudteel või veeteel, pannakse kauba saatmise kohustus alati hankijale.

Kui aga ostja ja hankija asuvad samas asustatud punktis, või kui nad omavahel pole seotud raudtee- või veetranspordiga, lahendatakse hankimise korra küsimus «Rahvatarbekaupade hange põhimääruses» alljärgnevalt:

Vastavalt põhimääruse p. 24 toimetatakse sel juhul kaubad kohale ostja arvel hankija vahenditega, kaasa arvatud ka tsentraliseeritud kohalevedu, või veetakse välja ostja poolt viimase transpordivahenditega ja oma arvel. Sealjuures toimub kaupade tsentraliseeritud kohalevedu hankija poolt kõigil juhtudel, kui see on ette nähtud kokkuleppes hankija kõrgemalseisvate organisatsioonidega või lepinguga.

Kaupade hankimise kord kohaliku käibe puhul, või neil juhtudel, kui hankija ja ostja vahel puudub raudtee või veeteel ühendus, määratakse kindlaks vabariikliku tarbijate kooperatiivide liidu või oblastiliidu ja rahvamajanduse nõukogu või liiduvabariigi kaubandusministeeriumi vastava hulgikaubanduse kontori vahelises kokkuleppes. Sellise kokkuleppe puudumisel tuleb kaupade hankimise kord kindlaks määrata lepinguga.

Kõige täielikumaks ja otstarbekamaks hankimise viisiks on tsentraliseeritud kaubavedu. Kaupade tsentraliseeritud kohaleveol on vaieldamatuid eeliseid võrreldes teiste viisidega. Eeskätt tagatakse tsentraliseeritud kaubaveo korral transpordivahendite parem kasutamine, vedu muutub odavamaks, vähendatakse tühisõite ja saavutatakse ühtlasem kaupade hankimine kaubandusvõrku.

Tsentraliseeritud kohaleveo korral, samuti nagu kaupade väljastamisel hankija ladudest, laaditakse kaubad transpordivahenditele ja tagastatav taara hankija jõudude ning vahenditega. Küsimus nende operatsioonide kulude kandmisest hankija arvele on antud alates 1961. aasta algusest liiduvabariikide ministrite nõukogude otsustada.

Kaupade tsentraliseeritud kohaleveo kulud kantakse ostja (saaja) arvele, kui hinnakirjas pole ette nähtud teisi võimalusi.

Kaupade tsentraliseeritud kohalevedu on eriti otstarbekas kohaliku käibe juures, hankija ja ostja vahel üldkasutatava transpordühenduse puudumisel või siis, kui nad omavahel on ühendatud autoteedega.

Kui tsentraliseeritud kohaleveo võimalus on majanduslikult õigustatud, hankija aga ei nõustu võtma endale kaupade kohaletoimetamist ostjale, tuleb vaidlus selles küsimuses anda arutamiseks arbitraažile.

Lepingute sõlmimisel, mis näevad ette tsentraliseeritud kohalevedu, kooskõlastavad pooled veograafiku, näidates ära, millistel päevadel ja kellaaegadel kaup toimetatakse ühte või teise kaupluse, kooperatiivi, rajoonidevahelisse baasi, laia sortimendiga kaupade osas (kangad, jalatsid, valmisriided jm.) aga ühtlasi ka kaupade kohapealse väljavalimise korra.

Näiteks kui tsentraliseeritud kohaleveo graafiku järgi hankija toimetab kauba antud rajooni universaalkauplusesse iga kuu 3., 13. ja 23. kuupäeval, peab kohapealse väljavalimise graafik sel juhul ette nägema kauba valimise võimaluse näiteks 1., 11. ja 21. kuupäeval.

Kaupade väljavalimine kohapeal (hankija ladudes) on tähtsaks abinõuks kaubandusvõrgu varustamise parandamisel. Niisugune kaupade väljavalimise kord ja tähtajad määratakse kindlaks lepinguga, millega on ühtlasi võimalik ühendada kaupade valimist nende kohaleveoga hankijalt ostjale. Sel juhul ostja või saaja valib kaubad välja lepingus ettenähtud tähtaegadel valmistaja-ettevõtte või hankija ladudes, viimane aga toimetab need kaubad kohale.

Kaupade kohapeal väljavalimise eesmärgiks on anda ostjale võimalus valida hankija laos neid kaupu, mis kõige enam vastavad tarbijate nõudmistele.

Kaupade kohapealse väljavalimise korral nagu muudelgi kohaliku käibe juhtudel määravad pooled lepingutes kindlaks hankimise või kauba väljavalimiseks esitamise tähtaja ja korra. Praktiliselt tähendab see, et ostja ja hankija määravad kvartali spetsifikatsiooni kooskõlastamisel kindlaks, millal (kuupäevade või päevade järgi) ostja on kohustatud ilmuma hankija juurde kaupade väljavalimiseks, või millal hankija on kohustatud (kord dekaadis või kaks korda kuus jne.) teatama ostjale kauba valmisolekust hankimiseks ja järelikult, millal ostja on kohustatud ilmuma väljastamiseks ettevalmistatud kaupade väljavalimiseks. Lepingus peab samuti olema märgitud teatamise viis.

Kui lepingus neid tähtaegu pole märgitud, teatab hankija (valmistaja) ostjale kauba valmisolekust üleandmiseks, ostja

aga on kohustatud kauba välja vedama hankija (valmistaja) laost 5 päeva jooksul pärast sellise teate saamist.

Sealjuures tuleb lähtuda sellest, et kaupade hankimine peab niihästi kauba väljastamisel hankija laost kui ka kohapealse väljavalimise korral toimuma vastavalt kooskõlastatud spetsifikatsioonile.

Jalatsite ja sadulsepatoodete hanke eritingimused näevad ette, et jalatsite väljavalimine hankija juures toimub näidiste, suuruste, laiuse (täiuse), mudelite ja värvuste järgi vastavalt lepingu sõlmimisel kooskõlastatud spetsifikatsioonile.

Valmisriiete, trikootoodete, sukkade-sokkide, karusnahast toodete ja peakatete väljavalimine toimub kooskõlastatud spetsifikatsiooni alusel toodete liikide, kandjate soo, suuruste ja kasvude, mudelite ja tegumoodide ning ka kangaste artiklite ja värvuse järgi.

Kangaid valitakse välja mustrite, värvuse ja muude kaubaliste tunnuste järgi. Teiste kaupade osas võib analoogilisi tingimusi ette näha lepingutes.

Lepingutes tuleb samuti kindlaks määrata, kuidas tõestada kaupade puudumist hankija juures kooskõlastatud sortimendis sel momendil, kui ostja ilmus hankija väljakutsel või ilma kutseta, kuid graafikus ettenähtud tähtajal.

Kui ostja (saaja) esindaja ilmumisel kaupade kohapealseks väljavalimiseks hankija ei esita kaupa kooskõlastatud koguses või sortimendis, vastutab ta selle eest kui kauba vaeghanke eest. Hankija ei kanna vastutust sel juhul, kui ta tõendab kahepoolse akti, kaubajäakide aruande või muude tema käsutuses olevate andmete esitamisega, et tal oli valiku momendil kaupu kokkulepitud sortimendis ja et ostja esindaja keeldus nende vastuvõtmisest.

Sellepärast tuleb lepingutes ette näha hankija kohustus tõendada kauba olemasolekut vastavas koguses ja sortimendis, mitte aga ostja kohustus tõendada nende kaupade puudumist, kuna vaidluse tekkimisel on ostjal praktiliselt võimatu esitada selliseid tõendeid.

Sageli pakub hankija kaupade väljavalimiseks spetsifikatsioonis ettenähtud kaupade asemel teisi. Neil juhtudel, kui hankija poolt pakutud kaubad oma kvaliteedi, välise töötlemise ja muude näitajate poolest vastavad paremini tarbijate nõudmisele kui lepingu järgi hangitavad kaubad, puudub alus keelduda nende saamisest spetsifikatsioonis märgitud kaupade asemel. Kui aga hankija laos ei ole spetsifikatsioonis märgitud kaupu ja ta pakub ostjale mittevajalikke kaupu, on viimasel õigus keelduda nende vastuvõtmisest. Võimalik on ka see, et asendavate kaupade puudu-

mise tõttu on ostja sunnitud hankijalt vastu võtma kaupu kooskõlastamata sortimendis.

Missugused tagajärjed on ostja nõusolekul vastu võtta ühtede kaupade asemel teisi, keeldumisel nende saamisest või hankijal olemasolevate kaupade sunnitud vastuvõtmisel lepinguga tellitud kaupade asemel? Vastuse sellele küsimusele annab NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži kiri nr. R-16 22. juulist 1959. Kirjas lähtub Riiklik Arbitraaž sellest, et kõik muudatused hankimisele kuuluvate kaupade sortimendis tuleb hankijal kooskõlastada ostjaga. Seepärast neil juhtudel, kui ostja annab nõusoleku sortimendi muutmiseks, hankija ei vastuta varem kooskõlastatud sortimendi muutmise eest.

Kui aga hankijal ei ole kaupu lepingus ettenähtud sortimendis ja ostja või saaja on seetõttu sunnitud vastu võtma kaupu kooskõlastamata sortimendis, toob see kaasa vastutuse sortimendi rikkumise eest kaupade hankimisel.¹ Sellepärast on ostja kohustatud juhul, kui ta on sunnitud vastu võtma lepingus ettenähtud, kuid hankija laos puuduvate kaupade asemel teisi, vähe- ma nõudlusega või halvema kvaliteediga kaupu, tegema selle asjaolu kohta märke vastuvõtu dokumendis ja märkima põhjused, mille tõttu ta võttis vastu ühtede kaupade asemel teised.

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, XI köide, Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1960, lk. 17—18.

VIII. KAUBA KVALITEET

Lepingu (tellimuse) tingimused hangitava toodangu kvaliteedi kohta kuuluvad kõige olulisemate hulka. Võitluses toodangu kvaliteedi parandamise eest on lepingutel määratu suur tähtsus.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määru-sega 8. augustist 1960 «Abinõudest kaubanduse edaspidiseks pa-randamiseks» on kaubandusorganisatsioonidel keelatud vastu võtta tööstusettevõtteil kaupu, mis sortimendilt, kvaliteedilt ja väliskujunduse poolest on valmistatud kaubandusorganisatsiooni-delt vastuvõetud tellimuste rikkumisega.

Kauba kvaliteet peab olema kindlaks määratud lepingus: kehtestatud riiklike standarditega (lühendatult GOST-iks ni-metatud), milledes nähakse ette toodangu kvaliteedi üldkohustus-likud näitajad; tehniliste tingimustega, retseptuuridega, näidis-tega (kaupade etaloonidega).

Üleliidulised standardid kinnitab NSV Liidu Ministrite Nõu-kogu juures asuv Standardite, Mõõtude ja Mõõteriistade Komitee.

Rahvamajanduse nõukogude, kohaliku tööstuse, kooperatiiv-sete ja ühiskondlike organisatsioonide poolt toodetavate toidu- ja tööstuskaupade tehnilised tingimused kinnitatakse liiduvabarii-kide ministrite nõukogude poolt.

Tehnilised tingimused on dokumentatsiooniks, mis määrab kindlaks rahvatarbekaupade kvaliteedi. Nad kinnitatakse neil juh-tudel, kui toodangu jaoks puuduvad riiklikud standardid. Tehni-lised tingimused on kohustuslikud organisatsioonidele ja ettevõ-tetele selle tööstustoodangu valmistamisel ja hankimisel, mille kohta nad laienevad, samuti ka kõigile selle toodangu tarbijatele toodangu kvaliteedi kontrollimisel.¹

Liiduvabariikide ministrite nõukogudel on õigus, arvesse võt-tes kohalikke tingimusi, teha eeltoodud rahvatarbekaupade kohta kinnitatud riiklikes standardites täiendusi ja muudatusi.²

¹ Juhend tööstustoodangu tehniliste tingimuste väljatöötamise ja kinnita-mise korra kohta on kinnitatud NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee poolt 17. märtsil 1960.

² Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatusel määrus nr. 89 11 märtsist 1957, Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu määruste kogu, 1957, nr. 3, lk. 19.

GOST-i lepingule ei lisata, praktiliselt puudub selleks tarvidus, kuna GOST-id avaldatakse kehtestatud korras ja iga kooperaatiivorganisatsioon võib neid omandada vajalikul arvul. Lepingus peavad olema märgitud ainult GOST-ide numbrid. Tehnilised tingimused ja retseptuurid peavad olema lisatud lepingule, välja arvatud juhtumid, kui need olid juba lisatud antud ostjaga varem sõlmitud lepingutele. Kui tehnilisi tingimusi ja retseptuure lepingule ei lisata, peavad lepingus olema märgitud tehniliste tingimuste ja retseptuuride kinnitamise kuupäevad ja neid kinnitanud organisatsioonide nimetused.

Kaupade näidiseid (etaloone) kirjeldatakse lepingus täpselt; peale selle näidatakse lepingus või sellele lisatud spetsifikatsioonis pitseeritud või plommitud näidiste (etaloonide) hoidmise kord selleks, et tagada nende täielik säilivus ja vältida edaspidi võimalust vaielda nende algupära vastu.

Kui lepingu kehtivuse jooksul muudetakse tehnilisi tingimusi ja kehtivate asemel kinnitatakse uued, peab hankija saatma muudetud või uued tehnilised tingimused ostjale hiljemalt 10 päeva jooksul pärast nende muutmist või kinnitamist.

Kui sõlmitakse osaleping, tuleb selles ette näha uute või muudetud tehniliste tingimuste saatmine kõigile osalepinglastele-ostjatele.

Tehniliste tingimuste või retseptuuride lisamine lepingutele ja näidiste (etaloonide) õige säilitamine võimaldab kauba ostjatel (saajatel) kontrollida, kas hankijate poolt hangitud (üleantud) kauba tegelik kvaliteet vastab lepingus ettenähtud kvaliteedile. Ilma sellise kontrollita ei saa praktiliselt teostada kauba kvaliteedilist vastuvõttu.

GOST-ide, tehniliste tingimuste ning retseptuuride nõuded on üldkohustuslikeks nõueteks hangitavate kaupade kvaliteedi osas. Hankijal pole õigust hankida neile nõuetele mittevastavaid kaupu. Veelgi enam, lepingus võidakse ette näha kaupade hankimist kõrgema kvaliteediga võrreldes GOST-ide, tehniliste tingimuste, retseptuuride või näidistega. Sel juhul vastutab hankija nimelt lepingus ettenähtud kõrgema kvaliteediga kaupade hankimise eest.

Lepingus võidakse ühtlasi määrata kindlaks hangitavate kaupade kvaliteedi pidev tõstmise konkreetseteks tähtaegadeks lepingu kehtivuse üldtähtaja kestel. Näiteks on lepingus ette nähtud, et naiste jalatseid tuleb alates II kvartalist kuni lepingu kehtivuse lõpuni hankida kõrgema kvaliteediga. Kõrgema kvaliteediga jalatsid peavad erinema tavalistest parema viimistluse ja kauniduse poolest.

Hangitavate kaupade kvaliteet peab olema kindlaks määratud

vastavate dokumentidega: tööstusettevõtte TKO tunnistusega, tehnilise passiga, selleks õigustatud organi (näiteks riikliku kvaliteediinspeksiooni) poolt välja antud sertifikaadiga, valmistaja või veose saatja poolt koostatud kvaliteeditunnistusega jne. Lepingus (või sellele lisatud spetsifikatsioonis) peab olema konkreetselt näidatud iga kauba kohta, millised dokumendid tõendavad selle kvaliteeti, millises korras ja mis tähtaegadeks need ostjale saadetakse.

Hanke eritingimustega on muuhulgas ette nähtud järgmised dokumendid, mis peavad tõendama kaupade kvaliteeti:

suhkur

suhkrutehase poolt iga saadetud suhkruvaguni või -konteineri kohta antav kvaliteeditõend (tõendis märgitakse GOST-is ettenähtud näitajatest: sahharoosi sisaldus, niiskus, puru sisaldus, tugevus jne.)

kartulid ja puu- ning
kõögiviljasaadused

liiduvabariikide põllumajanduse ministriumide puu- ja kõögiviljasaaduste kvaliteedi riikliku inspeksiooni poolt antavad sertifikaadid, saatmisel aga punktidest, kus puuduvad märgitud inspeksiooni esindajad, — hankija (saaja) poolt antavad kvaliteeditõendid.

Töödeldud saaduste saatmise korral sertifikaadi või kvaliteeditõendi kõrval — spetsifikatsioon, mõnede saaduseliikide kohta aga ühtlasi analüüsandmed

jalatsid

pakkeliplik (pass)

õmblustooted

spetsifikatsioonid või saatekirjad või kastilipikud, milles muuhulgas näidatakse värvus ja mudeli või tegumoe number

või, juust, piimakonserveid, piimapulber ja margariinisaadused

hankija (valmistaja) poolt antav kvaliteeditõend

heliplaadid

pakkeliplik-spetsifikatsioon, mis asetatakse igasse kasti. Lipikus näidatakse plaatide nimetus (number) ja

grupp. Igale karbile kleebitakse neisse pakitud heliplaatidele vastav etikett.¹

Otstarbekohane on lisada kaupade kvaliteeti tõendavad dokumendid faktuurarvetele selleks, et need saadetakst ostjale koos nimetatud arvetega.

Sageli vahetatakse sertifikaat standardiga, märkides lepingus ekslikult, et kauba kvaliteet peab vastama sertifikaadile. Nagu teada, määrab standard kindlaks nõuded teatud kauba kvaliteedi kohta, sertifikaat aga fikseerib ainult antud kaubapartii tegeliku kvaliteedi.

Palju kaupu peab hankija andma komplekselt (näiteks standardmajad),² s. o. koos kõige juurdekuuluvaga ja vajalike osadega vastavalt GOST-ile, tehnilistele tingimustele või hinnakirjadele.³ Kaupade kompleksust on pooltel õigus kindlaks teha lepingutes (või sellele lisatud spetsifikatsioonides), kui seda pole ette nähtud standardites, tehnilistes tingimustes või hinnakirjas.

Täiendavaid abinõusid ja tagavaraosi, mis komplekti ei kuulu, hangitakse eri tasu eest, kui see on ette nähtud lepingus.

Kõik riiklikud, kooperatsiooni ja ühiskondlike organisatsioonide tööstuseitevõtted on kohustatud vastavalt GOST-ide, tehniliste tingimuste või lepingu nõuetele, markeerima nende poolt väljastatavad tooted.

Markeerimisel näidatakse üldreeglina ettevõtte nimetus, kauba sort, GOST-i või VTT (vabariiklike tehniliste tingimuste) number.

Hangitavad kaubad kuuluvad kohustuslikule markeerimisele, kuna kauba markeerimine on tõhusaks võitlusvahendiks tema kvaliteedi eest; see väldib kauba tootjate konkreetse vastutuse puudumist ja tõstab nende vastutust väljalastavate kaupade kvaliteedi eest.

Suurt tähtsust omab hankija kohustus garanteerida teatud tähtaja jooksul hangitud kaupade kvaliteedi säilivust. Paljusid

¹ Neil juhtudel, kui kaupade kvaliteeti tõendavad dokumendid on ette nähtud hanke eritingimustes, pole vaja neid dokumente näidata teistkordselt lepingutes.

² Komplekti all tuleb mõista üksikute asjade (esemete) kogumit, mida kas ei saa kasutada ilma üksteiseta (näiteks suuski ilma suusakeppideta) või mis kujutavad endast esemete kogu, mida, kuigi võib kasutada ka eraldi, kuid müüakse-ostetakse koos (näiteks mööbligarnituur).

³ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaz seletas oma kirjas nr. II-7-15 14. veebruarist 1961, et standardmaja komplekti koosseisu kuuluvate sulustoodete (aknariivide, tuulehaakide, uksekäepidemete jms.) vaeghankele pärast metsatoodete ja standardmajade hanke eritingimuste punktis 12 „b“ ettenähtud tähtaja möödumist kogu majadepartii saatmiseks täies kompleksis, tuleb vaadelda kui standardmajade mittekomplektsele hankele ühes kõigi sellest tulenevate tagajärgedega.

kaupu (näiteks kellad, televiisorid, raadiod) peavad tarbijad kasutama ilma kvaliteedi halvenemiseta pikema aja jooksul. Garantiitähtaeg märgitakse GOST-is või tehnilistes tingimustes. Hankija peab garanteerima tema poolt hangitavate kaupade hea kvaliteedi selle aja jooksul. Kui kaupade ekspluateerimiskõlblikkuse garantiitähtaegu pole ette nähtud GOST-is või tehnilistes tingimustes, võivad pooled kehtestada neid lepingutega.

Garantiitähataja algus, s. o. millisest päevast arvates loetakse tema kulgu, määratakse kindlaks GOST-is, tehnilistes tingimustes või lepingus, kui see aga nimetatud dokumentides pole ette nähtud, arvatakse garantiiaega vastava toote müümise päevast jaekaubandusvõrgus.

Garantiitähataja jooksul kuuluvad tooted rikete avastamisel remontimisele, sealjuures hankijad-tööstusettevõtted on kohustatud tagama garantiiremondi ainult linnades — liiduvabariigi kaubandusministeeriumi juhendi kohaselt. Kui neis kohtades, kus jaekaubandusettevõtted müüvad tooteid ekspluateerimise (kõlblikkuse) garantiitähataegadega, garantiiremondi töökojad puuduvad (ka maa-asulates), on hankijad-tööstusettevõtted kohustatud riketega tooted oma ostjatel (kaubandusorganisatsioonidelt ning -ettevõtetelt) vastu võtma nende asendamiseks kvaliteetsetega ja hüvitama ostjatele kõik sellise asendamisega seotud kulud.

Liiduvabariikide kaubandusministeeriumidele ja riiklikele kvaliteediinspeksioonidele on antud õigus keelata kaubandusorganisatsioonidel mittekvaliteetsete kaupade vastuvõtt üksikult valmistajatelt-ettevõtetelt.¹ Loetletud organite poolt keelu alla panemine aga ei vabasta hankijaid (valmistajaid) lepingu täitmisest. Nad on kohustatud hankima samasuguseid kaupu, nagu need, millede vastuvõtt keelati, kuid kvaliteetseid, kui ostja, mõistagi, ei keeldunud nende vastuvõtust.

¹ Vt. Vene NFSV Ministrite Nõukogu määrusega nr. 355 13. märtsist 1959 kinnitatud Vene NFSV kaupade ja kaubanduse riikliku kvaliteediinspeksiooni põhimääruse p. 3 (Vene NFSV Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu nr. 2, 1959, art. 20).

IX. TAARA JA PAKENDI KÜSIMUSED LEPINGUS

Taara ja pakend peavad tagama kaupade koguse ja kvaliteedi säilivuse vedamisel ning säilitamisel. Kaupade taarastamine ebaõigesse taarasse, samuti ka halb pakend, mis kauba omadustele ei vasta, põhjustavad sageli kaupade riknemist ja nende kadu ning tekitavad kahju rahvamajandusele.

Paljude kaupade taarastamis- ja pakkimisviisid on kehtestatud riiklike standardite ning tehniliste tingimustega. Neil juhitudel peavad taara ja pakend vastama GOST-i ning tehniliste tingimuste nõuetele. GOST-ide numbrid ja tehniliste tingimuste kinnitamise kuupäevad, samuti ka tehnilised tingimused kinnitanud organisatsiooni nimetus märgitakse lepingus.

Kui GOST-ides ja tehnilistes tingimustes puuduvad juhendid selle kohta, milline peab olema antud kauba taara ja pakend, tuleb lepingus tingimata konkreetselt ette näha, millises taaras (kastides, tünnides, korvides, kottides jne.) kaup hangitakse, samuti ka, kuidas kaup peab olema taaras pakitud (karpides, kimpudes, paberis jne.).

Praktikas tekib vahel vajadus hankida kaupu paremas pakendis, võrreldes GOST-i ja tehniliste tingimuste nõuetega. Kaupade hankimine paremas pakendis peab olema märgitud lepingus.

Meretranspordiga veetavad ja Kaug-Põhja rajoonidesse ning kaugetesse rajoonidesse sisseveetavad kaubad peavad olema pakitud taarasse, mis vastab meretranspordi või nimetatud rajoonidesse saadetavate kaupade pakendi tehniliste tingimuste nõuetele. Arktikasse, Kaug-Põhja rajoonidesse ja kaugetesse rajoonidesse saadetavate toidu- ning tööstuskaupade, seadmete, materjalide ja toodete jaenduse, pakendi ning markeeringu tehnilised tingimused on kinnitatud NSV Liidu Riikliku Tehnika Komitee poolt 23. juunil 1950 ja on kehtestatud alates 10. juulist 1950.¹

Meretranspordiga veetavaid või ülalnimetatud rajoonidesse sisseveetavaid kaupu tuleb hankida tehnilistele tingimustele vas-

¹ Need tehnilised tingimused anti välja Standardite Riikliku Kirjastuse poolt 1952. aastal.

tavas taaras ka neil juhtudel, kui müügikorraldustes kaupade saatmiseks puuduvad erijuhendid kaupade saatmiseks niisuguses taaras (NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži kiri nr. И-1-36 30. juunist 1960).

Kaupade pakkimise maksumus kantakse igal juhul hankija arvele, taara maksumus aga kaupade ostja (saaja) arvele, kuid tingimusel, et hinnakirjas on ette nähtud taara eest tasumine eraldi kauba hinnast.

Käesoleval ajal kehtib kord, et ostja tasub hankijate arvete järgi kehtivatest hulgi- või jaehindadest eraldi ainult 40% uue, tagastatava puittaara maksumusest, mida pärast toodangu väljavõtmist ei lammutata.

Puu- ja köögivilja kastaara eest tasub ostja kauba väljastamishinnast eraldi, sellele vaatamata, kas taara, milles kaup saadeti, on uus või tarvitusel olnud.¹

Organisatsioonid ja ettevõtted, kes saavad teraviljasaadusi, suhkrut ja põllumajanduskultuuride seemneid riidest kottides, on kohustatud tühjad kotid tagastama, vältides nende rikkumist ja enneaegset kulumist. Eesmärgiks on sealjuures kottide korduva kasutamise võimalus ja nende säilivus. Kotid teraviljasaaduste ja põllumajanduskultuuride seemnete alt tagastatakse ostjale (saajale) lähimatele varumisministeeriumide (valitsuste) realiseerimisbaasile, veskile, varumispunktile; kotid suhkrult — hankijale.

Riidest kottide tagastamise kord ning tähtjad kehtestavad liiduvabariikide ministrite nõukogud.² NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž kinnitas 21. detsembril 1959 suhkrult hankimise eritingimused, milles on ette nähtud, et kottide tagastamise tähtjad Kaug-Põhja rajoonidest ja nendega võrdustatud rajoonidest, samuti ka ennetähtajalise sisseveo rajoonidest, mägi- ning kaugrajoonidest kehtestavad pooled lepingutega.

Kui ostja (saaja) viivitab teraviljasaaduste, suhkrult ja seemnete alt vabanenud riidest kottide tagastamisega, samuti ka

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt 27. mail 1960 kinnitatud „Kartuli, puu- ning köögiviljade, kõrvitsaliste ja metsamarjade hankimise eritingimused“, p. 26.

² Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus nr. 693 22. juunist 1959 „Liiduvabariikide ministrite nõukogudele täiendavalt otsustamiseks antavatest mõningatest majandusliku ülesehitamise küsimustest“, § 20 (NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu nr. 13, 1959, art. 81). Liiduvabariikide ministrite nõukogud võivad kehtestada teraviljasaaduste, suhkrult ja põllukultuuride seemnete riidest kottide tagastamise korra tarbijate poolt, tarbijate vabastamise korra nende kottide tagastamisest ja nende võlgnevuse kustutamise korra vabariigisiseste vedude korral.

kottide tagastamise korral kahe kategooria võrra madalama kvaliteediga kui ostja need sai, nõutakse sisse leppetrahv 16. detsembril 1950 kinnitatud juhendiga «Teraviljasaaduste, suhkru ja põllumajanduskultuuride seemnete alt vabanenud riidest kottide kasutamise korrast» kehtestatud suuruses.¹

Kõik puittaaras kaupu saavad organisatsioonid ning ettevõtted on kohustatud pärast kaupade väljapakkimist tagastama taara hankijatele või taarat koguvaile organisatsioonidele (liiduvabariikide kaubandusministeeriumide taarabaasidele ning met-sakaubanduse ladudele) selle korduvaks kasutamiseks.

Taarat koguvaile organisatsioonidele taara tagastamise või üleandmise kord ning tähtjad, samuti ka vastutus mitteõigeaegse tagastamise ning keeldumise eest taara vastuvõtust määratakse vastavate juhenditega (eeskirjadega), selliste juhendite puudumisel aga — hanke eritingimuste või lepinguga.

Kasutusel olnud puittaara ja pakendi tagastamise kord taarat koguvaile ettevõttele on kehtestatud NSV Liidu Kaubandusministeeriumi poolt 21. detsembril 1954 kinnitatud juhendiga nr. 1.

Tagastatav puittaara ning pakend antakse üle taarat koguvaile ettevõttele olenevalt taara vabanemisest, kuid hiljemalt 10 päeva jooksul, arvates taara vabanemisest kauba alt ja kuni selle kokumiseni veoautol või hobuveokil saatmise normini.

Tagastatava taara kohaletoimetamise tähtaegu kevadise või sügisese teede lagunemise ajal maal võib pikendada taara üleandja kokkuleppel taarat koguva organisatsiooniga.

Kasutamisel olnud vabanenud puittaara ning pakendi üleandmata jätmise eest kehtestatud tähtjaks on taarat koguvail organisatsioonidel õigus taara üleandjailt vaieldamatus korras sisse nõuda panga kaudu leppetrahvi üleandmata taara kahekordse maksumuse ulatuses kehtiva hinnakirja järgi, lähtudes sealjuures uue taara hindadest.

Puittaara mitteõigeaegse tagastamise eest vaieldamatus korras leppetrahvi sissenõudmise aluseks panga kaudu on taarat koguva organisatsiooni ja taarat tagastava organisatsiooni esindajate poolt viimase raamatupidamise aruande põhjal koostatud akt.

¹ Sel juhul nõutakse sisse leppetrahv I kategooria kottide maksumuse neljakordses suuruses.

Kottide tagastamisega viivitamise korral üle kahe kuu, võrreldes kehtestatud tähtjaga, nõutakse tarbijatelt sisse teistkordne leppetrahv kottide maksumuse viiekordses suuruses.

Vaidlused vaieldamatus korras sissenõutud leppetrahvi tagastamise kohta lahendatakse arbitraažiorganites kehtestatud alluvuse järgi.

Taarat koguvaile ettevõttele kohustuslikule tagastamisele ei kuulu alljärgnev taara:

a) inventartaara, mille kauba saaja on kohustatud tagastama hankijale. Inventar-puittaara hulka kuuluvad järgnevad kujult standardsed taaraliigid, millel on inventarinumber ning märk (või lipik) ühes ettevõtte nimetusega, kelle inventari see taara kuulub;

d) veini-, õlle-, mahlade ja karastusjookide vaadid; pesadega kastid pudelite jaoks; erikonstruktsiooniga kastid korduval kasutamisel ja vaadid jaepakendis kaupade jaoks; kandelauad kondiitri- ja pagaritoodete, kulinaaria, poolfabrikaatide, hapupiima ning jäätise jaoks ja pütid jäätisenõude jääga varustamiseks; kastid lõnga, jalatsite ja trikootoodete korduvaks pakkimiseks. Inventartaara hulka kuuluvad ühtlasi muud liiki erikonstruktsiooniga kastid ja vaadid, kui nad on valmistatud nende kohta käiva eri standardi või tehniliste tingimuste järgi;

c) organisatsiooni või ettevõtte oma taara, mida kasutatakse (või mis ringleb) oma vajadusteks;

d) taara, mis ühes kauba, tooraine, seadmete või muu toodanguga veetakse raudteejaamast (sadamast) või taarat koguvast organisatsioonist üle 40 km eemal asuvasse punktidesse. Kauba saaja lepingu alusel taarat koguva organisatsiooniga võib tühja taarat tagastada ka neist punktidest;¹

e) naftasaaduste, lõhkeainete, bioloogiliste preparaatide, arstimate, mürkainete taara (vaadid ja muu taara);

f) vedelikukindlad tünnid konserveeritud puu- ja köögiviljasaaduste jaoks, kui need lepingu järgi ei kuulu tagastamisele hankijale.

Kartuli, puu- ja köögivilja, kõrvitsaliste ning metsamarjade hanke eritingimustega on kehtestatud, et hankija poolt jooksva aasta saagist valmistatud toodanguga saadetud puu- ja köögi-

¹ Taarat koguvad ettevõtted on kohustatud vastu võtma neile tarbijate koöperatsiooni organisatsioonide poolt üleantava kasutusel olnud puittaara, mis oma tehnilise seisukorra poolest on kõlblik taarastamiseks või remondiks ja töötlemiseks, sõltumata taara üleandjate ja taarat koguvate ettevõtete vahemaast.

Kasutusel olnud taara vedu 40 km piires peab toimuma taara üleandjate vahenditega, üle 40 km kaugusele aga taara üleandjate ja taarat koguva organisatsiooni vastastikusel kokkuleppel (NSV Liidu Kaubandusministeeriumi ja Tarbijate Koöperatiivide Keskliidu kiri nr. 0204 16. augustist 1958).

vilja vedelikukindlatest tunnidest tagastab ostja hankijale hiljemalt järgmise aasta 1. juuniks 95% saadud taara kogusest. Taara tagastamise kord ja vahetähtajad nähakse ette lepinguis. Konserveeritud puu- ja köögiviljasaaduste vedelikukindlate tunnide kohustusliku tagastamise kohta hankijale tuleb arvetele, saatekirjadele või muudele hankedokumentidele lüüa standardne tempel tekstiga: «tunnid kuuluvad tagastamisele hankijale.»

Tarbijate kooperatsiooni organisatsioonidel ja ettevõtetel on õigus müüa kolhoosidele kaste ja tünne, mis on määratud korduvaks kasutamiseks ja kuuluvad tagastamisele (välja arvatud inventartaara). Kolhoosidele müüdud taara arvestatakse puittaara tagastamise ülesande täitmiseks.¹

Konservitoodangu klaastaara üleandmise (tagastamise) kord on kindlaks määratud puu- ja köögiviljakonservide hanke eritingimuste lisatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt kinnitatud juhendiga.

Lepingud tagastatava klaastaara hankimiseks tööstusettevõtetele sõlmitakse hankijate-hulgikontorite (baaside) ja tööstusettevõtete vahel vastavalt kehtestatud korras kinnitatud elanikkonnalt tagastatava konservide klaastaara kogumisplaanile. Hulgikontorid (baasid) sõlmivad omakorda lepingud jaekaubandusorganisatsioonidega klaastaara tagastamiseks kogumisplaanidega kindlaksmääratud mahule.

Veini-, likööri- ja viinatoodete, mineraalvee, õlle ning karastusjookide taara üleandmise (tagastamise) kord on kehtestatud ülalnimetatud kaupade hanke eritingimustele lisatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt 22. veebruaril 1960 kinnitatud juhendiga. Tarbijate kooperatsiooni organisatsioonid ning ettevõtted on kohustatud pudeleid tagastama alljärgnevalt (protsentides) valmistoodanguga saadud pudelite arvust:

viina ja likööri- ning viinatoodete alt	92%
veini, konjaki ja vahuveini alt	88%
õlle, karastusjookide ja mineraalvee alt	91%.

Praktikas kerkib küsimus, millistel juhtudel võib ostja tagastada veini, likööri- ning viinatoodete, mineraalvee, õlle ja karastusjookide alt vabanenud taarat mitte hankijale, vaid lähemale tööstusettevõttele.

Ülalnimetatud juhendi p. 2 (lõik «c») näeb ette, et «juhul kui ostja ei saa tagastada taarat kaupa saatnud ettevõttele püsiva

¹ Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatuse määrus nr. 1014 6. oktoobrist 1954. Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatuse määruste kogumik nr. 9, 1954, lk. 4.

kaubalise side (грузопоток) puudumise tõttu, antakse pudelid ja kastid üle kohapeal lähemale viina, veini ja õlut tootvale ettevõttele või karastusjookide ja mineraalvee tootmisettevõttele, kui poolte vahel sõlmitud lepingus ei ole nähtud teistsugust korda».

Õeldust järeldeb, et ostjal on õigus tagastada taarat lähemale tööstusettevõttele ainult püsiva kaubalise side puudumise korral.

Mõnel juhul on kauba ostjad (saajad) kohustatud tagastama pakendi. Nii kuulub tagastamisele pakkeriie tööstuskaupade alt.

Puuvillaste, villaste, siidi-, linaste ja kanepist ning džuudist kangaste, õmblus-, trikootoodete, sukkade-sokkide ja niitude pakkimiseks kasutatava pakkeriide (linase, linase-džuudi, kanepi, kenafi ja puuvillase riide) tagastamise kord on kindlaks määratud NSV Liidu Riikliku Plaanikomitee poolt 14. jaanuaril 1961 kinnitatud juhendiga.

Kõik organisatsioonid ja ettevõtted, kes ülalnimetatud tööstuskaupu saavad pakkeriidesse pakitult, on kohustatud õigeaegselt tagastama pakkeriide taarat koguvaile organisatsioonidele — liiduvabariikide kaubandusministeeriumide tekstiilkaupade ja valmisriiete hulgikaubanduse kaubanduslikele baasidele. Pakkeriie tagastatakse sellele taarat koguvale organisatsioonile, kellele tasuti kauba eest, mis pakkeriidesse oli pakitud, või taara üleandjale lähimale taarat koguvale organisatsioonile.

Pakkeriie tagastatakse taara üleandja poolt ühe kuu jooksul kauba saamise päevast arvates, kui taarat üleandva ja taarat koguva organisatsiooniga ei lepitud kokku teiste tähtaegade suhtes.

Tarbijate kooperasiiooni organisatsioonid on kohustatud tagastama 70% saadud pakkeriide kogusest.

Viivituse eest pakkeriide tagastamisel üle kehtestatud tähtaja maksab taara üleandja taarat koguvale organisatsioonile: viivituse puhul kuni 10 päeva — 15%, viivituse puhul 10-st kuni 30-ne päevani — 30%, viivituse puhul üle 30 päeva — pakkeriide kahekordse maksumuse, lähtudes puuvillase pakkeriide komplekti keskmisest maksumusest 1 rubla ja linase, linase-džuudi, kanepist, kenafist pakkeriide komplekti hinnast — 4 rubla.

Leppetrahvi sissenõudmine ei vabasta taara üleandjat pakkeriide tagastamisest kindlaksmääratud koguses.

Kaug-Põhja rajoonidesse, kaugetesse rajoonidesse ja teistesse ennetähtaegse sisseveo rajoonidesse kaupadega saadetud taara ja pakkematerjalid tagastamisele ei kuulu, kui pooltele kohustuslikes eeskirjades pole ette nähtud teisiti.

Neil juhtudel, kui juhenditega (eeskirjadega), hanke eritingimustega või lepinguga pole kehtestatud hankija või taarat koguva organisatsiooni vastutuse määra taara vastuvõtust keel-

dumise eest või viivituse eest tühja (tagastatava) taara vastuvõtmisel, vastutab hankija (taarat koguv organisatsioon) ostja (taara üleandja) ees nende rikkumiste eest samal määral, nagu ostja (taara üleandja) vastutab taara tagastamata jätmise või mitteõigeaegse tagastamise eest.¹

Taara tagastamisega seotud kulud ja inventartaara amortisatsioon kantakse hankija arvele, kui pooltele kohustuslike eeskirjade või lepinguga pole kehtestatud teisi sätteid.

Tagatise sissenõudmine taara eest pole lubatud, välja arvatud juhtumid, kui tagatishind on kehtestatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu, liiduvabariikide ministrite nõukogude määrustega ning korraldustega või ka hanke eritingimustega. Muuseas on NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt 30. jaanuaril 1960 kinnitatud kondiitritoodete hanke eritingimustes ette nähtud, et hankija nõuab ostjalt sisse korduvalt ringleva inventartaara tagatishinna 1 rbl. 50 kop. igalt taaraühikult. Kehtestatud on ka pakkeriide tagatishinnad.

Iga pakitud kaubakoht peab omama markeeringu taaral, pakendil või lipikul. Markeering taaral peab olema selge, tehtud veekindla värviga ja vastama GOST-ile, tehnilistele tingimustele või lepingule. Peale selle peab igal kastil (vaadil) olema taara hinnakirja number ja kasti (vaadi) number hinnakirja järgi.

Kaupu puidust kastidesse või pakendisse taarastavad ettevõtted ning organisatsioonid on kohustatud selle taara ning pakendi markeerima, märkides taara järjekorranumbri hinnakirja järgi; järjekorranumbri ette tuleb märkida täht «T» — kaubandusorganisatsioonide kaudu realiseeritavate kaupade taara hinnakirja tingmärk. Näiteks «T-35». Antud juhul tähendab «T» hinnakirja tingmärki, arv «35» aga taara järjekorranumbrit hinnakirja järgi.²

Kaupade saatmisel raudtee-, veete- või muu transpordiga peab iga pakitud koht olema ühtlasi varustatud veoste veoeskirjadega ettenähtud erilise markeeringuga.

Kaupade tsentraliseeritud kohaleveo korral on niisugust kohalevedu teostav hankija kohustatud saajatelt välja vedama tagastatava taara, sealhulgas inventartaara ning klaasnõud. Hankija vabaneb sellest kohustusest neil juhtudel, kui taara kogumine on pandud erilistele taarat koguvatele organisatsioonidele.

¹ „Rahvatarbekaupade hangete põhimäärus“, p. 45.

² Kaubandusorganisatsioonide kaudu realiseeritava toodangu uue, kasutusel olnud ja remonditud puidust kast-taara ning pakendi ühtsete hulgihindade hinnakiri nr. 01-T (osad 1, 2 ja 3) kinnitati NSV Liidu Riikliku Plaani-
komitee poolt 31. oktoobril 1959 ja kehtestati alates 1. jaanuarist 1960.

Kaupade vedu raudteekonteinerites toimub taarata, esmases pakendis või kerges taaras. Mõningaid kaupu tuleb hankida taaras ka vedamise korral konteinerites, kui see on ette nähtud GOST-is või tehnilistes tingimustes. Kaupade hankelepinguis peab olema ühtlasi ette nähtud, missugustesse punktidesse võib kaupu vedada konteinerites ilma taarata, esmases pakendis ja kergemas taaras või peab kaupu saadetama standardiga kindlaksmääratud taaras, seoses nende edasisaatmisega.

Praktikas tekivad vaidlused selle kohta, kas vedaja või veose saatja peab vastutama kahjude eest, mis tekivad veose rikkumisest, sealhulgas ka selle märgumisest veo ajal tehniliselt mittekorras konteineris.

NSV Liidu raudteetranspordi veeoeskirjade ja -tariifide kogus nr. 69 30. juulist 1958 on ette nähtud:

«§ 6. Raudtee on kohustatud andma laadimiseks korras konteinerid.

Veose saatja on kohustatud enne veose konteinerisse laadimist konteineri üle vaatama ja kindlaks tegema selle kõlblikkuse antud veose veoks.

Niisuguste defektide avastamise korral konteineri juures, mis võivad avaldada mõju veose säilivusele veol, peab veose saatja võtma tarvitusele abinõud nende kõrvaldamiseks või keelduma niisuguse konteineri laadimisest. . .

§ 7. Raudtee võtab laaditud konteinerid veose saatjalt veoks vastu välise vaatluse põhjal.

Kui saatjad esitavad konteinerid, millede juures ilmnevad konteineri välised terviklikkuse rikkumise jäljed (auk või vigastused konteineri katuses, vooderduses, riivide rikked jms.), plommide puudumine või plommide vigastused, samuti ka konteinerist väljapudenemise või -nõrgumise jäljed, on raudteel õigus keelduda selliste konteinerite vastuvõtmisest veoks».

Seega on kehtivate eeskirjade kohaselt konteinerite tehnilise seisukorra kontrollimine pandud niihästi raudteele kui ka veose saatjale. Selle kohustuse rikkumine peab tooma kaasa süüdlase poole vastutuse.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt nr. OY-23 all 3. veebruaril 1960 kinnitatud ehitusmaterjalide ja sanitaartechniliste seadmete hanke eritingimuste p. 8 on ette nähtud, et turufondi hangitud tsement saadetakse paberist kottides, tsemendi hankimise korral samasse fondi aga Kaug-Põhja rajoonidesse — džuudist ümbristesse pandud paberist kottides.

Tsemendi saatmisel ülalmärgitud hanke eritingimuste rikku-

misega, s. o. ilma taarata (lahtiselt) on ostjatel (saajatel), tarbijate kooperasiiooni organisatsioonidel õigus:

sisse nõuda korda rikkunud hankijalt (valmistajalt-tehaselt) leppetrahvi 2% suuruses taarastamata tsemendi maksumusest ja peale nimetatud leppetrahvi tsemendi taarastamise kulud vastavalt tsemendi hulgihindade hinnakirjaie nr. 06-01 (taarastamise kulu 47 kop. tonni tsemendi eest ja taara maksumus kehtivates hulgihindades ühes juurdehindlusega 10% taara transpordi- ja varumiskulude katteks).

Tsemendi taarastamise kohta sihtjaamades (-sadamates) või saajate ladudes tuleb koostada vastav akt.

X. HANGITAVATE KAUPADE HIND JA ARVELDUSTE KORD

Lepingutes peavad olema näidatud kindlad hinnad hangitava-
le toodangule, mis täpselt vastavad kehtestatud korras kinnitatud
hindadele.¹

Kui hangitavate kaupade hinnad ei kuulu kinnitamisele, mää-
ratakse nad kindlaks lepingut sõlmivate poolte vahetul kokku-
leppel.

Hinnad võivad olla näidatud lepingu enda või sellele lisatud
spetsifikatsiooni tekstis. Kui hinnad määratakse kindlaks viitega
hinnakirjale, peab lepingus olema märgitud, kelle poolt ja millal
hinnakiri on kinnitatud ning selle number. Kui hinnad on kinni-
tatud vastava organi määrusega (liiduvabariigi, oblasti täitev-
komitee määrusega jne.), tuleb teha viide selle määruse numb-
rile ja kuupäevale. Neil juhtudel, kui nähakse ette mahahindlusi
hinnast või juurdehindlusi hinnale, märgitakse lepingus (või
spetsifikatsioonis), kelle poolt ja millal need on kinnitatud.

Tuleb silmas pidada, et kehtestatud korras kinnitatud hindu
rikkuvad lepingu tingimused on kehtetud. Neil juhtudel tuleb han-
gitud kaupade eest tasuta kinnitatud hindadega.

Hinnakirjades on üldreeglina ette nähtud see punkt, milleni

¹ Tööstustoodangu ja põllumajandussaaduste hindade ning veo- ja tee-
nuste tariifide kindlaksmääramise kord on kehtestatud NSV Liidu Ministrite
Nõukogu määrusega nr. 583 30. maist 1958 (NSV Liidu Ministrite Nõukogu
määruste ja korralduste kogu nr. 10, 1958, art. 85), nr. 1356 13. detsembrist
1958 (NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu nr. 20, 1958,
art. 155) ja nr. 1336 31. detsembrist 1960 (NSV Liidu Ministrite Nõukogu mää-
ruste ja korralduste kogu nr. 1, 1961, art. 3).

Tähtsamate rahvatarbekaupade hulgi- ja jaehinnad kinnitatakse NSV Liidu
Riikliku Plaanikomitee ning liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt.

Liiduvabariikide ministrite nõukogud võivad neile antud õiguste piires edasi
volitada üksikute rahvatarbe toidu- ja tööstuskaupade liikide hulgi- ning jaehin-
dade kinnitamise riiklikele plaanikomiteedele, vabariiklikele ministeeriumi-
dele (ametkondadele), ANSV-de ministrite nõukogudele, kraide, oblastite täi-
tevkomiteedele, ja erandina, üksikute kooperatiivsete ettevõtete poolt oma-
varutud toorainest, utiliist ja jäätmeist valmistatavate kaupade kohta — ko-
operatsiooni nõukogudele (liitudele).

kaupade transporteerimise kulud hankija on kohustatud võtma enda arvele (franko). Kui aga hinnakirjas või hindade kinnitamise määrukses frankohinda pole ette nähtud, peab lepingus olema kindlaks määratud, kas kauba kohaleveo kulud kuuluvad kauba hinna sisse ja kas need kantakse hankija (veose saatja) arvele.

Kui hind määratakse kindlaks franko sihtjaam (-sadam) või franko vagun — sihtjaam (laev — sihtsadam)¹, kantakse raudtee (veetranspordi) tariifikulud hankija arvele. Hinna puhul «franko — hankija ladu», «franko — saatejaam (-sadam)», «franko vagun — saatejaam (laev — saatesadam)» kantakse vastavad transpordikulud ostja arvele.

On kaupu, milledele kehtestatud hulgihinnad on kallimad jaehindadest. Selliste kaupade eest tasutakse jaehindades, maha arvatud mahahindlused kaubanduse hulgi- ning varumisorganisatsioonide ja jaekaubandusvõrgu transpordi- ning muudeks kuludeks.

Juhtub, et lepingu kehtivuse ajal muudetakse varem kinnitatud hindu. Neil juhtudel tasutakse kaupade eest kauba saatmise (väljastamise) momendil kehtinud hindades, kui vastava organi otsusega, millega hind muudeti, ei määrata muud uue hinna kehtestamise korda. Näiteks kehtis lepingu sõlmimise momendil, 15. jaanuaril, hind 1000 rubla tonn. Lepingu kehtivuse ajal alandati liiduvabariigi ministrite nõukogu korraldusega 15. märtsist hinda 950 rublale tonn. Selles korralduses ei ole öeldud, missugusest momendist alates uus hind kehtestatakse. Lepingujärgne hankija saatis järjekordse kaubapartii 14. märtsil. Sel juhul oli tal õigus näidata arves hinda, mis kehtis saatmise momendil, s. o. 1000 rbl. tonn, kuigi kaup saabus ostjale juba pärast uue hinna kehtestamist. Kui aga liiduvabariigi ministrite nõukogu korralduses oleks olnud ette nähtud, et alandatud hind kehtestatakse arvates 10. märtsist, oleks tulnud hankija poolt 14. märtsil teele saadetud kauba eest arveldust teostada uue hinna järgi.

Igasugusest hinna muutmisest on hankija kohustatud viivitamata teatama ostjale (maksjale).

Tavaliselt saadetakse kaubad transiidina, s. o. tootjalt vahetult jaekaubandusorganisatsioonile (ettevõttele). Mõned kaubad aga, eriti laia sortimendiga kaubad, mis nõuavad sortimendi täiendamist (riided, valmisriided, jalatsid, pudukaubad jm.), saadetakse valmistajate poolt hulgikaubandusorganisatsioonidele, kes omakorda saadavad kaubad edasi jaekaubandusettevõtetele.

¹ Sihtjaamadeks (sihtsadamateks) loetakse punktid, kus asuvad transpordidokumentides näidatud veose saajad.

Tarbijate kooperatsiooni süsteemis sorteeritakse kaupu kohalikuks tarbimiseks oblasti, krai, vabariiklike tarbijate kooperatiivide liitude ja Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu universaalbaasides, rajoonidevahelistes ning spetsialiseeritud baasides.

Kaupade hankimisel hinnaga «franko vagun sihtjaam (-sadam)» hulgikaubandusorganisatsioonidele (sealhulgas ülalnimetatud tarbijate kooperatiivide liitude baasidele), välja arvatud rajooniliitudele, on hankija kohustatud hüvitama ostjatele oma arvel kaupade jae-kaubandusorganisatsioonidele ja rajooniliitudele raudteel (veeteel) edasisaatmise kulud lisaks kaubanduslike mahahindlusele veel täiendava mahahindluse andmisega. Selle täiendava mahahindluse suurus, kui seda pole ette nähtud hinnakirjades või hanke eritingimustes, määratakse kindlaks ostja kokkuleppel hankijaga.

Kui täiendav mahahindlus kaupade edasisaatmiseks kehtestatakse poolte kokkuleppel, tuleb selle mahahindluse suurus kindlaks määrata vastavalt «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 50, lähtudes kaupade edasisaatmise kuludest raudteel (veeteel), mitte aga auto- või hobustranspordiga.

Kui aga tarbijate kooperatsiooni hulgi baas konkreetsete tingimuste tõttu saadab kaubad raudteel või veeteel saatmise asemel tegelikult auto- või hobustranspordiga (näiteks puudub raudtee- või veeteühendus baasi poolt teenindavate rajooni tarbijate kooperatiividega), jääb baasile õigus nõuda mahahindlust ulatuses, mis katab kaupade saatekulud raudteel või veeteel.¹

Tekstiil-, õmblus-, trikootoodete, sukkade-sokkide, karusnahatoodete, lambanahast kasukate, peakatete ja jalatsite hankimisel tarbijate kooperatsiooni hulgi baaside ladudesse (välja arvatud rajooniliidu baasid) liiduvabariikide kaubandusministeeriumide baasidega (hulgikaubanduse kontoritega) sõlmitud lepingute järgi on nimetatud täiendavate mahahindluste määrad kehtestatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt kinnitatud hanke eritingimustes nende kaupade kohta diferentseeritult vabariikide, kraide, oblastite järgi.

Rahvatarbekaupade hankimisel vabariikide, krai, oblasti ja tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide baaside ladudesse nende baasidega sõlmitud otselepingute järgi annavad tööstusettevõtted baasidele täiendavat mahahindlust nende poolt kantavate kulutuste katteks kaupade saatmisel jae-kaubandusorganisatsioonidele järgmisel määral (protsentides jaehinnast):

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži peaarbiteri kiri nr. II-94 26. juulist 1960.

majapidamisseep	0,5
mahorka, kondiitritooted ja tee	0,4
õmblustooted, kangaskaubad, niidid, pearätid, trikootooted, sukad ja sokid, kummi- ja nahk- jalatsid	0,3

Tööstusettevõtted on kohustatud esitama eelnimetatud tarbijate kooperatiivi organisatsioonidele otselepingute järgi saadatud kaupadele arved riiklikes jaehindades ühes kehtestatud kaubandusliku mahahindlusega, kuid vabariiklike, krai, oblasti tarbijate kooperatiivide liitude hulgibaasidesse kohaleveo korral ühes täiendava mahahindlusega.¹

Vastavalt NSV Liidu Rahandusministeeriumi üldjuhendile käibemaksu kohta nr. 250 20. juulist 1960 maksavad riiklikud tööstusettevõtted käibemaksu nende poolt toodetud kaupadelt, mis nende poolt väljastatakse kehtestatud korras jaehindadega, maha arvatud kaubanduslikud mahahindlused, teatavatel juhtudel aga ka turustuse mahahindlused, või väljastatakse tööstuse hulgihindadega (ühes käibemaksuga).

Seoses sellega peavad tööstusettevõtted maksma kehtestatud korras käibemaksu nende poolt otselepingute alusel tarbijate kooperatiivide rajooniliitudele ja tarbijate kooperatiivide liitude baasidele saadetavatelt kaupadelt (Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu Finantsmajandusvalitsuse kiri nr. ФУ-22 24. jaanuarist 1961).

Kui kaupu saadetakse Kaug-Põhja rajoonidesse, kaugettesse rajoonidesse ja muudesse ennetähtaegse sisseveo rajoonidesse kauba hinnaga «franko vagun — sihtjaam (-sadam)», hüvitavad hankijad ostjatele (saajatele) veoraha (tariifi) ja kulud, mis on seotud veoste ümberlaadimisega raudteelt veetranspordivahenditele vastavalt NSV Liidu valitsuse määruste ja korraldustega ning hanke eritingimustega kehtestatud korrale ja määradele. Seejuures on hankija kohustatud tasuma ostjale kauba saatekulud, sealhulgas ülalnimetatud, ka neil juhtudel, kui ostja sai nimetatud rajoonidele määratud kaubad hankija laos ja saatis need vahetult sihtkohta.

Arvelduste vorm kaupade eest tasumisel määratakse kindlaks lepinguga, olenevalt hangitavate kaupade iseloomust, kaupade üleandmise-vastuvõtu viisist ja kohast ning muudest lepinguliste kohustuste täitmise tingimustest, vastavalt NSV Liidu valitsuse, NSV Liidu Rahandusministeeriumi ja NSV Liidu Riigipanga

¹ Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatus määrus nr. 261 9. oktoobrist 1959. Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu juhatus määruste kogu nr. 10, 1959, lk. 2.

määrustele ning korraldustele, samuti ka hanke eritingimustega kehtestatud korrale.

Reeglipäraselt teostatakse arveldusi kaupade eest vahetult kaupade saatjate ja saajate vahel. «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega» on kehtestatud, et eelistatumaks arvelduste vormiks kaupade eest tasumisel on arveldused hankija maksenõuete aktsepti korras.

Arvelduste aktseptivormi sisu seisab selles, et hankija esitab maksenõuded ja annab need inkassoks teda teenindavale Riigipanga asutusele (osakonnale, kontorile). Maksja nõusolekul tasutakse maksenõuded tema arveldusarvelt, jooksvalt või eelarveliselt arvelt pangas.

Kui maksja ei teata teda teenindavale Riigipanga asutusele saabunud maksenõude aktseptist täielikust või osalisest keeldumisest 3 päeva jooksul pärast maksenõude saamist selle pangasutuse poolt,¹ loetakse maksenõue aktsepteerituks, s. o. tasumisele võetuks (nn. «eelaktsept»). Nimetatud tähtaja möödumisel pank ei võta vastu aktseptist keeldumist.² Aktseptivormi rakendatakse üldreeglina arvelduste puhul summas vähemalt 25 rubla.³

Maksjal on õigus täielikult keelduda maksenõude aktsepteerimisest järgmistel juhtudel:

a) maksenõuete esitamisel tellimata kaupadele, s. o. juhul, kui saadetakse kaupu, millede hankimine ei olnud eite nähtud lepingus või ostja tellimuses;

b) kaupade saatmisel ebaõigel aadressil. Näiteks saadeti kaup mitte sellel aadressil, mis oli näidatud ostja müügikorralduses;

c) kaupade ennetähtaegsel saatmisel ostja (saaja) nõusolekuta. «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 21 järgi on hankijal õigus saata kaupu enne tähtaega ainult kokkuleppel ostjaga;

d) dokumentaalselt tuvastatud kõigi kaupade mittekvaliteetuse või mittekomplektsuse korral või kauba kvaliteedi mittevastavuse korral standardi ning tehniliste tingimuste nõuetele — enne aktsepteerimise tähtaja möödumist. Kaupade mittekvaliteetust või mittekomplektsust tuvastavaks dokumendiks on akt, mis

¹ Kohalike arvelduste puhul tuleb aktseptist keeldumisest teatada Riigipanga asutusele kahe päeva jooksul.

² Maksjale, kes asub väljaspool teda teenindava pangasutuse asukohta, võidakse Riigipanga asutuse juhataja loal pikendada aktsepteerimise tähtaega üle kolme päeva, võttes arvesse maksja ja panga vahelise side olukorda.

³ NSV Liidu Riigipanga juhend nr. 2 28. maist 1960 „Aktseptita arveldustest ja arveldustega seotud operatsioonide krediteerimisest“. Juhend on kohustuslik tarbijate kooperatsiooni organisatsioonidele ja ettevõtetele.

on koostatud vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt 27. mail 1959 kinnitatud juhendile rahvatarbekaupade kvaliteedilise vastuvõtu korra kohta. Sellisele aktile rajatud aktseptist keeldumist võib pank vastu võtta, kui akt oli koostatud maksenõude aktseptist keeldumiseks ettenähtud tähtaja jooksul;

e) kehtestatud korras kinnitatud või kooskõlastatud hinna puudumisel, s. o. juhul, kui kauba hind ei olnud kinnitatud kehtestatud korras või kindlaks määratud hankija kokkuleppes ostjaga;

f) hankija poolt maksenõude esitamisel varem tasutud kaupadele;

g) kaubata faktuurarvete esitamisel hankija poolt, s. o. arvete esitamisel faktiliselt mittekohalikule saajale saatmata või kohalikule saajale üleandmata kaupadele;

h) kaupade ümberadresseerimisel hankija poolt teel oleku ajal, s. o. neil juhtudel, kui ostja poolt näidatud aadressil teel olev veos adresseeriti hankija poolt ümber ostja nõusolekuta.

Maksjal on õigus osaliselt keelduda maksenõude aktsepteerimisest järgmistel juhtudel:

a) kehtestatud kauba ja taara hindade ületamisel arvetes. Sel juhul on maksjal õigus keelduda aktseptist summa ulatuses, mille moodustab vahe kehtestatud hindades arvutatud kauba või taara maksumuse ja hankija arves näidatud ebaõigete hindade vahel;

b) koos tellitud kaupadega tellimata kaupade saamisel ja kaupade saamisel tellimust ületavas koguses;

c) aritmeetilise vea avastamisel maksenõudes või arves;

d) dokumentaalselt tuvastatud osa kaupade mittekvaliteetuse või mittekomplektsuse korral, samuti ka kaupade madalama sordilisuse korral, võrreldes arves näidatud sordiga — enne aktsepteerimise tähtaja möödumist. Neil juhtudel on maksenõude aktseptist osalise keeldumise aluseks kas kaupade kvaliteedilise vastuvõtu kohta koostatud akt või faktuurarvete vastavad andmed;

e) maksenõude esitamisel varem osaliselt tasutud kaupade kohta;

f) kui maksenõudesse on võetud saadetud ja üleantud kaupade kõrval ka tegelikult ostjale saatmata ja üleandmata kaupade maksumus.

Ülaltoodud juhtude loetelu, mille puhul maksjal on õigus keelduda maksenõude aktsepteerimisest, pole lõplik. Maksjal on õigus keelduda maksenõude aktsepteerimisest täielikult või osaliselt ka muil. NSV Liidu Riigipanga juhendites, hanketingimustes või lepingus ettenähtud juhtudel.

Aktseptist keeldumise korral on maksja kohustatud teatama pangale keeldumise motiivid ühes viitega seadusele, valituse määrusele või korraldusele, hanke eritingimustele või hankija poolt rikutud lepingu punktile, mis annab õiguse aktseptist keeldumiseks. Viide ainult lepingu punktile, näitamata hankija poolt toimepandud rikkumise iseloomu ennast ei või olla aluseks aktseptist keeldumise vastuvõtmiseks panga poolt.

Pank ei võta vastu aktseptist keeldumist, kui maksja toob motiivina vahendite puudumise jne.

Sageli kaupade ostja pole maksja. Näiteks saadetakse kaup oblasti tarbijate kooperatiivide liidu, lepingujärgse ostja, müügi-korralduse põhjal rajooniliidule, kes lepingus osalepinglasena ei esine. Tarbijate kooperatiivide rajooniliidud tasuvad vahetult neile saadetud kaupade eest. Maksja keeldumisel arve tasumisest või tasumisega üle 30 päeva viivituse korral on hankijal õigus esitada arve ostjale, kelle jaotuskava järgi kaup saadeti; sel juhul peab hankija esitama ostjale tõendid maksja poolt arve tasumata jätmise ja esialgse arve tagasikutsumise kohta maksja asukohajärgsest pangast. Ostja on kohustatud tasuma maksja poolt tasumata arve, viivise tasumisega viivitamise eest, aktsepteerimisest alusega keeldumise juhtudel aga ka leppetrahvi maksenõude aktsepteerimisest keeldumise eest.

Kui maksja viivitab arve tasumisega üle 15 päeva (arvelduste aktseptivormi puhul), on hankijal õigus kuni võlgnevuse tasumiseni korratut mittekohalikku maksjat üle viia arvelduste akreditiivi vormile, kohalikku aga — kaupade ettemaksule.¹

Akreditiiv on üks mittekohalike arvelduste vorme ja kujutab endast ostjat teenindava pangaasutuse käsku hankijat teenindavale pangaasutusele tasuda hankija faktuurarve saadetud kaupade kohta ostja (maksja) akreditiivi avamise avalduses ettenähtud tingimustel. Maksja avalduses peab olema märgitud: hankija nimetus, akreditiivi järgi tasumisele kuuluva kauba üldnimetus, akreditiivi summa, selle tähtaeg ja hankija faktuurarve tasumise kord, kas maksja aktseptiga või ilma.

Hankija on kohustatud teatama lepingujärgsele ostjale maksja üleviimisest arvelduste akreditiivi vormile. Maksja on kohustatud 5 päeva jooksul pärast hankija nõude saamist avama akreditiivi tähtajaga kuni 25 päeva, kui NSV Liidu Riigipanga eeskirjadega pole kehtestatud muud tähtaega.

¹ Neil juhtudel pole „Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses“ ette nähtud hankija poolt korratult maksjale kaupade saatmise vähendamist või lõpetamist (vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraazi kiri J-1-2 14. jaanuarist 1961).

Tähtaja, milleks akreditiiv tuleb avada, samuti ka täpsed panga rekvisiidid näitab hankija oma nõudes akreditiivi avamise kohta. Kui maksja pangale esitatud avalduses akreditiivi avamise kohta eksib või ei näita täielikult kõiki vajalikke rekvisiite, vaadeldakse seda kui akreditiivi avamata jätmist.

Pank kontrollib enne akreditiivi järgi raha väljamaksmist, kas faktuurarve on esitatud maksja poolt tellitud kaubale, kas kaup on ära saadetud ja kas faktuurarvele on lisatud nõutavad dokumendid.

NSV Liidu Riigipangal ja tema asutustel on õigus üle viia üksikuid organisatsioone ning ettevõtteid krediteerimise ja arvelduste erirežiimile, muuhulgas eesmärgil tõsta panga kontrolli kaubaliste ja materiaalsete väärtuste, üleplaaniliste varude seisukorra ja nende õigeaegse realiseerimise üle.

Arvelduste erirežiimi korral võivad Riigipanga asutused kehtestada mittekohalike hangete puhul arvelduste akreditiivi vormi hankijatega, kohalike hangete puhul aga — arveldused limiteeritud tšekiraamatu tšekkidega ja panga poolt aktsepteeritud maksekorraldustega.

Limiteeritud tšekiraamatud antakse arveldusarvet omavale maksjale välja Riigipanga asutuse poolt. Iga tšekiraamatu limit määratakse kindlaks lähtudes vahendite tarvidusest arveldusteks üksikute, selles näidatud hankijatega või igasuguste hankijatega. Raamatu limiidi summa ei või olla alla 100 rubla. Raamatu kehtivuse tähtaeg on piiratud kuue kuuga.

Arvelduste sisu panga poolt aktsepteeritud maksekorraldustega seisneb selles, et maksja esitab maksekorralduse kauba eest tasumiseks hankija arve järgi, Riigipanga asutus aga, kellele see maksekorraldus esitati, kinnitab, et see on võetud vastu tasumiseks. Pank aktsepteerib maksekorralduse, kui maksja arvel on küllaldaselt vahendeid.

Saanud panga teate selle kohta, et ostja (maksja) viiakse üle arvelduste erirežiimile, ei tohi hankija saata (väljastada) kaupu ilma akreditiivita, limiteeritud tšekiraamatu tšekita või panga poolt aktsepteeritud maksekorralduseta.

Sel juhul kaupade saatmine hankija poolt ilma akreditiivita, limiteeritud tšekiraamatu tšekita või panga poolt aktsepteeritud maksekorralduseta nõrgestab Riigipanga kontrolli efektiivsust kaupade sisseveo ja realiseerimise üle kaubandusvõrgus. Peale selle võib hankija seejuures kaotada võimaluse ostjalt (maksjalt) sisse nõuda saadetud kaupade maksumuse.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega nr. 851 8. augustist 1960 on ette nähtud, et NSV Liidu Riigipanga asutused rakendavad krediidi-alaseid abinõusid 60

päeva pärast seda, kui nad on hoiatanud kaubandusorganisatsioone, selleks et mainitud tähtaja jooksul rakendataks abinõud hankeplaani muutmiseks või üleliigsete, elanikkonna poolt mitte-nõutavate kaupade realiseerimiseks.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kohaselt (instruktiivsed kirjad nr. И-1-21 16. maist 1956, nr. И-1-20 1. aprillist 1958 ja nr. И-1-40 20. juulist 1960) ei tohi riikliku ja ametkondliku arbitraaži organid võtta arutamiseks hankijate hagisid ostjate (maksjate) vastu toodangu (kaupade) eest tasumise asjus, mis on rajatud pangaasutuse poolt selletõttu vastuvõtmata jäänud arveldusdokumentidele, et hankija, vaatamata panga hoiatusele akreditiivi puudumise kohta, saatis välja toodangu.

Kui maksja ülaltoodud juhul ei esita akreditiivi (ei esita limiteeritud tšekiraamatu tšekki või panga poolt aktsepteeritud maksekorraldust), on hankijal õigus nõuda ostjalt leppetrahvi tasumist 2% ulatuses. Ühtlasi on hankija kohustatud tarvitusele võtma abinõud jaotuskavade saamiseks ostjalt või tema kõrgemalseisvalt organisatsioonilt kaupade saatmiseks (väljastamiseks) teistele saajatele.

XI. VARALINE VASTUTUS LEPINGULISTE KOHUSTUSTE RIKKUMISE EEST

Ülalpool mainisime, et kaupade hankekohustuse rikkumise eest on kehtestatud lepingu sõlminud ettevõtete ja organisatsioonide varaline vastutus. Varaline vastutus (sanktsioonid) on kehtestatud leppetrahvi, viivise ja trahvi maksmise ning kahjude tasumise näol.

Sanktsioonide rakendamise eesmärgiks on tugevdada lepingulisi sidemeid ja eeskätt lepingulist distsipliini, mõjutades korratuid hankijaid või ostjaid isemajandamise (kontroll rublaga) abil.

Leppetrahv määratakse ühekordse makse näol protsentides täitmata jäänud kohustuse summast (näiteks 2% hankimata kauba maksumusest). Trahv võidakse kehtestada niihästi protsentides kui ka teatud rahasummama (näiteks jaotuskava tähtajaks esitamata jätmise eest — trahv 10 rubla iga viivitatud päeva eest, kuid mitte üle 100 rubla). Viivis, s. o. kasvav sanktsioon, mis arvatakse viivituse eest kohustuse täitmisel (näiteks viivis 0,01% suuruses iga viivitatud päeva eest arve tasumisel).

Sanktsioone võidakse rakendada ainult neil juhtudel, kui need on seadusega ette nähtud või kehtestatud lepinguga.

Kohustused, millede rikkumise või täitmata jätmise eest rakendatakse varalisi sanktsioone, on kindlaks määratud «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega». Põhimääruses on toodud ka nimetatud sanktsioonide suurused. Kui aga lepingut poolte vahel sõlmitud ei ole või kui kaupade hange pole vormistatud tellimusega, ei saa rakendada põhimääruses ettenähtud sanktsioone. Erandid sellest eeskirjast on lubatud ainult siis, kui kaubad hangitakse seaduslikus korras ilma lepinguta või tellimusega, s. o. lepingute sõlmimiseks ja tellimuste esitamiseks kehtestatud ajavahemiku lõpuni, samuti ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja liiduvabariikide ministrite nõukogude määruste ning korraldustega ettenähtud juhtudel.¹ Peale selle võib hankijalt

¹ „Rahvatarbekaupade hangete põhimäärus“, p. 6.

või kauba valmistajalt mittekvaliteetse kauba hankimise eest sisse nõuda trahvi ka sel juhul, kui kaup hangiti lepinguta; sealjuures nõutakse kehtestatud trahv sisse hankijalt (valmistajalt) üleliidulise eelarve tuludesse.¹

A. Korratute hankijate vastu rakendatavad sanktsioonid

Viivituse eest rahvatarbekaupade hankimisel, samuti vaeghanke eest lepingus (tellimuses) ettenähtud ühekuulistel tähtaegadel maksab hankija ostjale leppetrahvi 2% hankimata jäänud kaupade maksumusest.

Selles ulatuses võib leppetrahvi sisse nõuda juhul, kui võrreldes lepingus ettenähtud kogusega, hankija süü läbi tekkis kuu lõpuks kaupade vaeghange (näiteks aprilli lõpuks oli hangitud kaupu 100 000 rbl. eest vähem lepingus näidatud kogusest); leppetrahvi nõutakse sisse ka neil juhtudel, kui hange täideti koguseliselt, kuid viivitusega (näiteks kauba hankenorm aprillis täideti ainult 90%, ülejäänud 10% lepingulisest kogusest hangiti maikuus).

Toidukaupade osas võidakse leppetrahvi sisse nõuda ka kuusiseste hanketähtaegade eest, kuid ainult üks kord iga kuusisese tähtaja eest.

Suhkru vaeghanke eest nõutakse leppetrahvi sisse 0,5% suuruses hankimata jäänud suhkru maksumusest.²

«Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega» (p. 23) on kehtestatud, et kvartali (kuu) piires ühel eritähtajal hankimata jäänud kaubad kuuluvad hankimisele hiljemalt sama kvartali (kuu) järgmisel eritähtajal, sealjuures hankimata jäänud kaupade kogus liidetakse järgmisel eritähtajal hankimisele kuuluva kaupade kogusega. Nii tuleb veebruaris hankimata jäänud kaubad hankida märtsis, mille tõttu selles kuus kaupade hanke maht koosneb lepingu järgi märtsis hankimisele kuuluvast kogusest pluss veebruaris hankimata jäänud kogus. Kaupade vaeghanke (ja hankimisega viivituse) eest, mis tekkis märtsis, rakendatakse sanktsioone lähtudes summeeritud kohustusest (jooksva perioodi hankenorm pluss eelmise perioodi vaeghange).

Toidukaupade järephanke täitmata jätmise eest kuusisestel tähtaegadel aga leppetrahvi sisse ei nõuta. Teiste sõnadega: kui lepingus on ette nähtud toidukaupade kuunormi hankimine

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhend nr. 70, 24. novembrist 1952.

² Samas suuruses leppetrahv nõutakse sisse ka lepingus ettenähtud suhkru sortimendi muutmise eest.

igas dekaadis võrdsete osadena, võib sisse nõuda leppetrahvi 10 päeva (dekaadi) jooksul hankimisele kuuluva kauba koguse vaeghanke eest, kuid hankimata jäänud kogust ei võeta arvesse (ei summeerita) sanktsioonide sissenõudmisel järgmise dekaadi eest.

Selgitame arvutusega, kuidas toimub leppetrahvi sissenõudmine summeeritud kohustuste järgi (summad rublades):

Hanke eritähajad	Kuulus hankimisele	Tegelikult hangiti	Jäi hankimata	Sissenõutava leppetrahvi summa
jaanuar	50 000	40 000	10 000	200
veebruari	60 000 (50 000 pluss 10 000 — jaanuari vaeghange)	50 000	10 000	200
märts	70 000 (60 000 pluss 10 000 — veebruari vaeghange)	65 000	5 000	100

«Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» on ette nähtud, et hankija vastutab kaupade vaeghanke eest kehtestatud korras kinnitatud veduste plaani piires.

Sellest järgneb, et kui kaupade vaeghanke tingis raudtee poolt vagunite andmata jäämine, on hankijal vastavalt NSV Liidu Raudteede määrustiku § 180 õigus sisse nõuda trahvi raudteevalitsuselt, kuid see ei vabasta teda sanktsioonide maksmisest ostjale.

Lepingu (tellimuse) täitmine on kohustuslik hankijale mitte ainult hankimisele kuuluvate kaupade koguse (mahu), vaid ka (ja see on väga tähtis) nende sortimendi osas.

Kui lepingus on ette nähtud kaupade hankimine kindlas sortimendis, on ostjal õigus sisse nõuda leppetrahvi 2% hankimata jäänud kaupade kogumaksumusest või hankimata jäänud kaupade maksumusest üksikute, lepingu üksikasjalikus sortimendis kehtestatud nimetuste (gruppide, artiklite, pakendi suuruse jms.) järgi. Seejuures rakendatakse sanktsioone hankija vastu kaupade vaeghanke eest üksikute nimetuste osas ka neil juhtudel, kui lepingus ettenähtud tähtjaks hange on summali-selt täidetud.

Sanktsioone ei rakendata liigselt saadetud kaupade eest

(nende maksumuse järgi) sortimendi üksikute positsioonide osas. Näiteks lepingus oli ette nähtud kellade hankimine: «Pobeda» — 100 000 rubla, «Start» — 200 000 rubla eest. Kelli «Start» hangiti 250 000 rubla eest, kelli «Pobeda» aga 50 000 rubla eest. Ostjal on õigus sisse nõuda leppetrahvi ainult hankimata jäänud kellade «Pobeda» koguse (s. o. 50 000 rubla) eest; liigselt hangitud kellade «Start» maksumuselt aga leppetrahvi sisse nõuda ei saa, kuid üle tellitud koguse hangitud kellade «Start» maksumuse tasumisest on ostjal õigus keelduda.

Peale leppetrahvi 2%, mis nõutakse sisse sortimendi rikkumise eest, on hankija kohustatud maksma ostjale trahvi kooskõlastatud spetsifikatsioonile suurutelt, kasvudelt, tegumoodidelt, mudelitelt, värvuselt ja mustritelt mittevastavate kaupade hankimise eest 0,5% sortimendi nende positsioonide järgi hankimata jäänud kaupade maksumusest.

Nii näiteks hankija hankis täielikult lepingus ettenähtud kauba (jalatsite) koguse, kuid rikkus sortimenti üksikute nimetuste ja suuruste ning tegumoodide osas. Ostjal on sel juhul õigus sisse nõuda leppetrahvi 2% lepinguga kehtestatud sortimendi üksikute nimetuste (näit. saabaste) vaeghanke maksumusest ja peale selle trahvi 0,5% saabaste maksumusest, millede hankimisel ei peetud kinni spetsifikatsioonis näidatud suurutest.

Tuleb aga arvestada, et elanikkonna poolt nõutavamate kõrgema sordi (välja arvatud tubakatooted) või paremas sortimendis kaupade hankimist üle lepingus ettenähtud koguse ühe kaubagrupi piires ei loeta sortimendi rikkumiseks.

Nii näiteks, kui lepingus ettenähtud musta ebemetee II sordi asemel tegelikult hangitakse sama teed, kuid I sorti või I sordi asemel — kõrgemat sorti, puudub ostjal alus sanktsioonide rakendamiseks hankija vastu sortimendi rikkumise eest.

Eespool nimetasime, et rahvatarbekaupade hankimine teistesse liiduvabariikidesse ja üleliidulisteks vajadusteks toimub esmajärjekorras, olenemata vastavate kaupade tootmisplaanide täitmisest. Hankijate selle kohustuse täitmise tagavad kõrgendatud sanktsioonid. Kaupade hankimisega viivitamise või vaeghanke eest teistesse liiduvabariikidesse või üleliidulisteks vajadusteks, samuti ka hankimisel Kaug-Põhja rajoonidesse, kaugrajoonidesse ja teistesse ennetähtaegse sisseveo rajoonidesse nõutakse leppetrahvi sisse poolteisekordses suuruses (3%).

Seda kõrgendatud sanktsiooni võib ostja rakendada hankijahulgikaubandusorganisatsiooni, turustus- või varustusorganisatsiooni vastu ka sel juhul, kui kaupade hankimisega viivitamine või vaeghange teise liiduvabariiki toimus hankija lepingupoole, s. o. kaupu tootva ettevõtte süü läbi. Seejuures vastutab valmis-

taja-ettevõtte varaliselt oma ostja — hulgikaubandusorganisatsiooni, turustus- või varustusorganisatsiooni ees samal kõrgendatud määral, olenemata sellest, kas viimane asub valmistaja-ettevõttega ühes liiduvabariigis või teises liiduvabariigis.

Nii näiteks nõudis Kirovi Oblasti Tarbijate Kooperatiivide Liidu Rajoonidevaheline Baas sisse Ukraina NSV-s asuvalt hankijalt-turustusorganisatsioonilt kõrgendatud leppetrahvi kaupade vaeghanke eest, mille põhjustas tööstusettevõtte, kes oli lepingulises vahekorras selle turustusorganisatsiooniga. Tööstusettevõtte asub samuti Ukraina NSV-s; sellest olenemata on aga turustusorganisatsioonil õigus sisse nõuda tööstusettevõtetelt kõrgendatud leppetrahvi.

Viivituse, vaeghanke ja kaupade sortimendi rikkumise eest nõutakse leppetrahvi hankijalt sisse kas kogu hanke eest tervikuna või eraldi iga sihituse või kaupade saaja järgi. See tähendab, et ostjal on õigus oma äranägemisel kasutada korratu hankija vastu sanktsioone:

a) lepingus (tellimuses) ettenähtud kaupade hankekohustuste rikkumise eest tervikuna, olenemata nende sihitusest või saajatest. Näiteks on lepingus ette nähtud kaupade hankimine mitme sihitusega (turufondi ja mitteturufondi) ja paljudele saajatele ostja jaotuskava järgi. Ostjal on õigus summeerida lepingu kehtivuse teatud ajavahemiku (kuu, kvartali) jooksul tekkinud kaupade vaeghanked nende sihituse ja saajate järgi ning sisse nõuda hankijalt leppetrahvi lähtudes kõigi hankimata jäänud kaupade maksumuse kogusummast;

b) lepingus (tellimuses) ettenähtud hankekohustuse rikkumise eest eraldi iga sihituse järgi. Nii näiteks, kui hankija ei täitnud kaupade hanget Kaug-Põhja rajoonidesse, on ostjal õigus, jättes summeerimata hanke täitmise lepingu järgi tervikuna, sisse nõuda leppetrahvi kaupade vaeghanke eest neisse rajoonidesse, vaatamata sellele, et ülejäänud rajoonidesse hangiti kaup täielikult ja õigeaegselt;

c) lepingus (tellimuses) ettenähtud hankekohustuse rikkumise eest eraldi iga saaja järgi; s. t. ostja, kelle jaotuskava järgi kaup saadetakse, on õigustatud sisse nõudma leppetrahvi hanke täitmise tulemuste järgi eraldi iga kaubasaaja osas, olenemata hankimisest teistele saajatele.

Vajaliku kvaliteediga, komplektsete ja markeeritud kaupade hankimisel on suur tähtsus elanikkonna nõudmise rahuldamisel. «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» ettenähtud sanktsioonide eesmärgiks on vältida kõlbmatute kaupade hankimise võimalust, kehtestada range kontroll rublaga kaupade riiklike standardite ja tehniliste tingimuste täitmise üle.

Mittekvaliteetseteks tunnistatakse sellised kaubad, mis ei vasta kaupade kvaliteeti kindlaksmääravatele riiklikele standarditele, tehnilistele tingimustele, retseptuuridele või näidistele (etaloonidele).

Mittekvaliteetsete rahvatarbekaupade hankimine põhjustab alljärgnevat tagajärgi:

Ostja (saaja) on kohustatud keelduma kaupade vastuvõtmisest ja tasumisest, sisse nõudma valmistajalt (hankijalt) trahvi 20% väljapraagitud kaupade maksumusest; oli aga kaupade eest varem (s. o. enne nende saamist) tasutud — nõudma tasutud summade tagastamist;

hankija (valmistaja) on kohustatud väljapraagitud kaubad saajalt (ostjalt) vastu võtma, tagastama nende eest saadud summad ja maksma ülalmärgitud suuruses trahvi.

Tuleb arvestada, et neil juhtudel, kui riiklike kvaliteediinspeksioonide poolt on keelatud hankida kaupu nende mittekvaliteetsuse tõttu, ei vabane hankija vastutusest vaeghanke eest. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž seletas kirjas 18. veebruarist 1960 järgmist «... see asjaolu, et hankija laskis välja mittekvaliteetset toodangut, ei vabasta teda vastutusest kaupade vaeghanke eest lepingute järgi».¹

Sageli on hangitud kaubad kvaliteetsed, kuid madalamat sorti, kui on näidatud kauba kvaliteeti tõendavas dokumendis või markeeringus (näiteks hangiti I sordi asemel II või III sordi kaup). Neil juhtudel on kaupade saajal (ostjal) õigus:

keelduda kaupade eest tasumisest ja vastuvõtmisest; on aga kauba eest juba tasutud, siis nõuda tasutud summade tagastamist või võtta kaup vastu ja tasuda, kuid hinnakirjas vastava sordi jaoks kehtestatud hinnaga;

sisse nõuda valmistajalt (hankijalt) trahvi 150% suuruses summast, mille võrra kaup alla hinnati, kuid mitte üle 20% selle kauba maksumusest enne allahindlust. Näiteks moodustas kauba maksumus enne allahindlust 1000 rbl., pärast allahindlust aga 600 rbl. Ostjal on õigus sisse nõuda trahvi 400 rublalt, mis moodustab allahindluse summa, kuid mitte üle 200 rubla.²

Lepingus võib olla ette nähtud nii I kui ka II sordi kaupade hankimine, näiteks I sordi kaupu 85%, II sordi kaupu aga 15% hankekogusest. Kui mingi kuu jooksul hangitakse II sordi kaupu

¹ Ajakiri «Социалистическая законность» nr. 6, 1960, lk. 91.

² Selle trahvi sissenõudmisel ei nõuta sisse „Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse“ p. 66 ettenähtud trahvi kaupade ebaõige markeerimise eest (vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži kiri nr. II-1-36 30. juunist 1960).

lepingus ettenähtust suuremas koguses (s. o. üle 15%), maksab hankija ostjale trahvi 2% madalama sordilisusega liigselt hantitud kaupade maksumusest.

Pole välditud võimalus, et mõningaid kaupade puudusi võidakse kõrvaldada nende saamise kohal neid valmistajale (hankijale) tagastamata. Kui ostja nõustub selliseid kaupu vastu võtma, maksab valmistaja (hankija) trahvi 1% suuruses nende maksumusest; peale selle on ta kohustatud võtma oma arvele puuduste kõrvaldamise kulud.

Mittekomplektsete kaupade hankimise korral on saaja (ostja) kohustatud:

nõudma kaupade täielikku komplekteerimist või mittekompлектsete kaupade asendamist komplektsetega, nõudmise täitmiseni aga keelduda tasumisest; on aga kaubad juba tasutud — nõudma tasutud summade tagastamist. Tähtaeg, mille jooksul peab toimuma kaupade täielik komplekteerimine (või nende asendamine komplektsetega), kehtestatakse lepingu sõlminud poolte kokkuleppel;

sisse nõudma valmistajalt (hankijalt) trahvi 20% suuruses mittekompлектsete kaupade maksumusest, kaasa arvatud puuduvate osade maksumus.

Ostjal on õigus tagastada mittekompлектsed kaubad valmistajale (hankijale), kui neid poolte vahel kooskõlastatud tähtajaks ei komplekteerita täielikult.

Tuleb silmas pidada, et saaja (ostja) poolt vastuvõtmata jäänud mittekvaliteetseid ja mittekompлектseid kaupu ei arvestata lepinguliste kohustuste täitmiseks. Ostjal on õigus keelduda selliste kaupade asendamisest. Kui aga ostja ei keeldunud nende asendamisest, on hankija kohustatud hankima kõlbmatute kaupade asemel kvaliteetsed ning kompлектsed kaubad järjekordsel hanke eritähajal.

Kaupade hankimisel kohases taaras on suur tähtsus kaupade säilitamisel. Kaupade hankimise eest ilma taara või pakendita, mittekohases taaras või pakendis maksab valmistaja (hankija) trahvi 2% suuruses nende kaupade maksumusest. Kui kaubad kuuluvad edasisaatmisele või hoidmisele, on ostjal õigus peale trahvi sissenõudmise, kaupu taarastada ja pakkida oma vahenditega, kuid valmistaja (hankija) arvel, või nõuda kaupade pakkimist (taarastamist), kui valmistaja (hankija) asub ostjaga samas asustatud punktis.

Ülalmainitud trahvi ei nõuta sisse kaupade hankimisel puittaaras, mis ehkki ei vasta standarditele või tehnilistele tingimustele, tagab siiski kaupade säilivuse ja kvaliteedi. See eeskiri ei laiene aga kaupade hangetele Kaug-Põhja rajoonidesse, kaug-

rajoonidesse ja teistesse ennetähtaegse sisseveo rajoonidesse ning riiklikku reservi.

Markeerimata või ebaõigesti markeeritud kaupade hankimine, samuti ka kaupade hankimine standardsest kaalust kõrvalekaldumisega tingib trahvi maksmise valmistaja (hankija) poolt 3% suuruses niisuguste kaupade maksumusest. Kaupade hankimise eest markeerimata või ebaõigesti markeeritud taaras maksab valmistaja (hankija) saajale (ostjale) trahvi 25% suuruses selle taara maksumusest.

Sanktsioonide suuruse kindlaksmääramisel taara (kottide) markeerimata jätmise või ebaõige markeerimise eest tuleb juhinduda «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 66. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži selgituse kohaselt 14. jaanuarist 1961 (kiri nr. И-1-2) on 16. detsembril 1950 kinnitatud «Juhendi teraviljasaaduste, suhkru ja põllumajanduskultuuride seemnete riidest kottide kasutamise korrast» p. 16 kaotanud kehtivuse, kui vastuolus olev «Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega».

Tuleb arvestada, et trahvi sissenõudmisel mittekvaliteetsete kaupade hankimise eest ei nõuta samal ajal trahvi kaupade ja taara mittekomplektsuse, markeeringu puudumise või ebaõige markeeringu eest; samuti ei nõuta trahvi samade kaupade hankimise eest mittekohases taaras ja pakendis või standardsest kaalust kõrvalekaldumistega:

Ilma sertifikaadita või lepingus ettenähtud kaupade kvaliteeti tõendavate dokumentideta hankimise iga üksikjuhu eest maksab valmistaja (hankija) trahvi 10 rubla.

Arvelduste akreditiivivormi puhul hangitud kaupade eest tasumisel maksab hankija akreditiivi kasutamata jätmise eest akreditiivi kehtivuse tähtaja jooksul maksjale (ostjale) trahvi 2% kasutamata summast; seejuures taastub viivitamatult arvelduste aktseptivorm, välja arvatud juhtumid, kui arvelduste akreditiivivorm on kehtestatud panga sanktsioonina.

Plaanilises korras mittejaotatavate kaupade hankelepingutest, kaasa arvatud vahenduskontorite kaudu sõlmitavatest tehingutest ja laatadel sõlmitud lepingutest tulenevate kohustuste täitmata jätmise või ebaõige täitmine toob kaasa «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» ettenähtud sanktsioonide rakendamise. Muuhulgas võidakse nimetatud kaupade vaeghanke eest teistesse liiduvabariikidesse või üleliiduliseks tarviduseks sisse nõuda hankijalt leppetrahvi poolteisekordses suuruses.

Ülevaate saamiseks avaldame ostja poolt korratult hankijalt põhiliste sissenõutavate sanktsioonide liikide tabeli:

Sanktsioonide rakendamise põhjus	Leppetrahi (trahvi) suurus
1	2
<p>Kaupade hankimisega viivitamise või vaeghanke eest lepingus kehtestatud ühekuulistel tähtaegadel (toidu-kaupade osas aga, välja arvatud suhkur, ka kuusistel tähtaegadel)</p>	<p>2% vaeghanke maksumusest¹</p>
<p>Suhkru vaeghanke eest</p> <p>Lepingus ettenähtud sortimendist kõrvalekaldumise eest</p>	<p>0,5% vaeghanke maksumusest</p> <p>2% kogu vaeghanke maksumusest või üksikute nimetuste järgi vaeghanke maksumusest iga kauba nimetuse järgi</p>
<p>Mittekvaliteetsete kaupade hankimise eest</p>	<p>20% väljapraagitud kaupade maksumusest</p>
<p>Madalama sordilisusega kaupade hankimise eest</p>	<p>150% kaupade allahindluse summast, kuid mitte üle 20% kaupade maksumusest enne allahindamist</p>
<p>Madalama sordilisusega kaupade hankimise eest lepingus ettenähtust suuremas koguses</p>	<p>2% madalama sordilisusega liigselt hangitud kaupade maksumusest</p>
<p>Kaupade hankimise eest, mis suureselt, kasvult, tegumoodidelt, mudelitelt, värvuselt ja mustritelt ei vasta kooskõlastatud spetsifikatsioonidele</p>	<p>0,5% sortimendis loetletud positsioonide järgi hankimata kaupade maksumusest (peale leppetrahi 2% suuruses)</p>
<p>Kaupade hankimise eest puudustega, millede kõrvaldamine on võimalik ilma kaupu tagastamata</p>	<p>1% nende kaupade maksumusest</p>
<p>Mittekomplektsete kaupade hankimise eest</p>	<p>20% mittekompaktsete kaupade maksumusest, kaasa arvatud puuduvate osade maksumus</p>
<p>Kaupade hankimise eest ilma taara või pakendita või mittekohases taaras või pakendis</p>	<p>2% niisuguste kaupade maksumusest</p>

¹ Leppetrahv nõutakse sisse poolteisekordses suuruses kaupade hankimisega viivitamise või vaeghanke eest teistesse liiduvabariikidesse või üleliidulisteks vajadusteks, samuti ka Kaug-Põhja rajoonidesse, kaugrajoonidesse ja teistesse kaupade ennetähtaegse sisseveo rajoonidesse.

1	2
<p>Markeerimata või ebaõigesti markeeritud kaupade hankimise või kaupade hankimise eest standardset kaalust kõrvalekaldumisega</p>	<p>3% nende kaupade maksumusest¹</p>
<p>Kaupade hankimise eest markeerimata või ebaõigesti markeeritud taaras</p>	<p>25% markeerimata või ebaõigesti markeeritud taara maksumusest</p>
<p>Kauba hankimise eest ilma kaupade kvaliteeti tõendavate dokumentideta</p>	<p>10 rbl. iga üksikjuhu eest</p>
<p>Akrediitivi kasutamata jätmise eest selle kehtivuse tähtaja kestel</p>	<p>2% akrediitivi kasutamata summast</p>

«Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega» (p. 69) on kehtestatud, et hankija maksab vastavale hulgikaubanduse (turustus-) organisatsioonile trahvi kuni 100% suuruses kaupade maksumusest, mis hangiti ostjale, kellele jaotusplaaniga kaupu ei eraldatud. Põhimääruse selle punkti mõte seisneb selles, et trahvi sissenõudmise õigus ilma müügikorralduseta kaupade saatmise (väljastamise) eest on ainult liiduvabariikide kaubandusministeeriumide hulgikaubanduse (turustus-) organisatsioonidel ja rahvamajanduse nõukogude vastavatel organisatsioonidel.²

B. Korratute ostjate suhtes rakendatavad sanktsioonid

Hankelepingu järgi on ostja põhikohustus — võtta vastu (võtta välja) lepingus (tellimuses) ettenähtud kaubad ja tasuda õigeaegselt nende eest kokkulepitud hind. Nende kohustuste täitmine on tagatud järgmiste sanktsioonidega:

hangitavate kaupade vastuvõtust või väljavõtust aluseta keeldumise eest maksab ostja hankijale leppetrahvi 2% kaupade maksumusest;³ kaupade eest mitteõigeaegsel tasumisel maks-

¹ Ei nõuta sisse juhul, kui makstakse trahvi mittekvaliteetsete kaupade hankimise eest.

² Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraži kiri nr. И-41 12. juulist 1960.

³ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraži selgituse kohaselt võib rakendada sanktsioone kaupade väljavõtmata jätmise eest kohalike saajate ja selliste mittekohalike saajate suhtes, kes toodangu (kaupade) väljavõtmiseks saavad oma transpordiga (NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraži juhendite kogumik, VII köide, lk. 48).

takse hankijale viivist 0,01% suuruses iga viivitatud päeva eest. Seejuures võib ostja poolt väljavõtmata jäänud kauba koguse üle anda teisele organisatsioonile (kooperatiivorganisatsioonide puhul — vastava tarbijate kooperatiivide liidu korralduse järgi), kandes selle koguse lepinguliste kohustuste täitmise arvele.

Ostja (saaja) mitteilmumine kaupade järele kehtestatud tähtajal või ostja (saaja) keeldumine kaupade väljavõtmist lepingus ettenähtud koguses ning sortimendis peab olema tõestatud aktiga või muul lepingus ettenähtud viisil.

Neil juhtudel, kui maksja (ostja) põhjuseta keeldub täielikult või osaliselt aktsepteerimast maksenouet, on ta kohustatud maksma hankijale trahvi 2% suuruses summast, mille aktsepteerimisest ta keeldus.

Hankijal on õigus nõuda saajalt (ostjalt) vastutavale hoiule võetud kaupade ärasaatmist (väljaandmist). Kui saaja (ostja) ei täida oma süü läbi hankija nõudmist või kasutab kaupu enne nende eest tasumist, maksab ta hankijale trahvi 5% suuruses nende kaupade maksumusest.

Kui aga saaja (ostja) võtab kasutusele kaubad, millede eest ei ole veel tasutud, kuid millede saatmisel hankija rikkus panga sanktsioonina kehtestatud arvelduste korda (arvelduste akreditiivi vorm, arveldus limiteeritud tšekiraamatu tšekkidega või panga poolt aktsepteeritud maksenouetega), nõutakse ülalnimetatud trahvi sisse mitte hankija kasuks, vaid üleliidulise eelarve tuludesse.

Kui maksja (ostja) ei esita akreditiivi või esitab selle vähe-
mas summas kui hankija nõudis, maksab ostja trahvi 2% suuruses esitamata jäänud akreditiivi summast.

Jaotuskavade mitteõigeaegse esitamise korral maksab ostja hankijale trahvi 10 rbl. iga viivitatud päeva eest, kuid mitte üle 100 rubla.

Jaotuskavasid võidakse anda kas andmikuna ühes toodangu kõigi saajate ja nende rekvisiitide loeteluga ehk üksikute jaotuskavadena toodangu saatmiseks igale saajale.¹

Juhtub, et kohalik ostja ei vea tasutud kaupu õigeaegselt hankija laost välja. Juhul kui ta ei vea kaupu välja 5 päeva jooksul pärast hankija teate saamist kaupade valmisolekust üleandmiseks, maksab ostja hankijale või valmistajale trahvi 0,1%

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaz selgitas, et „Rahvatarbekaupade hangete põhimäärusega“ p. 76 kehtestatud trahvi jaotuskavade esitamisel viivituse eest nõutakse sisse iga viivispäeva eest iga jaotuskava esitamise tähtaja osas üks kord, vaatamata dokumentide arvule, milledega jaotuskava on selleks tähtjaks vormistatud.

suuruses väljavedamata kaupade maksumusest iga viivitatud päeva eest.

Avaldame ka hankija poolt kaupade korratute ostjate (saajate, maksjate) suhtes rakendatavate sanktsioonide tabeli:

Sanktsioonide rakendamise põhjus	Leppetrahvi (trahvi) suurus
Kaupade vastuvõttust või väljavõttust aluseta keeldumise eest	2% kaupade maksumusest
Kaupade mitteõigeaegse tasumise eest	0,01% maksesummast iga viivitatud päeva eest kaupade eest tasumisel
Maksenõude aktsepteerimisest aluseta täieliku või osalise keeldumise eest	2% summast, mille aktsepteerimisest keelduti
Hoiulevõetud kaupade ärasaatmise (väljaandmise) kohta esitatud hankija nõudmise täitmata jätmise eest saaja (ostja) poolt tema süü läbi, samuti ka nende kaupade kasutamise puhul enne nende eest tasumist	5% kaupade maksumusest
Akreditiivi esitamata jätmise eest või akreditiivi esitamise eest vähe- mas summas kui nõudis hankija	2% esitamata akreditiivi summast
Jaotuskavade mitteõigeaegse esitamise eest	10 rubla iga viivispäeva eest kuid mitte üle 100 rubla
Kohaliku saaja poolt tasutud kaupade väljavedamata jätmise eest hankija (valmistaja) laost 5 päeva jooksul, arvates teate saamise päevast kaupade üleandmiseks valmisolekust	0,1% väljavedamata kaupade maksumusest iga viivitatud päeva eest

«Rahvatarbekaupade hangete põhimäärus» ei laiene ettevõtete ja majandusorganisatsioonide vahelkordadele, mis on seotud tellija materjali töötlemisega.

Poolte vastutus tellija materjali töötlemise lepingutega võetud kohustuste mittetäitmise eest peab olema ette nähtud nendes lepingutes. Pooltel on aga õigus kehtestada tellija materjali töötlemise lepingus sanktsioone kohustuste täitmata jätmise eest,

lähitud «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» ettenähtud sanktsioonide suurusest või märkida, et lepingujärgsete kohustuste mittetäitumise eest pooled kannavad «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» ettenähtud vastutust.

Neil tingimustel võib rakendada «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» ettenähtud sanktsioon ka tellija materjali töötlemiseks sõlmitud lepingu kohustuste täitmata jätmisel.

Peale sanktsioonide sissenõudmise on igal lepingu poolel õigus nõuda teiselt poolelt lepingu rikkumise tagajärjel tekitatud kahjude tasumist selles osas, mis pole kaetud sanktsioonidega (viivisega, leppetrahviga ja trahviga).

Oletame, et lepingu rikkumise eest peab ostja saama korralt hankijalt leppetrahvi 1000 rubla. Ostja kahjud lepingu rikkumisest moodustavad 1500 rubla. Sel juhul on ostjal õigus saada hankijalt peale leppetrahvi (1000 rubla) veel 500 rubla kahjude tasumiseks.

Selline sanktsioonide tasaarvestuse kord ei puuduta ostja või saaja kahjusid, mis on seotud mittekvaliteetsete või mittekompaktsete kaupade hankimisega. Sel juhul nõuab kaupade saaja (ostja) hankijalt (valmistajalt) sisse peale kehtestatud suuruses trahvi kõik kahjud, sealhulgas ka väljapraagitud kaupade vastuvõtmisel, hoidmisel ja tagastamisel tekkinud kulud.

Mõnede kahjutasude suurus on ette nähtud «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses». Nii näiteks Kaug-Põhja rajoonidele, kaugrajoonidele ja teistele ennetähtaegse sisseveo rajoonidele eraldatud kaupade ärasaatmisega viivituse puhul ning kui seetõttu on võimatu sihipärane kaupade kohaletoimetamine tavali ühendusteid kaudu, tasub hankija ostjale kõik kahjud, mis tulenevad kaupade sihtkohani kohaletoimetamisest kallima transpordiga (auto-, hobu- või õhutranspordiga) kehtestatud määrade järgi, seejuures tasaarvestades hankija poolt antud kauba kohaletoimetamisega viivituse eest tasutud leppetrahvi summad.

Kui hankija (valmistaja) süü läbi kaupu raudteel või veeteel õigeaegselt ära ei saadetud ja ostja (saaja) oli sunnitud selle tõttu kaubad hankija laost välja vedama oma transpordiga, on hankija kohustatud tasuma ostjale:

kaupade veo maksumuse auto- või hobustranspordiga kehtivate määrade järgi sihtjaamani (-sadamani), kui kauba hind on kindlaks määratud «franko vagun — sihtjaam (-sadam)»;

kaupade veo maksumuse vahe auto- või hobustranspordiga kuni sihtjaamani (-sadamani) ja nende kaupade veo maksumuse vahel raudteel või veeteel, kui kauba hind on kindlaks määratud «franko vagun — saatejaam (-sadam)».

Peale selle neil juhtudel hankija ei vabane vastutusest (sankt-

sioonide tasumisest) hanketähtaegadest kõrvalekaldumise eest.

Kaupade ennetähtaegse ostjaga kooskõlastamata ko haletoime tamisega tekkinud kulud kantakse hankija arvele. NSV Liidu Mi nistrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž otsusega asjas nr. 3/1651 — 1959 nõudis sisse hankijalt kahjud (raudteele va gunite seisuaaja eest makstud trahv), mis tekkisid sellest, et han kija rikkus «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 21, hankides kaupu ennetähtaegselt ilma ostja nõusolekuta.

Sanktsioone arvutatakse kaupade jaehinnast lähtudes, maha arvatud kaubanduslik mahahindlus.

Samuti arvutatakse sanktsioone ka neil juhtudel, kui arvel dused poolte vahel toimuvad hulgi- või jaehindades ilma kauban dusliku mahahindluseta. Erandi moodustavad sanktsioonid soola vaeghanke eest tööstuslikuks töötlemiseks, mis arvutatakse, läh tudes hulgihindadest («Rahvatarbekaupade hangete põhimää ruse» p. 78), samuti ka kartuli, puu- ja köögivilja, kõrvitsaliste ning metsamarjade hanke eritingimustes ettenähtud sanktsioo nid; nende sanktsioonide arvutamisel lähtutakse hulgihindadest, kui arveldus toodangu eest toimub hulgi väljastamishindades.

Kui ühed või teised hinnad on kehtestatud võõndite järgi, tu leb sanktsioonide arvutamisel lähtuda kehtivatest jaehindadest selles võõndis, kus asub kaupade ostja (sääja).¹

Importkaupade hankimise korral piirdub hankijate-hulgikau bandus- ja turustusorganisatsioonide vastutus antud kaupade hankest tulenevatest pretensioonidest summadega, mida hankijal on õigus sisse nõuda välisfirmalt. Iseenesestki mõista vastutab hulgikaubandus- või turustusorganisatsioon ostja ees täiel, lepin guga ettenähtud määral, kui lepingu tingimusi rikuti vahetult selle organisatsiooni süü läbi kaupade väljastamise või saatmise puhul tema laost.

Lepingute sõlmimisel kerkib küsimus, kas pooltel on õigus kehtestada nende või teiste kohustuste eest teistsuguse suurusega sanktsioone kui on kehtestatud «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses». Näiteks määrata leppetrahvi kaupade vaeghanke eest 2 asemel 4 protsenti. Vastus sellele küsimusele on eitav. Lepingu pooltel ei ole õigust muuta (vähendada või suurendada) põhimääruses ettenähtud kohustuste eest kehtestatud sanktsioo nide suurust. Kui aga hanke eritingimustesse või lepingusse võetakse olulisi, põhimääruses ettenägemata kohustusi, võib sel liste kohustuste täitmata jätmise eest kehtestada varalisi sankt-

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži kiri nr. R-30 20. augustist 1959 (NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogu, II köide, lk. 23).

sioone, kuid lähtudes seejuures põhimäärusega kehtestatud sanktsioonide suurusest.

Põhimääruses on ette nähtud (p. 28), et kui lepingujärgne ostja ei ole saaja, on hankija kohustatud teatama ostjale kaupade saatmisest lepingus kehtestatud tähtaegadeks saadetud kaupade arvete ära kirjade või nimetatud arvete loetelu saatmisega. Selle kohustuse mittetäitmise eest hankija poolt aga põhimääruses sanktsioone pole ette nähtud. Seetõttu võib lepingus ette näha ainult arvete ära kirjade või nende loetelu saatmise tähtaegu, mitte aga sanktsioone nende väljasaatmata jätmise või väljasaatmisega viivitamise eest.¹

«Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» ettenähtud kohustuste täitmata jätmisest hankija poolt, muuhulgas keeldumisest arvete ära kirjade saatmisest, peab ostja teatama hankija kõrgemalseisvale organisatsioonile vastavate abinõude rakendamiseks.

Teisiti on asi siis, kui põhimääruses pole ette nähtud mingisuguseid olulisi kohustusi. Nii näiteks, hankija ei ole kohustatud vastu võtma puuviljakonservide klaastaarat. See lünk on täidetud puu- ja köögiviljakonservide hanke eritingimustega. Samade hanke eritingimustega on kehtestatud ka trahv taara vastuvõtust keeldumise ja taara tagastamata jätmise eest 100% suuruses vastuvõtmata või üleandmata jäänud konservide klaastaara tagatishinnast.

Avaldame mõnede hanke eritingimustega ettenähtud sanktsioonide loetelu (välja arvatud «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» kehtestatud sanktsioonid).

Kaupade nimetused	Sanktsioonide rakendamise põhjused ja sanktsioonide suurused
Tekstiilkaubad	Kangaskaupade hankimise eest turufondi ilma suurte defektidega tükkide väljalõikamiseta on trahv järgmine: villased kangad — kolmekordne, siidikangad — neljakordne, puuvillased ja linased kangad — kümnekordne väljalõikamata suurte defektidega kangatükkide maksumus jaehindades

¹ Kui ettevõtteid või organisatsioone sõlmivad lepinguid, tõmmates kaasa lepinguosalistena teisi isemajandavaid organisatsioone, ei või ostjad hankijalt nõuda lepinguosalisele saadetud kaupade arvete ära kirjade või nimetatud arvete loetelu saatmist, kuna iga lepinguosaline on ühtlasi lepingujärgseks ostjaks. (Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži kiri nr. II-1-36 30. juunist 1960).

Kaupade nimetused	Sanktsioonide rakendamise põhjused ja sanktsioonide suurused
<p>Kala ja kalasaadused</p> <p>Kartul, puu- ja köögivilid, kõrvalised ja metsamarjad</p>	<p>Veini, õlle ja karastusjookide puitvaatide ja metallkastide mitteõigeaegse tagastamise eest maksab ostja hankijale trahvi 300% suuruses taara tagatishinnast.</p> <p>Lepingus ettenähtud ahjude ja torude tagastamise tähtaegadest kõrvalekaldumise eest maksab ostja hankijale trahvi 10 rubla iga korra eest</p> <p>Etikettidega varustamata konservide saatmise eest tarbimisrajoonidesse — trahvi 3% suuruses nende konservide maksumusest.¹</p> <p>Kolme või enam valmistaja kaupade saatmise eest ühes raudteevagunis — trahvi 50 rubla iga vaguni eest</p> <p>Toiduks kõlbmatute ja absoluutse praaktoodangu saatmise eest maksab hankija ostjale trahvi 20% suuruses väljapraagitud toodangu maksumusest.</p> <p>Viivituse eest vedelikukindlate puu- ja köögivilja tünnide tagastamisel võrreldes lepingus ettenähtud tähtaegadega maksavad ostjad hankijatele trahvi tähtajaks tagastamata tünnide kahekordse maksumuse ulatuses taara hinnakirja järgi.</p>

Kui hange on tehtud kohustuslikuks hankijale ja ostjale vastavate kaupade jaotusplaaniga, peavad pooled sõlmima lepingu või vormistama hanke vastava tellimusega.

Poolte lepingute õigeaegse sõlmimise kohustus on tagatud nende vastastikuse varalise vastutusega.

«Rahvatarbekaupade hangete põhimääruse» p. 80 on kehtestatud, et lepingu sõlmimisega viivitamise või alusetu kõrvalehoidmise eest lepingu sõlmimisest maksab süüdlane pool teisele poolele trahvi 25 rubla iga viivitatud päeva eest, kuid mitte üle 250 rubla.

Kui hankija saadab ostjale lepingu projekti, näitamata selles kogust, sortimenti ja hanke tähtaegu, ning ei lisa lepingule spetsifikatsiooni, on ostjal õigus nõuda hankijalt lepingu lahu-

¹ Peale trahvi on hankija kohustatud maksma saajale tarbimisrajoonis 40 kop. iga kasti eest karpidele etikettide kleepimise kulude katteks.

tamatu osa moodustava spetsifikatsiooni väljasaatmist, kuna lepingut ilma spetsifikatsioonita sõlmida ei saa. Kui hankija ei esita spetsifikatsiooni lepingu juurde kehtestatud tähtajaks ja see põhjustab viivituse lepingu sõlmimisel, on ostjal õigus sisse nõuda hankijalt trahvi ülalnimetatud suuruses, nagu viivituse või alusetu kõrvalehoidmise eest lepingu sõlmimisel.¹

Ülalpool märkisime, et plaanilises korras mittejaotatavate kaupade hankimise kohta sõlmitavate lepingute (tellimuste) suhtes rakendatakse «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» kehtestatud eeskirju. See käib ka poolte varalise vastutuse kohta. Poolte äranägemisel sõlmitavates lepingutes (tellimustes) ettenähtud kohustuste mittetäitmise eest rakendatakse sanktsioone «Rahvatarbekaupade hangete põhimääruses» ettenähtud suuruses ja korras.

Lepingu täitmine on mitte ainult poolte vastastikune kohustus, vaid ka nende kohustus riigi vastu, kuna lepingute sõlmimise määrab plaaniülesanne. Sellest järgneb, et lepingute täitmist takistavad nn. «objektiivsed» põhjused või nende osaliste vastutust piiravad tingimused ei või omada juriidilist tähendust.

On keelatud võtta hanke eritingimustesse või lepingusse poolte vastutust piiravaid tingimusi nende poolt endale võetud kohustuste täitmata jätmise eest.

Sanksioonide sissenõudmine pole eesmärk omaette. Neid rakendatakse ühe abinõuna lepingut rikkunud poole mõjutamiseks selles ettenähtud kohustuste täitmise sihiga.

Viivise, leppetrahvi ja trahvi maksmine ning kahjude tasumine ei vabasta pooli lepinguliste kohustuste täitmisest.

Sellele põhimõttele on rajatud hankija kohustus — katta vaeghange ja ostja kohustus — võtta välja väljavõtmata jäänud kaubad, vaatamata leppetrahvi maksmisele.

¹ Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži kiri nr. II-75 24. veebruarist 1960 (NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogu, XIII köide, lk. 17).

XII. KAUPADE KOGUSELINE JA KVALITEEDILINE VASTUVÕTT

Saaja, kellele kaup saabus, on kohustatud kontrollima selle kogust ja kvaliteeti ning puudujääkide, ülejääkide või mittevastava kvaliteediga kaupade avastamise korral vormistama vastuvõtu vastavate eeskirjade järgi. Need eeskirjad on kehtestatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt 27. mail 1959 kinnitatud juhendites rahvatarbe-kaupade koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu korra kohta.

Juhendeid rakendatakse kõigil rahvatarbekaupade vastuvõtu juhtudel, kui GOST-iga, tehniliste tingimustega, hanke eritingimustega või muude pooltele kohustuslike eeskirjadega pole kehtestatud teistsugust kaupade koguselise või kvaliteedilise vastuvõtu korra. Pooltele kohustuslike eeskirjade hulka kuuluvad transpordimäärustikud ning koodeksid, veeeeskirjad, erijuhendid ja muud aktid, milledega määratakse kindlaks üksikute kaupade vastuvõtu kord.

A. Koguseline vastuvõtt

Taarata hangitavad rahvatarbekaubad võetakse koguliselt vastu: saaja laos — kaupade kohaletoimetamise korral hankija poolt; hankija laos — kaupade väljaveo korral saaja poolt; vagunite, laevade ja praamide avamise ning tühjakslaadimise kohas — kaupade hankimise korral raudtee- (vee-) transpordiga.

Taarastamata kaubad kontrollitakse üheaegselt kaupade saamisega hankijalt või transpordiorganilt netokaalu, ühikute koguse või muu, transpordi- või kauba saatedokumentides märgitud mõõdu järgi, vastavalt kaalumise (kaalutavate kaupade osas), ühikute ülelugemise (tükikaupade osas) ja mahu mõõdu järgi (mahuliste kaupade osas).

Taaras hangitavad kaubad, kui need hankija laost veetakse välja saaja poolt või toimetatakse viimase poolt saaja lattu, võetakse vastu kauba saamise momendil brutokaalu ja kohtade arvu järgi. Samas korras võetakse vastu taarastatud kaubad sihtjaamas (-sädamas), kui need on kohale toimetatud raudtee- (vee-) transpordiga.

Kõigil neil juhtudel võetakse kaubad vastu saaja laos netokaalu või kaubaühikute arvu järgi igas kaubakohas.

Kinnises taaras saadetud vein, likööri- ja viinatooted, konjak, vahuvein, õlu, karastusjoogid ning mineraalvesi võetakse vastu välise ülevaatuse ja vormistamise (lakkimise, etiketeerimise, pitsati jne.) järgi toodangu saamisel hankija laos, tööstuse väljastamispunktis, mittekohalike hangete puhul aga — sihtjaamas (-sadamas); tsentraliseeritud kohaleveo puhul — veose saaja laos.

Vabrikupakendi välise vaatluse järgi võetakse vastu parfümeeria-kosmeetikatooted ja tualettseep nende transpordiorganitelt või hankijalt saamise momendil.

Taarastatud kaupade netokaalu, mõõtu või ühikute arvu kontrollitakse üldreeglina lõplike saajate ladudes, kes taara avavad. Esialgse saatja taaras kaupu edasisaatvad hulgi-, turustus- ja varustusorganisatsioonide baasid ning laod kontrollivad taarasisest kaupade kogust ainult lepingutes ettenähtud juhtudel.¹

Enesestmõistetavalt rakendatakse ülaltoodud taarastatud kaupade vastuvõtu korda siis, kui taara, milles need kaubad saabusid, on terve, puuduvad selle rikkumise, avamise või kauba kahjustamise tunnused, samuti ka sel juhul, kui lepingus pole ette nähtud esimese saaja kohustust tervete kaubakohtade sees oleva kauba kontrollimiseks.

Kui aga kaup anti üle rikutud taaras või kauba saamisel avastatakse taara või taaras asuva kaubapakendi avamise, rikkumise või kahjustamise jälgi, avatakse need kaubakohad ja kontrollitakse neis kauba allesolekut kaupade hankijalt või transpordiorganilt saamise momendil.

Taaras hangitavate kaupade vastuvõtu kohta kehtestatud korda laiendatakse ka panderollitud või plommitud pakkides (kimpudes) saadetavatele või üleantavatele kaupadele, kui kaupade väljavõtmine pakist (kimbust) on võimatu ilma panderolli või pakendi terviklikkust rikkumata ja plomme maha võtmata.

Eriline vastuvõtu kord on kehtestatud standardse kaaluga hangitavate taarastatud kaupade kohta. NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega nr. 260 7. märtsist 1958* on kaupade mitmekordse ülekaalumise tagajärjel tekkivate mittetootlike

¹ Jaekaubandusettevõtted ning -organisatsioonid on kohustatud kehtestatud tähtaegadel kontrollima neile saabuvald kaupu täies ulatuses, nagu märkis NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaz otsuses 1959. aastast, toimik nr. 5/778.

* NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu nr. 4, 1958, art. 38.

kulude ja kahjude vältimiseks tühistatud vedude puhul raudtee-, vee- ja autotranspordil, samuti ka väljastamise puhul ettevõttest, hulgibaasist ja hoiuladudest ostjatele ja jaevõrku järgmistele standardse netokaaluga puidust taarasse (kastidesse, korvidesse, vaatidesse) pakitud kaupade ülekaalumine:

- 1) koorevõi,
- 2) margariin väikepakendis,
- 3) sulatatud juust väikepakendis,
- 4) igasugused konservid plekk- ja klaastaaras,
- 5) kalafilee,
- 6) rafineeritud suhkur pakkides,
- 7) toidukonsentraadid,
- 8) jahutatud kala koos jääga.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega nr. 177 21. veebruarist 1959* tühistati ühtlasi jahu ja tangude ülekaalumine standardse kaaluga kottides.¹

Ülalloetletud kaubad võetakse vastu veoks ja antakse välja vedajatele ning väljastatakse hankija poolt kohtade arvu ja standardse netokaalu järgi, jahutatud kala koos jääga aga — igal veose kohal pakkinud ettevõtte poolt näidatud kaalu järgi.

Kui taara ei ole korras, annavad transpordiorganid veose üle saajatele kahjustatud veosekohtade kaalu kontrollimisega.

Loetletud kaupade vastuvõtt, mis saabuvad terves taaras, toimub igal juhul kohtade arvu ja standardse netokaalu järgi, ilma ülekaalumiseta.

Vagunis saadetud puu- ja köögivilja ning kartuli vastuvõtu kord on ette nähtud kartuli, puu- ja köögivilja, kõrvitsaliste ning metsamarjade hanke eritingimustes. Vastavalt neile tingimustele toimub puu- ja köögivilja ning kartulite väljaandmine ja vastuvõtt kartuli, puu- ja köögivilja vagunite kohustusliku ülekaalumise teel sihtjaamades. Seepärast on saaja kohustatud vagunites saadetud kartulite, köögi- ja puuvilja vastuvõtmisel kontrollima saabunud toodangu kaalu selle ülekaalumise teel sihtjaama vagunkaaludel või kaubandusorganisatsiooni (raudtee) poolt arvelevõetud kaaludel.

Lahtises taaras saadetud kaupade vastuvõtu kord nähakse ette hanke eritingimustes või lepingutes.

Nii on kehtestatud veini, likööri- ning viinatoodete, mineraalvee, õlle ja karastusjookide hanke eritingimustes, et lahtises taa-

* NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu nr. 3, 1959, art. 19.

¹ NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendite kogumik, XI köide, lk. 3. Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1960.

ras saadetud kaupade vastuvõtt ühikute arvu järgi toimub üheaegselt kaupade väljalaadimisega sihtjaamas (-sadamas).

Ülejäänud rahvatarbekaupade hanke eritingimustes pole ette nähtud lahtises taaras kaupade vastuvõtu korda. Seepärast, kui kaubad saadetakse lahtises taaras, peavad pooled ette nägema lepingutes nende kaupade vastuvõtu korra ning tingimused.

Üksikute veose liikide veoeskirjades, veini, likööri- ja viinatoodete, õlle, karastusjookide ning mineraalvee, samuti ka kartuli, puu- ja köögivilja, kõrvitsaliste ning metsamarjade hanke eritingimustes nähakse ette toodangu saatmise võimalus kauba saatjaga.

Toodang võetakse saatjatelt vastu üldreeglina üheaegselt selle toodangu üleandmisega nende poolt niihästi brutokaalu kui ka netokaalu või kauba ühikute arvu järgi, kui saatja volitustes pole tehtud mingisuguseid kitsendusi. Nii näiteks toimub puu- ja köögiviljatoodangu taara kaalu kontrollimine saatjate poolt ainult siis, kui neil on selleks erivolitus.

Juhendis rahvatarbekaupade koguselise vastuvõtu korra kohta on kehtestatud tähtajad, mille kestel peab olema lõpetatud kaupade koguseline vastuvõtt ja puudujääki või ülejääki tõendava akti vormistamine.

Taaras, netokaaluga või ühikute arvu järgi igas kaubakohas hangitavad kaubad võetakse vastu üheaegselt taara avamisega: hiljemalt 24 tunni jooksul kiiresti riknevate kaupade ja 10 päeva jooksul kõigi teiste kaupade osas.

Neid tähtaegu arvutatakse järgmiselt: kaupade kohaletoimetamise korral hankija poolt ja nende väljavedamise korral saaja poolt — arvates kaupade saamise momendist; kaupade kohaletoimetamise korral raudtee- (vee-) transpordiga aga — arvates vaguni või praami saabumise momendist sihtjaama (-sadamasse).

Kaug-Põhja rajoonides, kaugrajoonides ja muudes ennetähtaegse sisseveo rajoonides võetakse tööstuskaubad vastu hiljemalt 60 päeva jooksul, toidukaubad aga (välja arvatud kiiresti riknevad) — hiljemalt 40 päeva jooksul pärast nende saabumist saaja lattu. Kiiresti riknevad kaubad võetakse neis rajoonides vastu tähtajal, mis ei ületa 48 tundi, arvates nende saabumise momendist saaja lattu.

Kõiki loetletud tähtaegu rakendatakse neil juhtudel, kui GOST-ides, tehnilistes tingimustes, hanke eritingimustes ja muudes, pooltele kohustuslikes eeskirjades pole kehtestatud muid tähtaegu kaupade koguseliseks vastuvõtuks.

Näiteks võetakse jahutatud ja kuumsuitsu kala ning kalasaadused koguliselt vastu 6 tunni jooksul, külmutatud kala —

12 tunni jooksul, ülejäänud kalasaadused ja preservid karpides, välja arvatud kalakonservid — 24 tunni jooksul. Kalakonservide koguseliseks vastuvõtuks on kehtestatud 48-tunnine tähtaeg. Neid tähtaegu arvutatakse vagunite (laevade) tühjaklaadimiseks etteandmise ajast arvates. Praamidel saabuvad arbuusid võetakse koguliselt vastu laevanduse poolt praami lossimiseks ettenähtud tähtajal jne.

Kui kauba iseloomust tingituna on vastuvõit vajalik muudel tähtaegadel juhendis märgitud tähtaegadega võrreldes, on pooltel õigus kehtestada need lepinguga. Ei tohi aga pikendada ülal toodud tähtaegu, sest mida lähemal saatmise momendile on vastuvõtu moment, seda kergem on mitte ainult tõendada puudujäägi fakti, vaid ka kindlaks teha, miks, kus ja kelle süü läbi puudujääk tekkis.

Konteineris ilma taarata saabuvad kaubad võetakse vastu üheaegselt konteineri avamisega. Vastuvõtuaktis näidatakse konteineri kohaletoimetamise ja avamise kellaaeg.

Konteineris saadetud taarastatud kaubad võetakse vastu konteineri avamisel kohtade arvu ja brutokaalu järgi, hiljem aga, taara avamisel — netokaalu või kauba ühikute arvu järgi taarastatud kaupade vastuvõtuks kehtestatud tähtaegadel (10 päeva, arvates konteineri saabumise momendist sihtjaama ja kiiresti riknevate kaupade jaoks — 24 tundi, arvates samast momendist).

Tunduv osa kaupu saabub hankijailt raudtee-, (vee-) ja autotranspordiga. Transpordimäärustikes kehtestatud eeskirjade kohaselt vastutab vedaja kauba säilivuse eest, arvates selle veoks vastuvõtu momendist kuni veose saajale väljaandmise momendini. Raudtee-, (vee-) või autotranspordiga saajale kohaletoimetatud kauba peab saaja transpordiorganilt vastu võtma määrustikus ja veoeskirjades ettenähtud korras. Veose saamisel sihtjaama (-sadama) laost, kuhu see oli välja laaditud vedaja poolt saaja juuresolekuta, on viimane kohustatud kontrollima taara korrasolekut, veose nimetuse, kaalu ja kohtade arvu vastavust transpordidokumendis märgitud andmetele.

Kaubakohtade rikutuse korral ja muudel, transpordil kehtivates eeskirjades ettenähtud juhtudel on saaja kohustatud nõudma veose kaalu kontrollimist. Veose nimetuse, kaalu või kohtade arvu mittevastavuse avastamisel, samuti ka raudtee markeeringu mittevastavuse korral transpordidokumendis märgitud andmetele on saaja kohustatud nõudma kommertsakti koostamist.

Kauba saabumise korral vagunis on saaja kohustatud enne kauba vastuvõtmist kontrollima vaguni korrasolekut, plommide olemasolekut ja korrasolekut, samuti ka nende kuuluvust ja nendel olevate jäljendite loetavust.

Vaguni mittekorrasoleku avastamise korral, plommide puudumise või mittekorrasoleku korral (kaasa arvatud vahejaama plommide esinemine saatejaama või saatja plommide asemel) on saaja kohustatud nõudma transpordiorganitelt veose kaalu, kohtade arvu, taara, plommide ja markeeringu korrasoleku kontrollimist, samuti ka kaupade kontrollimist faktuurarve järgi ja puudujäägi avastamise korral nõudma kommertsakti koostamist.

Vastavalt NSV Liidu Raudteemäärustiku § 87 on vedaja kohustatud saaja nõudel kontrollima sihtjaamas veose kaalu, mis saabus mittekorras olevas vagunis, vagunis rikutud plommidega või mis saabus kaupade kaotamineku tunnustega veol lahtisel veereval koosseisul.

Kui kaup saabus korras vagunis ühes saatejaama või saatja rikkumata plommidega, samuti kauba saabumisel lahtisel veereval koosseisul või plommideta vagunis (kui selline vedu on ette nähtud transpordieeskirjadega) kaotamineku jälgedeta, võib saaja nõuda ülekaalumist 10% piires ööpäevasest saabumisest või 10% iga veose liigist, kuid mitte vähem kui kaks vagunit.

Mõnede kaupade kohta kehtivad erieeskirjad veose kaalu kontrollimiseks.

Raudteetsisternides veetavate vedelate toidukaupade kaal tehakse kindlaks saate- ja sihtpunktis ülekaalumise teel ühes tsisterni taarakaalu kontrollimisega enne ja pärast täitmist. Neil erandjuhtudel, kui nende kaupade kaal tehti saatepunktis kindlaks kaalude puudumise tõttu mõõtmise teel, tehakse sihtpunktis selle kaal kindlaks ülekaalumise teel, kui on olemas kaalud. Kui aga ka sihtpunktis kaale ei ole, tehakse vedelate toidukaupade kaal kindlaks mõõtmise teel, s. o. samal viisil, nagu see tehti kindlaks saatja poolt ärasaatmisel. Kaalu kindlakstegemise korral mõõtmisega näidatakse veokirjas vedeliku pinna kõrgus, kauba temperatuur tsisternis ja vedeliku erikaal. Lõpuks, kui nimetatud kaupade kaal saatejaamas tehti kindlaks ülekaalumise teel, sihtpunktis aga kaalud puuduvad, antakse kaubad, mis saabuvad kaotamineku tunnusteta, raudtee poolt välja kaalu kontrollimata, saatja dokumentide järgi. Neil juhtudel pole lubatud kauba alaloleku kontrollimine mõõtmise teel.

Taimeõli kaalu kontrollimine toimub saaja nõudel piiramata saaja vagunikaaludel, raudtee kaaluja osavõtul ja ühes tsisterni kaalu kontrollimisega. Kui saajal puuduvad vagunikaalud, tehakse taimeõli ja tsisterni kaal kindlaks sihtjaama vagunikaaludel. Tsisterni ülekaalumine toimub pärast seda, kui raudtee kaaluja on kontrollinud, kas tsistern on tühjendatud ja saaja poolt täielikult puhastatud.

Liha (taarata), lihasaaduste, kala ja kalasaaduste, suhkru,

loomarasavade, juustu, brõnša ja piimakonservide kaalu mitte-standardse mahuga taaras kontrollitakse saaja nõudel samuti piiramatult.

Veose väljaandmisel ilma kaalu kontrollimiseta teeb jaam veokirja pöördel märkuse, mis tõendab veose saabumist korras vagunis (tsisternis), korras plommidega ja kauba väljaandmist kaalu kontrollimiseta, vastavalt NSV Liidu Raudteemäärustiku § 87.

Kui veose kaaluvahe (puudujääk või ülejääk) veokirjaga võrreldes ei ületa kehtestatud kaaluvahe normi (0,1%), märgib sihtjaam veokirja pöördel tegeliku kaalu. Sel juhul loetakse kaup kohaletoimetatuks täies koguses. Kaup loetakse täielikult kohaletoimetatuks ka siis, kui puudujääk ei ületa kehtestatud loomuliku kao norme vedude puhul ja kui kehtestatud kõrgema niiskuse-normiga veoks antud veose kaalu vähenemine toimus veo kestel.

Kõigil neil juhtudel ei saa puudujäägi eest vastutada ei vedaja ega saatja, kuna puudujääk tekkis mitte nende süü läbi, vaid veose loomulike omaduste või kaalude näitude vahe tõttu.

Korras konteineri saamise puhul koos kaupadega peab saaja raudteelt nõudma märke tegemist veokirjale, mis tõendab korras konteineri väljaandmist korras saatja plommidega.

Kui konteiner saabus sihtjaama ilma saatja plommiga, rikutud plommiga või konteineri välisel vaatlusel avastatavate rikumistunnustega, nõrgumise, märgumise või veose pudenumise jälgedega, kontrollitakse selles saadetud kaupade allesolekut ja seisukorda saaja juuresolekul.

Asjaolud, mis veetavate kaupade terviklikkuse rikutuse korral võivad olla veose saatjate, veose saajate ja transpordiorganite varalise vastutuse aluseks, tõendatakse kommertsaktiga või aktiga üldvormis. Kommertsaktid koostatakse muuhulgas vastuolu tõendamiseks veose tegeliku nimetuse, kaalu või koguse ja raudteeveokirjas sisalduvate andmete vahel ja veose riisumise tunnuste ilmnemise puhul.

Sellistel juhtudel on raudtee kohustatud koostama kommertsakti omal algatusel või saaja nõudmisel.

Asjaolud, mis ei nõua kommertsakti koostamist (saatedokumentide kaotsimine, vagunite puhastamata jätmine pärast väljalaadimist jne.), tõendatakse aktidega üldvormis.

Avaldus kommertsakti koostamiseks esitatakse jaamaülemale. Keeldumise puhul akti koostamisest on saajal õigus enne veose väljavedamist jaamast, väljalaadimise korral raudtee haruteedelt ja mitteüldkasutatavatest ladudest aga — 24 tunni jooksul, arvates veose väljalaadimise või kontrollimise momendist — esitada jaamaülemale kaudu kirjalik avaldus raudteeosakonna ülemale.

See avaldus peab olema läbi vaadatud ja saajale vastus antud: kiiresti riknevate veoste puhul — 24 tunni jooksul, kõigi ülejäänute osas aga kolme päeva jooksul, arvates avalduse esitamise momendist.

Kui saaja kaebus lükati tagasi ja kommersisakti koostamisest keelduti, või kui märgitud tähtaegadeks ei saadud vastust kaebusele, on saaja enne veose jaamast väljavedamist kohustatud veose vastu võtma erapooletu organisatsiooni esindaja osavõtul ja koostama akti vastuvõtu tulemuste kohta (Juhend rahvatarbekaupade koguselise vastuvõtu kohta p. 8).

Kaupade koguselist vastuvõttu teostatakse kõigil juhtudel (kontrollimise puhul sihtjaamas, laos või kaupluses) tegelikult olemasoleva kauba võrdlemise teel transpordidokumendis, faktuurarves, spetsifikatsioonis, kaupade loetelus või valmistaja (hankija) pakkeliplikutes märgitud andmetega. Nende dokumentide või neist mõnede puudumine ei tohi peatada kaupade vastuvõttu ja akti koostamist, mis tõendab kaupade tegelikku olemasolekut. Sel juhul tehakse vastuvõtuaktis märke nimetatud dokumentide puudumise kohta, pärast nende saamist aga koostatakse vajalikel juhtudel teine (arvutus-) akt, milles võrreldakse neis dokumentides ja vastuvõtuaktis sisalduvaid andmeid.

Kaupade koguseline vastuvõtt toimub üldreeglina kõigi kaubaühikute arvu, mõõdu või kaalu kokkuarvutamisel. Kaupade koguse valikkontroll, s. t. osa kaupade kontrollimine ühes selle tulemuste laiendamisega kogu partiile, on lubatud ainult GOST-is, tehnilistes tingimustes, hanke eritingimustes või lepingus ettenähtud juhtudel.

Netokaalu kontrollitakse üldreeglina ilma taarata kauba ülekaalumise teel. Kui vastuvõtu momendil on võimatu kontrollida netokaalu, võetakse kaup vastu brutokaaluga ja vastuvõtt vormistatakse aktiga. Pärast taara vabanemist kontrollitakse viimase kaal ja selle kontrollimise tulemused tõendatakse aktiga, milles tehakse kindlaks ühtlasi kauba netokaal taarakaalu mahaarvamise teel brutokaalust. Taarakaalu mahaarvamine brutokaalust arve või transpordidokumendi järgi, ilma bruto- ning taarakaalu tegeliku kontrollimiseta pole lubatud. Taarakaalu kontrollakt peab olema koostatud hiljemalt 15 päeva jooksul, arvates selle vabanemise päevast, taarakaal niiskete kaupade alt aga — viivitamata pärast selle vabanemist, kui hanke eritingimuste või lepinguga pole kehtestatud muud tähtaega.

Kartuli, puu- ja köögivilja, kõrvitsaliste ning metsamarjade hanke eritingimustes on kehtestatud erisugune taarastatud kaupade netokaalu kontrollimise kord. Selle toodangu netokaalu kontrollitakse valikmeetodil. Markeeritud taaras saadetud kau-

pade taarakaalu kontrollitakse markeeringu järgi 5% üldisest kohtade arvust, mis on võetud partii erinevatest osadest. Selle kontrolli tulemus laiendatakse kogu partiile.

Markeerimata taarakaalu kontrollitakse samuti valikkontrolli meetodil. Selleks kaalutakse 5% partii erinevatest osadest võetud üheliigilise toodangu kaubakohtade üldarvust. Ülekaalumise tulemus laiendatakse kogu kaubapartiile ja arvatakse maha toodangu saabumisel kindlaksmääratud brutokaalust.

Peale selle kontrollitakse valikkontrolli meetodil mõnede toidukaupade, sealhulgas heeringate ja teiste tünnides saadetavate kalasaaduste, töödeldud puu- ning köögivilja netokaalu. Nende kaupade koguselise vastuvõtu kord on ette nähtud GOST-i, tehniliste tingimuste või hanke eritingimustega.

Kui kaupade kontrollimisel saaja laos tehakse kindlaks üksikute kohtade brutokaalu mittevastavus nende kohtade transpordivõi hankija saatedokumentides või trafaretil märgitud kaalule, kutsub saaja enne taara avamist hankija või erapooletu organisatsiooni esindaja kauba kontrollimiseks ja akti koostamiseks.

Kui faktiline brutokaal vastab dokumentides märgitule, kuid taara avamisel ilmneb netokaalu või kaubaühikute arvu puudujääk (ülejääk) võrreldes spetsifikatsiooniga (faktuurarvetega, pakkelpikutega vm. saatedokumentidega), peab ta peatama kauba vastuvõtu, koostama selle kohta akti vastuvõtust osavõtnud isikute allkirjadega ja teostama kaupade edaspidist vastuvõttu hankija või erapooletu organisatsiooni esindaja juuresolekul.

Selle kaubakoha taara, pakend, pakke- ja sidumismaterjalid, milles avastati kaupade puudu- või ülejääk, tuleb alal hoida ja esitada edaspidisest vastuvõtust osavõtvale esindajale.

Kohaliku hanke korral, kui hankija ning saaja asuvad ühes asustatud punktis, on saaja kohustatud viivitamata välja kutsuma hankija esindaja; viimane aga on kohustatud ilmuma väljakutse peale 24 tunni jooksul, kiiresti riknevate kaupade puhul aga — hiljemalt 4 tunni jooksul, väljakutse saamisest arvates.

Mittekohaliku hanke korral, kui hankija ning saaja asuvad erinevates asustatud punktides, on viimane kohustatud välja kutsuma hankija esindaja ainult hanke eritingimustes või lepingus ettenähtud juhtudel, kusjuures ühtlasi nähakse ette hankija esindaja saaja lattu ilmumise tähtaeg.

Hankija või kaubasaatja esindaja mitteilmumise korral ja siis, kui tema väljakutsumine pole kohustuslik, toimub kauba vastuvõtt ja akt koostatakse erapooletu organisatsiooni esindaja osavõtul.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaz

andis kirjas nr. II-1-35 30. juunist 1960 erijuhendid erapooletute organisatsioonide esindajate osavõtu küsimuses kaupade vastuvõtmisel.

Selles kirjas märgitakse, et riikliku arbitraaži organite poolt arutatavate asjade materjalid tõendavad, et mõned ettevõtted rikuvad kehtiva seadlusandlusega, hanke eritingimustega ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt 27. mail 1959 kinnitatud juhenditega kehtestatud kaupade koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu korda.

Mõned saajad — organisatsioonid ning majandusorganid kutsuvad kaupade vastuvõttust ja kaupade puudujäägi või mittekvaliteetsuse aktide koostamisest osa võtma isikuid, kellel puudub volitus vastuvõttust osavõtuks.

Esineb ühilasi kaupade vastuvõttu alalise esindaja osavõtul, kellele selle eest makstakse tasu.

Pole harukordsed juhtumid, kus erapooletute organisatsioonide esindajad kirjutavad alla aktidele kaupade puudujäägi või kvaliteedi halvenemise kohta, ilma et oleksid nende vastuvõttust tegelikult osa võtnud.

Nimetatud puudused kaupade vastuvõtmisel nõrgendavad võitlust sotsialistliku omandi kaitse eest, real juhtudel aga varjavad kuritarvitusi ja materiaalsete väärtuste riisumist.

Loetletud puuduste kõrvaldamiseks NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuv Riiklik Arbitraaž pani riikliku arbitraaži organitele ette juhendada alljärgnevat:

1. Toodangu (kaupade) puudujäägiga või selle mittekvaliteetsusega seotud vaidluste lahendamisel kontrollida hoolikalt, kas ettevõtted ning organisatsioonid on silmas pidanud kehtiva seadlusandlusega, hanke eritingimustega ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži poolt 27. mail 1959 kinnitatud juhenditega kehtestatud toodangu (kaupade) koguselise ning kvaliteedilise vastuvõtu ja aktide koostamise korda.

2. Kriitiliselt hinnata hangitud toodangu puudujäägist või selle mittekvaliteetsusest tulenevate hagide põhjendamiseks riiklikule arbitraažile esitatavaid akte. Erilist tähelepanu pöörata toodangu vastuvõttust ja aktide koostamisest osavõtnud isikute volituste, vajalikel juhtudel aga ka nende isikute kompetentsuse kontrollimisele antud toodangu vastuvõtmisel.

3. Mitte lubada otsuse tegemist toodangu (kaupade) puudujäägi või mittekvaliteetsuse asjas küllaldaste tõendite puudumise korral, mis kinnitaksid ühe või teise poole süüd.

4. Teatada ettevõtete ning organisatsioonide juhatajatele, vajalikel juhtudel aga nende kõrgemalseisvatele organitele vaidluste arutamisel avastatud toodangu (kaupade) vastuvõtu

ja selle puudujäägi või mittekvaliteetsuse kohta kehtestatud korra olulistest rikkumistest aktide koostamisel.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Riikliku Arbitraaži juhendid, mis on suunatud sotsialistliku omandi säilitamise eest peetava võitluse tugevdamisele, peavad olema vaieldamatult juhtnõuorideks kõigile kaupade saajatele, rangelt silmas pidades kaupade vastuvõtu ja aktide koostamise kehtestatud korda.

Erapooletute organisatsioonide esindajaiks võivad olla töörahva saadikute nõukogude (rajooni, linna, küla) saadikud või teiste organisatsioonide ja ettevõtete esindajad, kes pole seotud kaubasaajaga ühise ametkondliku kuuluvuse või alluvuse tõttu ja on varustatud neid komandeerinud organisatsioonide juhatajate poolt antud volitusega osavõtuks kauba kontrollimisest.

Erapooletute organisatsioonide esindajad võivad osa võtta toodangu vastuvõtust kas oma administratsiooni volituse põhjal või ühiskondlike kohustuste täitmise korras. Seepärast ei saa tunnistada erapooletu organisatsiooni esindajaiks isikuid, kes saavad eritasu kaubasaajalt sellise esinduse eest.¹

Erapooletu organisatsiooni esindajale antud volituses märgitakse: ametikoht, kellena ta töötab ja millisesse organisatsiooni ning missuguste kaupade kontrollimiseks ta saadetakse. Selline volitus antakse iga kaubapartii kontrollimisest osavõtuks. Kui vastuvõtust võtab osa hankija esindaja, peab ta samuti omama hankija poolt antud volituse.

Kaupade puudu- või ülejääki tõendav akt peab sisaldama andmeid, mis on vajalikud puudujäägi fakti usaldusväärseks kinnitamiseks ja võimaldavad hiljem (pretensiooni või hagi arutamisel) kindlaks teha aega, kohta ja süüdlasi selles.

Aktis märgitakse: akti koostanud saaja (ostja) täpne nimetus, tema aadress; akti koostamise aeg ja koht; akti koostamisest osavõtnud isikute perekonnanimed ja nimetähed; nende ametikohad ja hankija või erapooletu organisatsiooni esindajale kaupade koguselisest kontrollimisest osavõtuks antud volituse kuupäev ning number. Aktis peab olema märgitud saatja ja hankija täpne nimetus ning aadress, dokumendi number ja kuupäev saatja (hankija) väljakutse kohta; kaupade saatmise aeg saatejaanast (-sadamast), nende saabumisaeg sihtjaama (-sadamasse) ja saaja lattu; kommertsakti number ja kuupäev, kui see koostati teel oleku ajal või sihtjaamas (-sadamas); faktuurarve, transpordi veokirja, kohaliku hanke puhul aga — hankija laost kaupade väljastamise saatekirja number ja kuupäev.

¹ V. P. Jefimotškin «Споры о недостатках продукции». Juriidilise Kirjanduse Riiklik Kirjastus, 1957, lk. 55.

Aktis kirjeldatakse kaupade hoiutingimusi saaja laos kuni akti koostamiseni. Selles näidatakse ühtlasi ülevaatamiseks esitatud kaupade nimetused, kaupade bruto- ja netokaal, taarakaal — faktiline ja saatja (hankija) dokumentide järgi ning trafareti järgi ja fikseeritakse puudujäägi suurus trafareti järgi; taara ja pakendi seisukord, taara täiteaste, kelle (kas hankija või valmistaja) taaras ja pakendis kaup saabus, kas kaup esitati kontrollimiseks pakitult või lahtipakitult; kas kasti- või pakkeliplikud olid olemas; kaupade ja taara markeeringu seisukord ning transpordiorganite markeeringu olemasolek.

Peale nimetatute tuleb märkida ka muud andmed, millede vajalikkust aktis nõuavad akti koostanud isikud.

Põhinõudeks, mis esitatakse kaupade koguselise vastuvõtu aktile, on selle usaldusväärsus, kõige vastuvõtmisel avastatu üksikasjalik ning ammendav kirjeldus.

Akti koostajad peavad arvesse võtma ka seda, et kaupade saatmisel esialgse saatja taarat avamata ei vabasta see teda vastutusest kaupade puudujäägi eest, kui puudujääk ei tekkinud järgmise saatja süü läbi.

Aktile kirjutavad alla kõik kaupade kontrollimisest osa võtnud isikud. Isik, kes ei nõustu akti sisuga täiesti või osaliselt, on kohustatud selle allakirjutamisel tegema märke mittenõustumise kohta ja kirja panema oma eriarvamuse.

Üksikutes kaubakohtades oleva kaupade puudu- või ülejäägi-aktile lisatakse saatedokumentide (fakuurarvete jms.) ära kirjad, pakkeliplikud, etiketid, pealekleebitud sedelid, veokirja algksemplar (või selle ära kiri, kui veokirja originaal saadeti transpordiorganile ühes pretensiooniga), kommertsakti ära kiri, kui see koostati. Peale selle lisatakse mainitud aktile sihtjaama (-sada-ma) kviitung veose kaalu kontrollimise kohta ja iga pakitud koha plommid. Lipikute ja plommide puudumine märgitakse aktis.

Konteineris saadetud kaupade puudujäägi avastamise puhul märgitakse aktis peale selle konteineri ja plommide seisukord, samuti ka millal (kuupäev) ja kus konteiner avati ning tühjaks laaditi. Sel juhul lisatakse aktile raudtee veokirja originaal ja konteineriplommid.

B. Kvaliteediline vastuvõtt

Kaupade kvaliteeti kontrollitakse saaja laos, kui see pole teisiti ette nähtud hanke eritingimustes või lepingus.

Kaupade saamisel hankija laos kontrollib saaja nende kvaliteeti välisnunnuste (välise vaatluse) järgi. Kaupade lõplik kvaliteediline vastuvõtt toimub ka neil juhtudel saaja laos.

Taarastatud kaupade kvaliteeti kontrollitakse üldreeglina lõplike saajate ladudes.

Hulgi-, turustus- ja varustusorganisatsioonide baasid ning laod kontrollivad taarastatud kaupade kvaliteeti enne nende edasisaatmist ainult lepingus ettenähtud juhtudel.

Kaupade kvaliteedilise vastuvõtu tähtajad on kindlaks määratud GOST-ides, tehnilistes tingimustes, hanke eritingimustes või lepingutes.

Kui kaupade kvaliteedilise vastuvõtu tähtaegu pole määratud üheski nimetatud dokumendis, on saaja kohustatud kauba kvaliteeti kontrollima tähtaja jooksul, mis ei ületa: mittekohaliku hanke korral — 24 tundi kiiresti riknevate kaupade ja 20 päeva kõigi teiste kaupade jaoks, kohaliku hanke puhul — samuti 24 tundi kiiresti riknevate kaupade ja 10 päeva kõigi teiste kaupade jaoks.

Nimetatud tähtaegu arvutatakse: mittekohaliku hanke korral — veose sihtjaama (-sadamasse) saabumise momendist arvates, kaupade kohaleveo puhul auto- või hobustranspordiga aga — arvates nende saabumise momendist saaja lattu; kohaliku hanke puhul — arvates kaupade väljaveo momendist hankija laost, nende kohaletoimetamise korral hankija poolt aga — arvates kaupade saabumise momendist saaja lattu.

Taarastatud kauba kvaliteeti kontrollitakse üheaegselt taara avamisega, kuid hiljemalt ülalnimetatud tähtaja jooksul.

Kaug-Põhja rajoonides, kaugrajoonides ja teistes ennetähtaegse sisseveo rajoonides kontrollitakse tööstuskaupade kvaliteeti hiljemalt 60 päeva jooksul, toidukaupade kvaliteeti aga (välja arvatud kiiresti riknevad kaubad) — hiljemalt 40 päeva jooksul, arvates nende saabumise momendist saaja lattu. Kiiresti riknevad kaubad võetakse neis rajoonides kvaliteediliselt vastu hiljemalt 48 tunni jooksul, arvates nende saabumisest saaja lattu.

Sama aja jooksul koostatakse aktid rahvatarbekaupade kvaliteedilise vastuvõtu kohta.

Üheaegselt toimub kaupade kompleksuse, taara kvaliteedi, pakendi, markeeringu ja nende vastavuse kontrollimine GOST-i, tehniliste tingimuste ja lepingute nõuetele ning näidistele (etaloonidele).

Arvesse võttes kaupade spetsiifikat on üksikutes hanke eritingimustes kehtestatud teistsugused vastuvõtu tähtajad, millest kaubasaajatel tuleb juhinduda. Peale selle on hanke eritingimustes mõnedele kaupadele kehtestatud alltoodud vastuvõtu tähtaegade arvutamise kord:

Kaubad	Vastuvõtu tähtaeg	Märke
Luuviljalised, kultuurtaimede marjad ja varajane toiduroheline .	12 tundi	
Sügiseste ja talviste sortide värsked õunad ning tsitrusviljad	48 tundi	
Praamidel saabuvad arbuusid .	Praamide lossimiseks ettenähtud aja jooksul	
Kõik muud puu- ja köögiviljad, värsked kartul, vähesoolatud kurgid ja datliploomid	24 tundi	Tähtaegu arvutatakse arvates vaguni (laeva, praami) tühjakslaadimiseks üleandmise momendist.
Jahutatud kalasaadused ja kuumsuitsukala	6 tundi	
Külmutatud kalasaadused	12 tundi	
Ülejäänud kalasaadused ja preservid purkides	48 tundi	
Kalakonservid	10 ööpäeva	
Või, juust ja margariin:		
saatmisel vagunites	24 tundi	
saatmisel mehaanilise jahutusega rongides	72 tundi	
saabumisel veeteed pidi	24 tundi	Pärast kauba saabumist sadamasse.
Munad	48 tundi	Arvates saabumise momendist sihtjaama.
Munapulber ja -melanž	72 tundi	

GOST-ides, tehnilistes tingimustes, juhendis rahvatarbekaupade kvaliteedilise vastuvõtu korra kohta ning hanke eritingimustes märgitud tähtaegade jooksul peab olema lõpetatud kaupade vastuvõtmine ja koostatud aktid kvaliteedi kontrollimise tulemuste kohta.

Kala ja kalasaaduste hanke eritingimustega on kehtestatud,

et vastuvõtu tähtaegu võib pikendada riikliku kvaliteediinspektiooni, kaubaekspertiisi büroode ja muude kompetentsete organite korraldusel, kui on tarvis kala üles sulatada, sorteerida, töödelda jne.

Mõned kaubad kaotavad hoidmisel ning realiseerimisel oma esialgse kvaliteedi. Ometi on vaja kvaliteeti säilitada, et hankida kaupu tarbijale kvaliteetseina ja tagada nende kasutamise võimalus.

Seejärest on GOST-ides, tehnilistes tingimustes, hanke eritingimustes või lepingus ette nähtud kaupade kõlblikkuse garantiitähajad.

Kõlblikkuse garantiitähajeg tähendab, et selle tähtaja jooksul valmistaja-tööstusettevõtte vastutab toote kvaliteetsuse eest, selle vastavuse eest oma otstarbele õige säilitamise ja normaalse ekspuaterimise tingimisel.

Vastavalt puu- ja köögiviljakonservide hanke eritingimustele tagatakse selle toodangu kvaliteet konservitööstuse ettevõtete poolt õige hoidmise tingimisel järgmiste tähtaegade jooksul:

steriilne toodang plekk- ja klaastaras	— 1 aasta
tomatipasta tünnides	— 6 kuud
keedis, džemm ja povidlo tünnides	— 9 kuud

Veini, likööri- ja viinatoodete, õlle, karastusjookide ning mineeraalvee hanke eritingimused sisaldavad samuti mõningaid juhendeid kõnesolevas küsimuses. Viin, likööri- ja viinatooted antakse hankijate poolt üle ja võetakse saajate poolt vastu kvaliteediliselt samuti nagu koguseliseltki. Nende kvaliteet tehakse kindlaks välise vaatluse ja vormistamise (lakkimise, etiketeerimise, pitsati jms.) järgi. Edaspidine vastuvõtt toimub saaja laos.

Prügisuse avastamise puhul viinas rikkumata korgiga pudeli korral on hankija kohustatud kümne päeva jooksul, Kaug-Põhja rajoonides, kaugrajoonides ja nendega võrdsustatud rajoonides aga 40 päeva jooksul, arvates saabumise päevast, ostja nõudel asendama väljapraagitud viina või ümber töötama selle omal arvel lepinguga kehtestatud korras ning tähtaegadel.

Samasugune kohustus samadel tähtaegadel on ka likööri- ja viinatoodete hankijail prügisuse ning sogasuse avastamise korral neis toodetes tingimisel, et likööri- ning viinatooted hoiti pimedas ruumis, normaalse suhtelise niiskuse juures ja temperatuuril 5—20° C.

Hankija vastutab vahuveini viinakivi sadestumise, sogasuse ja vahuveini väljanõrgumise eest, kui vastavalt juhendile rahvatarbekaupade kvaliteedilisest vastuvõtust koostatud aktiga on tõendatud, et viina hoiti ostja juures kuivas ruumis temperatuuril 8—16° C, ületamata järgnevaid tähtaegu:

	Kohaliku hanke korral ja saatmisel kuni 1000 km kaugusele	Saatmisel üle 1000 km
Kõvendatud vein	4 kuud	3 kuud
Kuiv vein	3 kuud	2 kuud
Ordinaarne kõvendatud ja kuiv vein	3 kuud	2 kuud
Vahuvein	3 kuud	2 kuud

Kohaliku hanke korral arvutatakse neid tähtaegu veini ostjale väljastamise päevast arvates, mittekohaliku hanke puhul aga — arvates sihtjaama saabumise päevast.

Likööri- ning viinatooted, mis on kaotanud kaubalise välimuse ostja süü läbi, töödeldakse hankija poolt ümber ostja kulul.

Televiisorite, raadiovastuvõtjate, kellade, õmblusmasinate ja muude pika kasutusajaga kaupade garantiitähajad on kehtestatud GOST-i või tehniliste tingimustega. Nimetatud kaubad võetakse ostja poolt vastu kõigi teiste kaupade jaoks kehtestatud korras ning kinnitatud tähtaegadel. Nende kaupade varjatud puuduste, s. o. selliste puuduste akteerimiseks, mida ei saa avastada antud kauba jaoks tavalisel vastuvõtuviisil, on kehtestatud erieeskirjad.

Varjatud puuduste avastamise korral ekspluateerimise garantiitähajaga kaupade juures koostatakse seda asjaolu tõendav akt 5 päeva jooksul puuduste avastamisest arvates, kuid kehtestatud garantiitähajaja jooksul, mis üksikute kaupade (külmutuskappide, kellade jne.) puhul ulatub 1—2 aastani.

Juhul kui avastatakse varjatud puudusi muude kaupade juures, koostatakse selliste puuduste kohta akt kolme päeva jooksul pärast avastamist, kuid mitte hiljem kui kolme kuu jooksul, arvates kauba saabumisest nimetatud puudused avastanud saaja lattu.

Olenemata kaupade kvaliteedi kontrollimisest ülalnimetatud tähtaegadel on kaubandusorganisatsioonidel õigus akteerida kaupade vaieldamatuid tootmisdefekte, mis avastati kaupade ettevalmistamisel jaemüügiks või jaemüügi käigus kolme kuu jooksul pärast kauba saamist.

Juhend rahvatarbekaupade kvaliteedilise vastuvõtu korras näeb ette samuti, nagu juhend koguselise vastuvõtu kohtagi, saaja kohustuse teostada kaupade hoolikat vastuvõtmist raudtee- (vee-) transpordilt või muult transpordi liigilt. Seejuures kehtivad põhiliselt samad eeskirjad, millised tõime ära eespool, käsit-

ledes transpordiorganeilt kaupade koguselise vastuvõtu küsimust.

Kaupade saamisel sihtjaamas või -sadamas on saaja kohustatud vastavalt transpordil kehtivatele eeskirjadele veose üle vaatama, kontrollima kehtestatud veoeskirjade täitmist, mis tagavad veose kaitse kahjustamise ning riknemise eest; nende eeskirjade rikkumise kindlakstegemise, vaguni või konteineri rikutud oleku korral, samuti ka veose kahjustamise või riknemise korral peab saaja nõudma kommertsakti koostamist.

Kommertsakti koostamise ja selle koostamisest keeldumise peale kaebuse esitamise kord veose riknemise või kahjustamise korral on sama nagu kauba puudujäägi puhulgi.

Kui saaja neil juhtudel ei nõudnud kommertsakti koostamist, ei esitanud kaebust transpordiorgani aluseta keeldumise peale sellise akti koostamisest, ei saa valmistajale (hankijale) panna kahjude tasumist, mida saaja oleks võinud sisse nõuda transpordiorganilt. Seejuures tuleb aga silmas pidada, et valmistaja (hankija) vastutab varaliselt kauba kvaliteedi halvenemise eest, kaupade kompleksuse rikkumise või kahjustamise eest transporditeerimisel, mis toimus tema süü läbi ebaõige pakendi, laadimise, asetuse jms. tagajärjel. Saabuvate kaupade mittekvaliteetsuse eest vastutab ka esialgne saatja või valmistaja, kelle taaras või pakendis kaup saadeti, kui kvaliteet halvenes nende, mitte viimase saatja süü läbi.

Kaupade kvaliteediline vastuvõtt toimub üldiselt kogu saadetise kontrollimise teel.

Kaupade kvaliteedi valikkontroll ühes selle tulemuste laiendamisega kogu kaubapartiile on lubatud ainult GOST-is, tehnilistes tingimustes, hanke eritingimustes või lepingus ettenähtud juhtudel.

Kaupade kvaliteedi, kompleksuse, nende markeeringu ja taara ning pakendi GOST-ile, tehnilistele tingimustele, hanke eritingimustele, lepingu või poolte vahel kooskõlastatud näidistele mittevastavuse avastamise korral on saaja kohustatud koostama selle kohta akti ja tagama kaupade hoidmise tingimustes, mis väldivad kvaliteedi halvenemise.

Kohaliku hanke korral kutsub saaja kohustuslikult välja osavõtuks akti koostamisest valmistaja või hankija esindaja, kes on kohustatud ilmuma väljakutses märgitud tähtajaks. Väljakutse saadetakse kohalikule hankijale (valmistajale) 4 tundi enne akti koostamist kiiresti riknevate kaupade puhul ja 24 tundi enne — kõigi ülejäänud kaupade puhul.

Mittekohaliku hankija (valmistaja) väljakutsumine kaupade kvaliteedi kontrollimisest osavõtuks toimub ainult hanke eritingimustes või lepingus ettenähtud juhtudel.

Enamiku hanke eritingimustega on ette nähtud saaja kohustus kaupade mittevastava või madalama kvaliteedi avastamise korral teatada sellest hankijale (valmistajale) ja hankija kohustus teatada teatud tähtjaks oma esindaja kohalesaabumisest.

Kala ja kalasaaduste hanke eritingimustega on näiteks kehtestatud, et kaupade riknemise avastamise korral on saaja kohustatud enne kala ja kalasaaduste vastuvõtuks kehtestatud tähtaja möödumist teatama sellest hankijale, vastuvõttu seejuures katkestamata. Hankija teate saamisel oma esindaja kohalesaatmise kohta on saaja kohustatud peatama saabunud kaupapartii realiseerimise kuni hankija esindaja saabumiseni ja tarvitusele võtma kõik vajalikud abinõud kauba kvaliteedi säilitamiseks. Kolme päeva jooksul hankijalt teate mittesaamise korral tema esindaja väljasõidu kohta realiseerib saaja kauba kehtestatud korras.

Eriti kiiresti riknevate kalasaaduste, sealhulgas jahutatud kala saamisel, mille realiseerimise tähtaeg on piiratud, on saajal õigus riikliku kvaliteediinspeksiooni, kaubaekspertiisi büroo või sanitaarjärelevalve eriarvamuse põhjal realiseerida kaupa, ootamata hankija esindaja saabumist, teatades hankijale mittevastava kvaliteediga kala saabumisest.

Teistsugused eeskirjad on ette nähtud veini, likööri- ning viinatoodete, mineraalvee, õlle ja karastusjookide hanke eritingimustes. Nimetatud kaupade mittekvaliteetsuse avastamise korral teatab mittekohalik saaja viivitamata hankijale (saatjale) kauba juures avastatud puudustest. Hankija teatab 48 tunni jooksul saajale oma esindaja väljasõidust. Hankija teate mittesaamisel esindaja väljasõidust ja viimase ilmumata jäämisel sõiduks vajaliku tähtaja jooksul võtab saaja kinnises taaras saabunud kauba vastu rahvatarbekaupade kvaliteedilise vastuvõtu juhendis ettenähtud eeskirjade kohaselt.

Arvestades kaupade iseärasusi on analoogilised eeskirjad ette nähtud ka mõnedes teistes hanke eritingimustes.

Valmistajale (hankijale) saadetavas teates peab olema märgitud:

a) kaupade nimetus, faktuurarve kuupäev ning number, mille järgi kaubad hangiti, või transpordidokumendi number, kui väljakutse momendiks arve ei ole saabunud;

b) kauba juures avastatud põhilised puudused;

c) aeg, millele määrati kaupade kvaliteedi kontrollimine.

Kui valmistaja (hankija) või tema poolt volitatud organisatsiooni esindaja ei ilmunud saaja väljakutsel, või kui valmistaja (hankija) väljakutsumine ei ole kohustuslik, samuti ka poolte vahel lahkarvamuste tekkimise korral, toimub kaupade kvaliteedi

kontrollimine riikliku kaupade kvaliteediinspeksiooni kohaliku organi esindaja või kaubaekspertiisi büroo esindaja osavõtul. Riikliku kaupade kvaliteediinspeksiooni organi ja kaubaekspertiisi büroo puudumisel saaja asukohas koostatakse akt erapooletu organisatsiooni vastavalt volitatud kompetentse esindaja osavõtul.

Erapooletu organisatsiooni esindaja osavõtu kord kaupade kvaliteedi kontrollimisel on sama, nagu tema osavõtu puhul kaupade koguse kontrollimisestki. Erinevus seisab ainult selles, et temale antud volitustes peab olema kinnitatud nimetatud esindaja kompetentsus ja tema õigus osa võtta antud kauba kvaliteedi kontrollimisest.

Kui saadetud kaupade kvaliteet tehakse kindlaks riikliku kvaliteediinspeksiooni (kala, puu- ja kõõgivilja puhul) poolt, toimub kaupade kvaliteedi kontrollimine sihtpunktis selle riikliku haruinspeksiooni poolt, kes andis välja sertifikaadi saatepunktis.

Selle inspeksiooni esindaja puudumisel sihtpunktis või tema mitteilmumise korral saaja väljakutsel võib kaupade kvaliteedi kontrollimine toimuda kaubaekspertiisi büroo esindaja või erapooletu organisatsiooni kompetentse esindaja osavõtul. Selline kontrollimine toimub neil juhtudel, kui sihtpunktis avastatakse toodangu kvaliteedi mittevastavus sertifikaadis näidatule.

Tarbijate kooperatsiooni organisatsioonide poolt saatja kvaliteeditõendiga Moskvasse ja Leningradi saadetud puu- ning kõõgiviljasaadused võetakse vastu Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu puu- ja kõõgivilja inspeksiooni esindajate osavõtul.

Kõigil juhtudel, kui GOST, tehnilised tingimused, hanke eritingimused või leping näevad ette kaupade kvaliteedi õigeks määramiseks näidiste (proovide) võtmist, on saaja kohustatud puuduste avastamise korral kaupade kvaliteedis võtma näidised (proovid) neist kaupadest.

Näidised (proovid) võetakse vastavuses GOST-i, tehniliste tingimuste, hanke eritingimuste või lepingu nõuetega. Kui näidiste (proovide) võtmise korda antud kaubaliigi jaoks pole ette nähtud, võetakse näidised (proovid) erinevatest osadest selles kaubasaadetises, milles puudused avastati.

Näidiste (proovide) võtmise kohta koostatakse akt samade esindajate osavõtul, keda kutsutakse kaupade kvaliteedilise vastuvõtu juurde. Aktis näidiste (proovide) võtmise kohta märgitakse akti koostamise aeg ja koht, akti koostanud saaja nimetus; loetletakse näidiste (proovide) võtmisest osavõtnud isikud; märgitakse faktuurarve ja transpordiveokirja number, mille järgi kaup saabus; kaupade kohaletoimetamise korral hankija poolt ja kaupade väljastamise korral hankija laost aga — saatekirja või

faktuurarve number, mille järgi kaubad üle anti. Peale selle peavad aktis olema andmed kaupade saatmise, nende sithjaama ja saaja lattu saabumise kuupäeva kohta, kaupade väljastamise korral hankija laost aga — kaupade väljastamise kuupäeva kohta hankija saatekirja järgi, hankija nimetuse kohta, kellelt kaubad saadi, ja kaupade valmistaja kohta; andmed kaubakohtade arvu ja kaalu kohta, kaubakohtade arvu ning numbrite kohta, millest võeti kaupade näidised (proovid); näidiste (proovide) võtmise korra kohta.

Aktis märgitakse ühtlasi, kas võetud näidised (proovid) varustati etikettidega, mis sisaldasid GOST-is või tehnilistes tingimustes ettenähtud andmeid, kas nimetatud näidised (proovid) plommiti või pitseeriti, kelle plommiga või pitseriga. Lõpuks võivad akteerimisest osavõtjad kirjutada akti ka muid andmeid, mis nad leiavad olevat vajalikud näidiste (proovide) täpsemaks iseloomustamiseks.

Võetud näidised (proovid) pitseeritakse või plommitakse ning varustatakse näidiste (proovide) võtmisest osavõtnud isikute poolt allakirjutatud lipikutega. Üks näidistest jääb saajale, teine saadetakse hankijale, kolmas — kaupade valmistajale, kui hankija ei ole valmistaja. Kõigil juhtudel, kui kaupade liik ning omadused seda tingivad, võetakse täiendavad näidised (proovid) analüüsi tegemiseks või katsetamiseks laboratooriumis või teadusliku uurimise instituudis. Näidiste (proovide) analüüsiks või katsetamiseks saatmise kohta tehakse vastavad märkmed näidiste (proovide) võtmise aktis.

Saaja ning valmistaja (hankija) peavad võetud kauba näidised (proovid) alal hoidma kuni vaidluse lahendamiseni kaupade kvaliteedi üle; mittekvaliteetsete kaupade hankimise materjalide prokuratuuriorganitele üleandmise korral — kuni asja lahendamiseni prokuratuuriorganite ja kohtus.

Kaupade või taara mittevastavat kvaliteeti, kaupade mittekomplesust ja markeerimise ning pakkimise eeskirjade rikkumist tuvastavas aktis peab olema märgitud: akti koostamise aeg ja koht, akti koostanud saaja (ostja) täpne nimetus ning aadress. Nimetatud aktis loetletakse selle koostamisest osavõtnud isikud, nende ametikohad, märgitakse hankija esindaja või erapooletu organisatsiooni esindaja dokumendi number ja volituse kuupäev, mis on antud osavõtuks kaupade kvaliteedikontrollist ja akti koostamisest.

Akt peab sisaldama kaupade hankija ja valmistaja täpse nimetuse, valmistaja (hankija) väljakutseks saadetud telefonogrammi või telegrammi kuupäeva ning numbri, samuti ka toodangu hankelepingu numbri ja kuupäeva, transpordi veokirja,

faktuurarve ja kaupade kvaliteeti tõendava dokumendi numbri ning kuupäeva.

Aktis märgitakse kaupade saatejaamast (-sadamast) teele-saatmise aeg, kaupade sihtjaama (-sadamasse) või saaja lattu saabumisaeg, kaupade transportimise tingimused, kommertsakti number ja kuupäev, kui selline akt koostati veose teel oleku ajal või sihtjaamas, samuti ka kaupade taara ja pakendi avamise kuupäev, kaupade seisukord ning hoiutingimused kuni akti koostamiseni.

Akt peab sisaldama andmeid ülevaatuseks esitatud ja tegelikult kontrollitud kaupade koguse, nende täieliku nimetuse kohta ühes väljapraagitud, parandamisele või ümbertegemisele kuuluvate kaupade eraldamisega, samuti ka kaupade eraldamisega, mille sordilisus ei vasta kaupade kvaliteeti tõendavas dokumendis märgitud sordile.

Ülevaatuse, vajalikel juhtudel uurimise või analüüsi tulemuste põhjal kirjeldatakse aktis kaupade kvaliteedi puudused, puuduste iseloom ning neid esilekutsunud põhjused, kaupade mittekomplektseks tunnistamise korral aga — komplekti puuduvate osade loetelu võrreldes GOST-iga, tehniliste tingimustega, näidistega (etaloonidega), millele kaup peab vastama, samuti ka GOST-i numbri ja tehniliste tingimuste kinnitamise kuupäevad.

Nimetatud puuduste hindamise alusel märgitakse kaupade hind pärast nende üleviimist madalamasse sorti ühes selle hinna põhjendamisega viitega GOST-ile, tehnilistele tingimustele ja vastavale hinnakirjale.

Peale selle peab aktis olema märgitud kaupade markeeringu, taara ning pakendi puudused, samuti ka kaupade kogus, mille kohta käib iga üksik kindlakstehtud puudustest.

Akti kokkuvõttes teevad selle koostajad kaupade kvaliteedikontrollist ja hindamisest tulenevaid järeldusi ning ettepanekuid.

Aktis peab olema märgitud, millisel määral kaubad ei vasta GOST-ile, tehnilistele tingimustele, näidistele (etaloonidele) või lepingule, samuti kas võeti näidiseid (proove) ja kuhu need saadeti või saadetakse.

Kui näidiste (proovide) analüüs on juba tehtud, lisatakse aktile otsus analüüsiandmete põhjal.

Aktile peavad alla kirjutama kõik kauba kvaliteedikontrollist osavõtnud isikud. Isik, kes akti sisuga ei nõustu, on kohustatud alla kirjutama märkusega oma mittenõustumisest ja kirjutama oma eriarvamuse.

Peale ülalloeletud andmete võidakse aktis ära tuua ka muid, toodangu kvaliteedi halvenemise kindlakstegemiseks vajalikke

andmeid. Muuhulgas on kartuli, puu- ja köögivilja, kõrvitsaliste ning metsamarjade hanke eritingimustes ette nähtud, et jäävagunites või mehaanilise jahutusega rongides saabunud kaupade mittevastavat kvaliteeti tõendavas aktis tuuakse andmed jääga varustamise ja temperatuurirežiimi kohta ning määratakse kindlaks toodangu kvaliteedi languse või riknemise põhjused.

Peale selle pannakse samade hanke eritingimustega saajale, kes tunnistab toodangu selle vastuvõtmisel ja sorteerimisel baasis toiduks või loomasöödaks kõlbmatuks (absoluutne praak), kohustus esitada akt selle toodangu hävitamise kohta. Selline akt koostatakse erapooletu organisatsiooni esindaja osavõtul.

Kaupade osas, mille mittekvaliteetsus avastati pärast nende kaupade ostmist kauplusest, võrdsustatakse ülalkirjeldatud sisuga aktiga järgmisi dokumente:

a) tarbija avaldus ostetud kauba mittekvaliteetsuse kohta ühes kaupluse arvamusega ja tarbija allkirjaga tema pretensiooni rahuldamisest. Kaupluse arvamuses peab olema märgitud: kauba valmistaja (hankija) ja saatja nimetus, kauba nimetus ning hind, kauba puudused, ümbervahetamise aeg, kauba remont või raha tagastamine ebakvaliteetse kauba eest;

b) kaubal leiduv vabriku märk ühes kaupluse märkmega kauba müügi aja kohta või kauba müümisel tarbijale antud kasatšeki ära kiri;

c) remondi maksumust tõendavad dokumendid.¹

¹ Importkaupade koguselise ja kvaliteedilise vastuvõtu küsimustes tuleb juhendada Tarbijate Kooperatiivide Keskkliidu juhatusel kirjast nr. IOP-214.2 23. märtsist 1961.

SISUKORD

	Lk.
Eessõna	5
I. Rahvatarbe kaupade hangete õiguslik korraldus	7
II. Hankeleping ja selle sõlmimise kord	12
III. Lepinguliste sidemete struktuur	22
IV. Kaupade koguse määramine lepingus	28
V. Kaupade sortimendi määramine lepingus	32
VI. Kaupade hankimise tähtajad	54
VII. Kaupade hankimise kord	60
VIII. Kauba kvaliteet	71
IX. Taara ja pakendi küsimused lepingus	76
X. Hangitavate kaupade hind ja arvelduste kord	85
XI. Varaline vastutus lepinguliste kohustuste rikkumise eest	94
XII. Kaupade koguseline ja kvaliteediline vastuvõtt	112
A. Koguseline vastuvõtt	112
B. Kvaliteediline vastuvõtt	123

Я. С. Гликин, И. А. Дуэль

Поставка товаров потребительской
кооперации

На эстонском языке.

Toimetaja E. Romot

Korrektor H. Priks

Lcdumisele antud 21. 07. 1963. Trükkimisele
antud 20. 04. 64. Paber 60×84, 1/16. Trüki-
poognaid 8,25. Arvestuspoognaid 8,55. Trüki-
arv 1000. Tellimine nr. 3173. MB 03812.

Trükikoda „Pärnutrük“
Pärnu, Hommiku t. 4.

Hind 43 kop.

MEMORANDUM

TO : THE PRESIDENT

FROM : [Illegible]

SUBJECT: [Illegible]

[The remainder of the page contains several paragraphs of extremely faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document.]

Hind 43 kop.

A

25891

4412450

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00441245 0